

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ
ΙΟΥΛΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ
1928

ΠΑΡΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μητροπολίτη
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α, ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 50
ΑΘΗΝΑΙ

GIORGIONE

ΘΡΟΝΙΑΣΜΕΝΗ ΠΑΝΑΓΙΑ

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Β'—1928

ΑΘΗΝΑΙ, 16 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ

ΤΕΥΧΟΣ 24—48

ΔΥΟ ΤΡΑΓΟΥΔΑΚΙΑ

ΤΟ ΕΝΑ ΡΩΜΑΪΚΟ, ΓΑΛΛΙΚΟ ΤΟ ΑΛΛΟ

Λιτίχους γαλλικούς έικαμα, έσο θυμιούμαι, από δέκα χρονώ παιδί. Ρωμαίικα, φαίνεται πως ή πρόξα μου απορούφηξε όλο μου τὸ ρυθμό κ' έτσι δέν μπόρεσα ποτέ μου νά στιχουργήσω καθώς πρέπει. Δοκίμασα τώρα τελεφαίτα. Μιά και δοκίμασα, θέλησα νά πάει ως τὸ τέλος ή δοκιμή. Τὸ ρωμαίικο τὸ τραγουδάκι μου τὸ γύρισα στὸ γαλλικό. Σὲ; τὰ βάζω και τὰ δυὸ τους συντροφικά, για νά διήτε πόσο από τη μιὰ γλώσσα στην ἄλλη ἀλλάζουμε ὕφος, νοῦς και καρδιά

ΤΡΑΓΟΥΔΑΚΙ ΣΕ ΜΙΑ ΧΙΩΤΟΠΟΥΛΑ

Κάποια με μάγεψε Ρολλού
'Αξαδερφοῦλα μου.
"Όχι πὸς έχισα τὸ νοῦ
"Η τὴν καρδούλα μου.

Εἶναι τὸ αἶσθημα γλυκό,
Γαληνεμένο.
Δέν έχει τίποτα κανὸ
Μήτε κρυμμένο.

Νά, πές το ἀγέρι πὸν λαλεῖ,
Πές το τραγούδι
—Πές το κουβέντα φιλική
Μ' ἓνα λουλούδι.

'A UNE PETITE PARISIENNE DÉCLARATION CONVENABLE

Je suis conquis, rivé peut-être
Par un petit être.
Il est suave, il est charmant
Délicatement.

Qu' on ne croie pas à quelque averse
Qui me bouleverse.
Non ! Je ne pense ni je sens
Rien que de décent.

C' est dans une heureuse prairie
Au charme enjôleur,
Une amicale causerie
Avec une fleur.

Και τώρα. Ποιὸ προτιμῶ, θαρραῖτε ; Και τὰ δυὸ.

Παρίσι, δευτέρα, δεκανιά τοῦ Νοέμβρι, 1928.

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Ἴδου ἓνα φιλολογικὸν εἶδος, ποῦ ἐξεφυλίσθη εἰς τὰς ἡμέρας μας. Λί ἐφημερίδες ἐξακολουθοῦν, κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων, νὰ κάνουν σχετικὴν φιλολογοίαν, τὰ περιοδικὰ νὰ ἐκδίδουν πανηγυρικὰ τεύχη, οἱ διηγηματογράφοι καὶ οἱ ποιηταὶ νὰ καλοῦνται, ἀπὸ τοὺς διευθυντὰς καὶ τῶν πρώτων καὶ τῶν δευτέρων, εἰς ἔκτακτον συνεργασίαν. Λέγει ὅμως ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης καὶ ὁ ἄλλος Ἀλέξανδρος—ὁ Μωραϊτίδης—ἐγήρασε πρὸ πολλοῦ καὶ, ἀντὶ διηγημάτων, συθέτει ὀρθοσκευτικὸς ὕμνος καὶ δέεται εἰς τὸν Θεὸν ὑπὲρ σωτηρίας τῆς ψυχῆς του. Οἱ δύο αὐτοὶ Ἀλέξανδροι ὑπῆρξαν οἱ μεγάλοι διδάσκαλοι τοῦ εἴδους.

Ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα ἐνεπνεύσθησαν καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ἐμπνέωνται, αὐθορμήτως ἢ κατὰ παραγγελίαν, καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς. Κανεῖς ὅμως δὲν ἔκλεισε τὸν παλμὸν τῆς μεγάλης χριστιανικῆς ἡμέρας εἰς τὰ ἔργα του, ὅπως τὸν ἔκλεισαν οἱ δύο αὐτοὶ εὐλαβεῖς. Τὰ χριστουγεννιάτικα φύλλα τῆς «Ἐφημερίδος» τοῦ Κορομηλά, τῆς «Νέας Ἐφημερίδος» τοῦ Ἰ. Καμπούργλου, τῆς «Ἀκροπόλεως» τοῦ Γαβριηλίδου, τοῦ «Ἀστεως» τοῦ Θεοῦ Ἀνώνου, ἀνήκουν εἰς τὴν ἱστορίαν. Ἡ ἐφημερίς καὶ τὸ περιοδικὸν μπορεῖ νὰ προώδευσαν καὶ νὰ ἐμεγαλύνθησαν εἰς εἶδος καὶ κάλλος. Οἱ νέοι διηγηματογράφοι καὶ ποιηταὶ καὶ ἀπομνημονευματογράφοι μπορεῖ νὰ εἶναι καλῶτεροι ἀπὸ τοὺς παλαιούς. Τὰ Χριστούγεννα μπορεῖ νὰ ἐορτάζωνται πλουσιώτερα καὶ μεγαλοπρεπέστερα ἀπὸ ἄλλοτε. Ἡ γαλοπούλας μπορεῖ νὰ μαγειρεύωνται καλῶτερα καὶ οἱ κουραμπιέδες νὰ εἶναι ἀφθονώτεροι. Ἡ χριστουγεννιάτικη φιλολογία εἶναι ἓνα εἶδος ποῦ ἀπέθανε καὶ ματαίως προσπαθοῦμεν νὰ τὸ ἀναστήσωμεν.

Πῶς νὰ μὴν τὴν νοσταλγήσωμεν ὅμως ὁ-

σοὶ τὴν ἐζήσαμεν; Τὸ χριστουγεννιάτικο φύλλον τῆς ἐφημερίδος, ἐδῶ καὶ σαράντα χρόνια, ἦτο τὸ ἀπαραίτητον συμπλήρωμα τῆς παραγεμιστῆς γαλοπούλας καὶ τῶν σπιτικῶν κουραμπιέδων μας.

— Ὠραὶο τὸ φετεινὸ διήγημα τοῦ Παπαδιαμάντη.

— Ὠραὶο, ἀλλὰ ὄχι σὰν τὸ περσυνά.

— Τί σοῦ λέει καὶ τὸ διήγημα τοῦ Μωραϊτίδου;

— Λοιπὸν τὸ προπερσυνὸ του ἦταν ἀκόμα ἀνώτερο. Θυμᾶσαι τὸν «μογιλάον», ποῦ φώναζε διαρκῶς: «Κιμίρ, κιμίρ»;

— Ἄμ' τὰ περσυνὰ «Χριστούγεννα τοῦ Τεμπέλη»; Ὁ καημένος ὁ Παπαδιαμάντης! Ὁ Γαβριηλίδης, ποῦ εἶχε βαρεθῆ, φαίνεται, τὰ νησιώτικα Χριστούγεννα καὶ ἤθελε νὰ τὸν δοκιμάσῃ, ἂν μπορῆ νὰ ἐμπνευσθῆ καὶ παραπέρα ἀπὸ τὴ Σκίαθο, τοῦ εἶχε ἀναθέσει, ἐκείνη τὴ χρονιά, νὰ γράψῃ ἀθηναϊκὸν διήγημα. Ὁ καημένος ὁ Παπαδιαμάντης τὴν γραψὲ με βαρειά ψυχῆ. Ἔδωκε ὅμως καὶ τὸ ἄχτι του. Σ' ἓνα μέρος τοῦ διηγήματος, ἀπογοητευμένος ἀπὸ τὸ θέμα του, γράφει: «Κοπιάστε τώρα νὰ γράψετε... ἀθηναϊκὸν διήγημα!» Καὶ ὅμως, καὶ τὸ ἀθηναϊκὸν του διήγημα ἦταν ἓνα μικρὸ ἀριστούργημα.

Δὲν ἐφθάνει, ὅτι κάθε Χριστούγεννα διαβάσαμε τὰ νέα διηγήματα τῶν δύο Ἀλεξάνδρων. Φέρναμε στὸ νοῦ μας καὶ ὅλα τὰ παλαιότερά των, ποῦ τὰ εἶχαμεν ἀπομνημονεύσει. Οἱ φωτεινὰ ὄρθροι τῶν νησιώτικων μοναστηριῶν, αἱ κατανυκτικαὶ ὀλονυχταὶ, τὰ προσκυνήματα τῶν ἐρημοκλησιῶν, οἱ ὄρθρινες ἀναβάσεις, ἀνάμεσα οἱς κουμαριές καὶ τὰ τρεχούμενα νερά, μετὰ τὸν παππᾶ καβάλλα στὸ μουλάρι, ἢ μαυρομαντηλοῦσες τοῦ νησιοῦ—τὸ Κυρατσῶ, τὸ Μαχιά, τὸ Μοσχάδω—καὶ ἡ λυγρὴς παρθένος—τὸ Σειραϊνῶ,

ἢ Περμαθούλα, ἢ Ἀγγελικούλα—ἢ σκάφη τοῦ ζυμώματος, ἢ φούρνος μετὰ τὰ χριστόψωμα, ἢ καμπάνες μετὰ τοὺς μικροὺς κωδωνοκρούστας—τὰ ζιζάνια τῆς ἐορτῆς—ἓνας κόσμος ἐλόκληρος, γεμάτος ποίησιν καὶ γραφικότητα, ἐζωντάνευεν ἐμπρὸς μας. «Χριστὸς γεννᾶται, δοξάσατε...». Καὶ ξαναζούσαμε τὰ ἑλληνικὰ Χριστούγεννα, μετὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀβωότητα τῶν ὀραίων παρασμένων. Διότι, ἀπλοῦστατα, οἱ δύο Ἀλέξανδροι δὲν ἔκαναν φιλολογοίαν. Ἔκαναν ζῶν. Ζωὴν ἀπὸ τὸ ὄραλον περίσσειμα τῆς ζωῆς των.

Καὶ ἔπειτα ὁ Κρυστάλλης. Τὰ «Χριστούγεννα τῆς Στρουγοκαλύδας» μήπως ἰδῶ ξαναγραφῶν ποτέ;

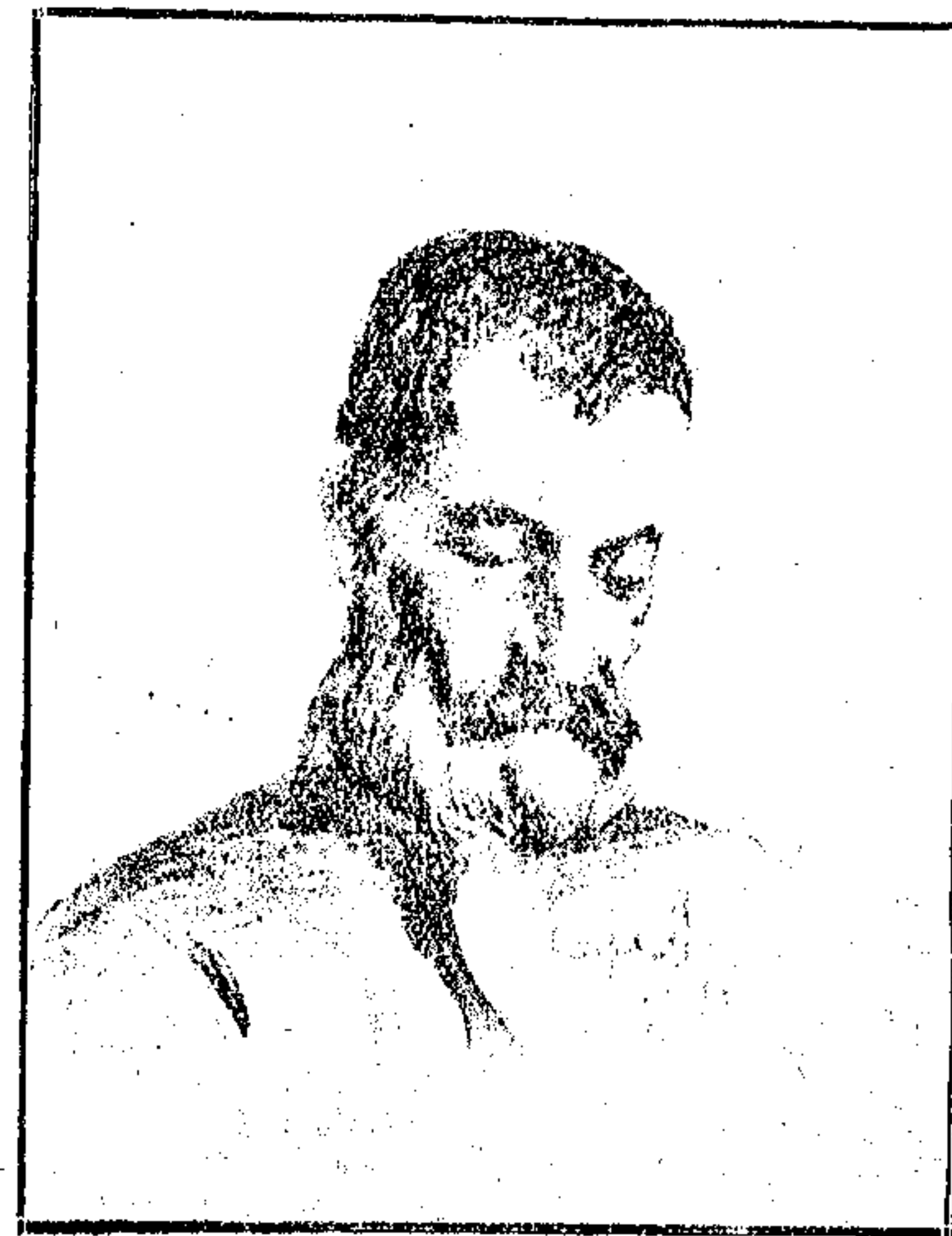
Μιά κεραιὰ ὀλόβωλη ξεροίξωσε ἰὸ θανάσης.
—Τὰ περιβόλια, ὄρε παιδί μ', ἐπὶ πηγὲς νὰ χαλῶσης;

Καὶ μήπως θὰ ξανακουσθοῦν πιὰ ἀρρενωπότερες, δωρικώτερες χριστουγεννιάτικες εὐχὲς ἀπὸ τίς εὐχὲς, ποῦ ἀνταλάσσουν γύρω ἀπὸ τίς φλόγες τῆς γωνιάς, χαροκόποι τῆς στρουγοκαλύδας, οἱ νέοι βροκοὶ τῶν ἡπειρωτικῶν βουγῶν μετὰ τὸν γηραλέον ἀρχιστέλιχαν;

— Νὰ ζῆτε, ὄρε παιδιά!

— Νὰ ζῆς κ' ἐσὺ, πατέρα!

Μὲ τὸν καιρὸν, ἀρχισεν ἢ παρακμῆ τοῦ εἴδους. Τὸ χριστουγεννιάτικον διήγημα ἀπέκτησε συνταγὴν: «Λάβε ξυλίνου καμπαναρίου μέρη τρία, στρούγγας μέρη δύο, γιδοπροβάτων μέρη τέσσαρα, καλλάνδων μέρος ἓν, καρδάρες τρεῖς καὶ κυπριά πέντε· περίχουσε τὸ ὅλον μετὰ ἄλτσαν εἰδυλλίου καὶ στείλε εἰς τὸν φούρνον τοῦ χωριοῦ.» Ἄνθρωποι, ἀναστηθόντες εἰς τὸ καφενεῖον τοῦ Ζαχαράτου, ἐκάθηντο στὸ γραφεῖον τους καὶ διηγοῦντο τὰς ἀναμνήσεις τῆς παιδικῆς των ἡλικίας ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα τοῦ χωριοῦ, κα-

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ
Ο ΚΑΤ' ΕΞΟΧΗΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟΣ ΔΙΗΓΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ
Σκίτσο τοῦ κ. Θ. Θωμοπούλου

τὰ τρόπον ποῦ γεννοῦσε σοβαρὰς ὑποψίας, ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὔτε παιδικὴν ἡλικίαν εἶχαν ποτέ, οὔτε χωριὸν ὑπὸ τὸν ἥλιον. Καὶ ἄλλοι, ποῦ δὲν ἐδῶγχαν ποτέ ἀπὸ τὸ χωριὸν τους—αὐτοὶ εἶχαν τοῦλάχιστον χωριὸν—ἐκάθηντο στὸ γραφεῖον τους καὶ περιέγραφαν πῶς ἐπέρασαν τὰ Χριστούγεννα εἰς τὴν Γερμανίαν, τὴν ἐποχὴν ποῦ ἐπαιζαν πρέφαν στὸ καφενεῖον τοῦ χωριοῦ των. Ἡ χριστουγεννιάτικη φιλολογία εἶχε ἀποθάνῃ, ἀπλοῦστατα, μαζί μετὰ τοὺς δύο τῆς Ἀλεξάνδρους καὶ μετὰ τὸν Κρυστάλλην.

Οἱ διευθυνταὶ τῶν ἐφημερίδων καὶ τῶν περιοδικῶν ἐπιμένουν, ἐν τούτοις, νὰ τὴν ἀναστήσουν.

— Σὰς παρακαλῶ νὰ μοῦ ἐτοιμάσετε ἓνα χριστουγεννιάτικον διήγημα.

Ὁ λατὴν τὴν παραγγελίαν συνεργάτης τῆς ἐφημερίδος εἶχε χάσει, δυστυχῶς, τὴν συνταγὴν.

— Χρειάζεται, καὶ καλὰ, νὰ εἶναι χριστουγεννιάτικο; ἐρώτησε στενοχωρημένος. Δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι τίποτε ἄλλο;

Ὁ διευθυντὴς ἐπέμεινε:

— Μὴ λησμονεῖτε, κύριε, ὅτι μᾶς χρειάζεται γιὰ τὸ πανηγυρικὸν μᾶς φύλλον. Ἐὰν διήγημά σας πρέπει νὰ ἔχη ὑπωσώδηποτε σχέσιν μὲ τὰ Χριστούγεννα. Δὲν μπορείτε νὰ γράψετε «τίποτε ἄλλο»!

Ὁ φιλολογικὸς συνεργάτης τῆς ἐφημερίδος ὑπεχρῶθη νὰ δεχθῆ. Μετὰ δύο ἡμέρας, ἔφερε τὸ χειρόγραφόν του πρὸς τὸν διευθυντὴν του, ὁ ὁποῖος τὸ ἀπέστειλε, κατ' εὐθείαν, εἰς τὸ τυπογραφεῖον. Καί, μετὰ δύο ἡμέρας ἀκόμη, οἱ ἀναγνώσται τοῦ χριστουγεννιάτικου φύλλου, ὑπὸ τὸν τίτλον: «Χριστουγεννιάτικον Χριστούγεννα — χριστουγεννιάτικο διήγημα» — ἐδιάβαζαν ἕνα διήγημα, ποῦ δὲν εἶχε καμμίαν σχέσιν οὔτε μὲ τὰ Χριστούγεννα, οὔτε μὲ τὰ χιόνια.

Αὐτός, τουλάχιστον, ἦταν ἕνας εἰλικρινής.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

Π. ΚΕΝΤΗΣ

ΑΣΤΡΑΝΑΦΤΗΣ (Συλλογραφία)

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΣΤΟ ΜΕΤΩΠΟ

ΔΙΗΓΗΜΑ (*)

Προφυλακὸς Ὀλύτσια, 24 Δεκεμβρίου 1912

Ἐσπεριὰ κληράκι δὲν κουνιέται· τὸ φεγγάρι φωτίζει καθαρὰ, κατακάθαρα τὰ βουνὰ τῆς Μανωλιάσσης καὶ τοῦ Ὀλύτσια, ποῦ τέτοια ὥρα μᾶς φαίνονται διπλὰ στὸν ἄγκο καὶ στὸ ὕψος· μπορεῖ κανεὶς νὰ διακρίνη τίς προφυλακὲς μᾶς πάνω σὲ δαῦτα, σωρούς ἀπὸ φαντάρους ριγμένους τὸν ἕνα πάνω στὸν ἄλλο, νὰ ξεκουράζωνται στὴν ἀστροφεγγιά, ποῦναι γι' αὐτοὺς πολύτιμη γιατί δὲν ἀφήνει τοὺς Ἀρβανίτες νὰ μεταχειριστοῦν ἕναν ἀπὸ τοὺς διαβολεμένους τρόπους ποῦ ξέρουν νὰ φτάσουν τὴ γραμμὴ καὶ νὰ τοὺς ἐπιτεθοῦν· ὁ ἀναπαυθεὸν ἀπόψε.

Ποῦ καὶ ποῦ, κανένας ἀπ' τοὺς στρατιῶτες μᾶς πετιέται ξαφνικὰ καὶ δὸς τοῦ πάνω-κάτω, νὰ ζεστάνῃ λίγο τὸ παγωμένο κορμί του.

Τὸ δυνατὸ κρῦο μᾶς περουνιάζει εὐ καὶ κάλει καὶ κάνει τὴ μέση καὶ τίς πλάτες νὰ πονοῦν.

Ὁ σκοποὶ μᾶς, καμμιά ἑκατοστὴ μέτρα μακριὰ ἀπ' τὸ φυλάκιό μας, ποῦ βρισκεται μέσα σὲ μιὰ ἀπ' τίς πολλὰς χαράδρες τοῦ Ὀλύτσια, πηγαίνουν κι' ἐρχοῦνται ἀνήσυχτοι, κρατῶντας τὸ ἔπλο τους μ' ἕναν τρόπο ποῦ τοὺς ἀφήνει καὶ γρήγορα νὰ τὸ μεταχειριστοῦνε, μὰ καὶ νὰ φυλάνε τὰ χέρια τους ἀπ' τὸ πολὺ κρῦο, τὸν χέρι χωμένο στὸ στήθος, κείνο ποῦ κρέμεται τὸ τουφέκι, καὶ τ' ἄλλο στὴν τσέπη τοῦ πανταλονιοῦ...

«Σκύλλινο κρῦο, κύρ Λοχία, θὰ μᾶς θερίσῃ ἀπόψε... πρέπει νὰ περπατᾶ κανεὶς· δὲν εἶναι γιὰ ὑπνο... Καταραμένε Ὀλύτσια, καὶ τοῦτο τὸ καταραμένο τὸ ληπίζάνι λὲς καὶ στοίχειωσε, λὲς πῶς δὲ θὰ πέσῃ ποτέ... κι' αὐτὴ ἡ 4ῃ Μεραρχία δὲ φαίνεται ποῦθενά...

(*) Ἀπὸ τὰ ἐπαινεθέντα εἰς τὸν Ἀ' Λογοτεχνικὸν Διαγωνισμὸν τῆς «Νέας Ἐστίας».

δὲ βαρυνέσαι... ἔτσι τὸ λὲν πῶς θὰ μᾶς ἀντικαταστήσουν... ἄμ δέ;... ἐδῶ πάνω θὰ φοφήσουμ' ἀπ' τὸ κρῦο».

Αὐτὰ τὰ λόγια ἐμυρμούριζε ἕνας φαντάρος μᾶς, κοκκαλιασμένος, βγαίνοντας ἀπ' τὸ καλυβάκι μᾶς ποῦτανε καὶ φυλάκιό μας. — Ἕνα καλυβάκι στρογγυλὸ τσοπαναραίων ἀπ' τὰ τόσα πολλὰ ποῦ βρῖσκει κανεὶς πάνω σ' ἐκεῖνα τὰ βουνὰ, π' ἄλλοτε ἦτανε μόνο γιὰ δύο καὶ τώρα χωροῦσε δώδεκα.

«Μιὰ βραδυὰ εἶναι κι' αὐτὴ καὶ θὰ περάσῃ, βρὲ παιδιὰ· ὅλοι ὑποφέρουν σήμερα γιὰ τὴν Πατρίδα· ὅλα θὰ περάσουν».

Οὔτε κουβέντα πιά.

«Κύρ Λοχία», ἀκούω τὸ Δεκανεά μου, «βάλτους νὰ κοιμηθοῦν κατὰ νόμμερα· τὴ νύχτα δὲν τοὺς βρῖσκω στὸ σκοτάδι».

Ἡ ὥρα περνᾷ· μερικοὶ ἀπὸ μᾶς περπατοῦν. Ἕνας δὺς ἄλλοι κοιμοῦνται σφιχταγκαλιασμένοι γιὰ νὰ ζεσταίνονται· ἕνας ἄλλος ἔχει ἀνοιχτὸ τὸ γυλιό του, ἔχει βάλει μέσα ἕνα σπερματοέτο μὲ τρόπο ποῦ νὰ μὴ φαίνεται ἀπ' ἐξῶ, καὶ γράφει. Φαίνεται νὰ μὴ κρυώνῃ καθόλου. Ἐὰν φῶς τοῦ κεραιοῦ τοῦ φωτίζει ἡμιπὰ τὸ μελαγχολικὸ του πρόσωπο· τὸν βλέπω ἤσυχο, πότε νὰ σκέπτεται καὶ πότε νὰ γράφῃ.

Ἐἴν' ἡ ἀλήθεια πῶς μὲς στὸ καμμένο ἀπ' τὸ κρῦο πρόσωπό του, βλέπει κανεὶς τὸν πόθο ποῦ τοῦ σφίγγει τὴν καρδιά νὰ βρεθῇ μιὰ ὥρα ἀρχήτερα μὲ τοὺς δικούς του, τὸν πόθο μὲ τὸν πόνο μαζί νὰ ζωγραφίζεται πάνω σὲ δαῦτο.

Γλυκεῖά μου Μανούλα.

... Μὴν ἀνησυχῆς καθόλου... περναῖτε καλά... δὲν κάνει κρῦο. Ἐἴμαστε περήφανοι.

γιατί πολεμάμε για την Πατρίδα... τὰ κορίτσια νὰ εἶναι, ὅπως πάντα, φρόνιμα...

Σοῦ φιλιῶ τὸ χέρι
(Ὁ γυιὸς Σου.)

Ἐλείωσε τὸ γράμμα του κ' ἐξακολουθεῖ νὰ σκέπτεται γιὰ μιὰ στιγμή τὸ πρόσωπό του πέρνει μιὰ εὐχάριστη ὄψη καὶ ἕνα "Αχ!" τοῦ φεύγει στὴ σκέψη ὅτι, πρῶτα ὁ Θεός, κάποια ὥρα θὰ πῆσῃ στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάνας του νικητῆς: «Παλληκάρι μου» θὰ τοῦ πῆ ἀγκαλιάζοντάς τον ἐκείνη.

«Μάνα μου», θὰ πῆ ἐκείνος· καὶ μ' αὐτὸ τὸ μάνα μου θὰ μοιράσῃ τὸν τίτλο τοῦ Παλληκαριοῦ μ' ἐκείνην ποὺ τὸν γέννησε τέτοιον.

Ἀποτραβήχτηκα ἢ συγκίνηση δὲν μ' ἄφησε νὰ τοῦ πῶ ἐκείνη τὴ στιγμή νὰ σβήσῃ τὸ κερί γιὰ νὰ μὴ μᾶς δοῦν ἀπ' ἔξω τὸν σεβόστηκα καὶ δὲν ξέρω κ' ἐγὼ πῶς βρέθηκα δίπλα στὴ Μάνα μου, ποὺ γονατιστὴ, μπροστὰ στὰ εἰκονίσματα παρακάλαγε:

«Χριστούλη μου! Παναγίτσα μου! Ἐὐδαί μου! φέρ' το πίσω γερό!» Ἐὐδαί μου δὲν ἦταν ἢ πρώτη φορὰ π' ἀντί γιὰ μαντῆλι ἐσκουπίζε τὰ δάκρυά μου.

Ὁρες περπατοῦσα πάνω κάτω ἔξ' ἀπ' τὸ καλυθάκι μας, γιὰ νὰ ζεσταθῶ καὶ νὰ κουρασθῶ γιὰ νὰ μπορέσω νὰ κοιμηθῶ τὸ ἴδιο κάνανε καὶ κάνα δυὸ ἄλλοι στρατιῶτες σιγασκουθεντιάζοντας, καὶ προσπαθοῦσαν νὰ γελάσουν τὴ στιγμή ποὺ περνοῦσαν δίπλα μου· γιὰ νὰ φανοῦν πῶς δὲ βαρυκομοῦν γιὰυτὰ ποὺ τραβοῦν, κυττάζοντάς με στὰ μάτια, σὰν νὰ θέλαν νὰ δοῦν στὸ πρόσωπό μου ἂν τοὺς βλέπω, ἂν αισθάνουμαι τὴ θυσία τους. ἂν τοὺς θαυμάζω στὸ τέλος.

Σάματι νὰ μοῦλεγαν: «ἔχουμε τὴν ἐμπιστοσύνη σου; μποροῦμε νὰ λέμε ὅτι κάνουμε τὴ δουλειά μας;»

Καὶ τοὺς ἔδλεπα νὰ μένουν εὐχαριστημένοι, γιατί αὐτὸ ποὺ μοῦλεγαν τὸ καταλάβαινα, κ' ἐκεῖνο ποὺ μοῦ ζητοῦσαν τοὺς τέμολογοῦσα μ' ὅλη μου τὴν καρδιά.

Ἐὐδαί ἀναγκαστικὸ αὐτὸ πάνω-κάτω βᾶστηξε γιὰ πολλὴ ὥρα, καὶ τὴν ἥσυχη ἐκείνη νύχτα δὲν τὴν τᾶραζε τίποτ' ἄλλο ἀπ' τὸν κρότο τῶν βημάτων μου· γιὰ μιὰ στιγμή βλέπω δυὸ στρατιῶτες μου ποὺ μὲ τὰ ὄπλα στὰ χέρια τραβοῦσαν γιὰ τοὺς σκοπούς· κατάλαβα ποὺ πηγαιναν κ' ἔμως τοὺς ρώτησα:

«Ποῦ πάτε, βρέ παιδιά;»

«Ν' ἀλλάξουμε τοὺς σκοπούς, κύρ Λοχία».

«Δὲν εἶναι νωρίς;»

«Δὲν πειράζει ἂν λείπη κάνα τέταρτο, κύρ Λοχία, μὰ ποὺ δὲν κοιμούμαστε μεῖς· κάνει τόσο κρύο ἀπόψε· θὰ ξυλιάσανε θάρθετε μαζί μας;»

«Μπράβο, παιδιά! πηγαινέτε, ἐγὼ δὲν θάρθω· τὴν ξέρετε καλὰ τὴ δουλειά σας· εἶναι περιττό».

Στὰ λόγια μου αὐτὰ τοὺς εἶδα ν' ἀπομακρύνονται μὲ τὸ κορμί ὀρθό, μὲ βῆμα σταθερό, μὲ τὰ τουφέκια σφιχτὰ στὰ χέρια, κερήφανους. Εὐχαριστήθηκα, γιατί ἡ ἐρώτησή μου εἶχε τ' ἀποτελέσματά της. Πόσες φορές μὲ δυὸ κατάλληλα λόγια κατόρθωσα ὅτι δὲν περίμενα ἴσως νὰ κατορθώσω μὲ κάθε ἄλλο μέσον, ὅπως καὶ πόσες φορές μὲ μιὰ ματιὰ μονάχα δὲν εἶπα τόσα, ὅσα δὲ θάλεγα ὥρες μὲ τὸ στόμα.

Ἡ Μανωλιάσσα καὶ ὁ Λύτσικας κοιμοῦνταν βαθιὰ· ὅσο γιὰ τὴν ἀποψινὴ βραδυά, ἐκλείσαν τ' ἀχόρταγα στόματά τους· κουράστηκαν φαίνεται τόσο καιρὸ· ἀλλὰ καὶ γιατί νὰ βιάζωνται; μήπως θὰ τοὺς ἔλειπε ἢ τροφή; ἦταν πάντα μπροστὰ τους πρόχειρη ἢ παραμικρὴ ἀφορμὴ μποροῦσε νὰ τὰ κάμῃ ν' ἀρχίσουν τ' ἀδίκητο μάσημά τους.

Ἐγὼ καὶ δὲν μποροῦσα νὰ βγάλω ἀπ' τὸ μυαλό μου πῶς ἡ βραδυά ἐκείνη ἦταν Χριστουγεννιάτικη ἀπ' τοὺς στρατιῶτες μου κανένας δὲν τῶχε σκεφτῆ.

Ἡμουνά νευρικός καὶ προσπαθοῦσα νὰ συνειθίσω τὸν ἑαυτό μου στὴ συγκίνηση ποὺ θὰ δοκίμαζα μὲ τὴ χαρὰ τῶν στρατιωτῶν μου γιὰ κάτι τι ἔκτακτο, ποὺ τοὺς προετοίμαζα γιὰ τὴν βραδυά ἐκείνη.

Βρισκόμουν ἀπ' ἔξω ἀπ' τὸ καλυθάκι μας, ὅταν ἀκουσα τὸ στρατιῶτη ποὺ ἔγραφε τὸ γράμμα νὰ ρωτᾷ πόσες τοῦ μηνὸς εἶχαμε· τινάχτηκα καὶ περίμενα. «Ρώτα τὸν κύρ Λοχία», τοῦπε ἕνας. «Ἐίκοσι τέσσερις», τοῦ φώναξα κ' ἀποτραβήχτηκα βιαστικῶς.

«Βρέ παιδιά, εἴκοσι τέσσερις!... Χριστούγεννα σήμερα καὶ δὲν τὸ σκεφτήκαμε... γιὰ σκεφτῆτε, βρέ παιδιά...» ἔφτασαν στὰ αὐτιά μου τὰ λόγια αὐτὰ ἀπὸ δέκα στόματα.

Ἐἶχα ἀρκετὰ τραβηχτῆ ἀπ' τὸ φυλάκιο ἦταν εἶδα τοὺς φαντάρους μου ἕνα-ἕνα νὰ βγαίνουν ἀπ' τὸ καλυθάκι καὶ νὰ μὲ πλησιάζουν· σὲ λίγο ἦταν ὅλοι γύρω μου.

ΠΟΥΛΕΝΗ Ι. ΔΗΜΑΡΑ

ΣΑΝ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

Τὰ κλασικὰ πλέον ποιήματα τοῦ κ. Ι. Γρυλάρη «Σκαρβαῖοι καὶ Τερρακόττες», εἰκονογραφήθησαν ἀπὸ τὴν Καν Δημαρὰ, ἐξεδόθησαν κατ' αὐτὰς ἀπὸ τὴν ἴδιαν. Ἡ ἔκδοσις εἶναι πραγματικῶς καλλιτεχνικὴ καὶ πολυτελεστάτη, κάτι πρωτοφανές εἰς τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ὡς δείγμα τῆς εἰκονογραφίσεως, δημοσιεύομεν ἔδω, εὐμενῶς παραχωρηθεῖσαν, μίαν ἀπὸ τὰς δέκα μεγάλας εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι, ἐκτὸς τῶν πολυπληθῶν κοσμημάτων — ἐξωφύλλων, προμετωπίδων, βινιετῶν κλπ. — στολίζουν τὸ ὑπὸ πᾶσαν ἐποχὴν θαυμάσιον τοῦτο βιβλίον.

κεριού· ἔταν γύρισα, ἴσῃκα τοὺς στρατιῶτες μου γύρω ἀπ' τὸν ἀγγελιαφόρο γελαστούς, νὰ τρίβουνε τὰ χέρια τους ἀπὸ τὴ χαρὰ τους· εἶχανε μάλιστα τὸ περιεχόμενον τῆς σημειώσεως ἀπὸ τὸν ἀγγελιαφόρο.

«Βλέπετε, τοὺς εἶπα γελῶντας κ' ἐγώ, ἡ λειτουργία μας ἔφερε ἀμέσως ἀποτέλεσμα· πηγαίνετε τὴν νύκτα ἐτοιμασθῆτε, γιατί, πρὶν νὰ φέξῃ, θὰ φύγουμε γιὰ τὴν ἐφεδρεία! Ὁ ἀνακλυθόμενος ἔχει μερικὲς ἡμέρες».

Χάραξε ἡ 2ῆ Δεκεμβρίου, ἔταν ἕνα μικρὸ

τιμῆμα ἀπὸ δώδεκα ἄνδρες χανόντανε πίσω ἀπ' τὴν τελευταία κορυφογραμμὴ τοῦ Ὀλύμπου, ἀφοῦ στέλλῃ ἕνα λεπτὸ γιὰ νὰ στείλῃ ἕνα ἀποχαιρετισμὸ σ' ἕνα μικρὸ καλυδάκι, ποὺ μόλις διακρινότανε μακρὰ μέσα σὲ μιὰ χαράδρα πρὸς τὴν Μανωλιόσσα.

«Ὅποτε τὰ θυμήθηκα τὰ Χριστούγεννα ἐκεῖνα, ποτὲ δὲν μπόρεσα νὰ συγκρατήσω τὴν καρδιά μου νὰ μὴν τρέμῃ καὶ τὰ μάτια μου νὰ μὴν τρέχουν».

ΧΑΡΙΛΛΟΣ Δ. ΒΑΣΙΛΟΓΕΩΡΓΗΣ

Η ΜΕΓΑΛΗ ΚΑΙ ΟΔΥΝΗΡΗ ΑΓΑΠΗ ΤΟΥ ΤΖΩΝ ΚΗΤΣ

Εἶναι πικρὴ ἡ ζωὴ μου ἀπ' τὴν ἀγάπη σου.
(Σού'νμπορν)

Β'.

Οἰκογενειακοὶ περισπασμοὶ καὶ δυστυχίματα· ἡ φτώχεια καὶ οἱ στερήσεις μὲ ὅ,τι καταστρεπτικὸ ἔχουν γιὰ ἕναν ὄργανισμὸ λεπτό, καὶ ἀφόρητο γιὰ ἕναν εὐαίσθητο ἄνθρωπο· ἡ παραγνώρισις τῆς μεγαλοφυΐας του, ἡ ἀρρώστεια, ἀνεκδήλωτη στὴν ἀρχὴ καὶ κατόπιν φοβερὴ καὶ ραγδαία· καὶ μαζί μ' αὐτά, καὶ μετ' ὅλ' αὐτά, ἡ μαρτυρικὴ, ἡ ὀδυνηρότατη, ἡ ἀγιάτρευτὴ του ἀγάπη· νὰ ποιά ὑπῆρξε ἡ ζωὴ τοῦ Κήτς, τὰ τέσσαρα τελευταία χρόνια τῆς ζωῆς του, εἶναι ἀλήθεια ὅτι στὸ διάστημα αὐτὸ δὲν τοῦ ἔλειψαν ἐντελῶς ἡ χαρὰ, ἡ γαλήνη, ἡ εὐτυχία· φίλοι καλοὶ τὸν περιποιήθηκαν, τοῦ ἔδειξαν τὴν εὐλικρινέστερη ἐκτίμησι καὶ τὸν βαθύτερο σεβασμὸ, ὁ Βύρων, ὁ Σέλλεϋ, μίλησαν κολακευτικώτατα γιὰ τὰ ἔργα του, ἡ ποιητικὴ δημιουργία καὶ ἡ πίστη στὴν ἀξία του τοῦ ἔδωκαν μερικὲς ἀπ' τὶς μεγαλειότερες ἱκανοποιήσεις· ὅλ' αὐτὰ ὅμως ἐκρατοῦσαν λίγο, ἦσαν ἀπλὰ διαλείμματα μετ' στὴν φοβερὴ τραγωδία ποὺ ἀποτελοῦσε τὸ γνέμα τῆς ζωῆς του.

Ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ Κήτς ἦταν πάντα οἰκτρὴ. Καὶ πῶς νὰ μὴν ἦταν; καὶ τὰ λίγα ποὺ ἐκέρδιζε, ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ τὰ μοιράζεται μετ' τοὺς δικούς του, καὶ ἰδίως μετ' τὸν μικρότερο ἀδελφὸ του Τόμ. Εἶναι ἀστείον, ἄλλωστε, νὰ μιλή κανεὶς γιὰ κέρδη τοῦ Κήτς. Ἄν δὲν τὸν συνέτρεχαν μερικὸι γενναῖοι φίλοι του, αἰγούρα καὶ ὁ ποιητὴς τῆς «Ὠδῆς στὸ Ἄηδόνι» θὰ ἐγνώριζε τὴν ἴδια ἀνατριχιαστι-

κὴ ἀνέχεια ποὺ ἐγνώριζαν καὶ τόσο ἄλλοι καλλιτέχναι. Ἄλλὰ σ' αὐτὸ τουλάχιστον στάθηκε τυχερός· δὲν τοῦλειψαν—πρῶγμα τόσο σπάνιον!—μερικὸι καλοὶ καὶ ἀφοσιωμένοι φίλοι.

Ἐπειδὴ μὲ τὰ ποιήματά του οὔτε ἐκέρδιζε οὔτε ἔλπιζε νὰ κερδίσῃ τὰ χρήματα ποὺ θὰ τοῦ ἐξασφάλιζαν μιὰ ὁποσδήποτε ἀνεπιζωή, σκέφθηκε νὰ ἐπιδοθῇ στὸ θέατρο (ἀργότερα γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ, ἔκαμε, γιὰ λίγο διάστημα, καὶ τὸν θεατρικὸ κριτικὸ). Τὸ θέατρο, καὶ τότε ὅπως καὶ τώρα, ἦταν τὸ πιὸ προσοδοφόρο φιλολογικὸ εἶδος· τόσοι καὶ τόσοι—καὶ ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ ὁ φίλος του Ρέινολντς⁽¹⁾—ἐθησαύριζαν· γιατί νὰ μὴν δοκίμαζε νὰ γράψῃ ἕνα θεατρικὸ ἔργο καὶ ὁ Κήτς; Ἀπὸ τὴν ἴδια ἐπιθυμία κατεῖχτο καὶ ὁ φίλος του Μπρόν· γι' αὐτὸ, καὶ ὅταν ἐπρότεινε στὸν Κήτς νὰ γράψουν μαζί ἕνα δράμα, ὁ Κήτς δὲν ἔφερε καμμιά ἀντίρρηση. Ἄλλ' ὁ Μπρόν δὲν ἔμενε στὸ Λονδίνο· ἔμενε στὸ Shanklin, καὶ ἂν ἤθελε νὰ συνεργασθοῦν, ἔπρεπε νὰ πάῃ ὁ ποιητὴς ἐκεῖ ὅπου ἔμενε ὁ φίλος του, νὰ χωρισθῇ δηλαδὴ ἀπ' τὴν πολυαγαπημένην του Φάννυ. Ἄλλη λύσις δὲν ὑπῆρχε. Ἦταν μιὰ ὀδυνηρότατη θυσία ποὺ τὴν ἐπέβαλε ἡ ἀνάγκη. Ὁ Κήτς αἰσθάνθηκε ὅτι ἔπρεπε ν' ἀναπτύξῃ ὅλη τὴν θέλησίν του γιὰ νὰ νικήσῃ καὶ ἐνίκησε.

Ἄλλὰ νὰ, μόλις ἔπερσαν οἱ πρῶτες ἡ-

(1) Ἐκεῖνος ποὺ ἀντιπαθῶσε τὴν Φάννυ, γιατί δὲν τὴν θεωροῦσε ἀνταξία τοῦ Κήτς.

ΠΑΛΙΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ...

Φτωχὴ νησιώτικη ἐκκλησιά, ποὺ τὸ κιμπιαναριὸ σου σὺν τὸν μαγνήτη ἔσερνε τὸν κόσμον τοῦ χωριοῦ, τέτοιες ἡμέρες γιορτινὲς τὸ πρόσχαρο ὄνειρό σου ξανόρχεται πανέμορφο στὸ νοσταλγὸ μου νοῦ...

Ὅλα σου ἀπλά καὶ φτωχικά, τέμπλο, σταυροί, καὶ θόλος, μονάχα ἡ πίστη ἀπέραντη καὶ ἀμόλυντη παντοῦ, ἀπ' τοῦ πιπῆ τὴ λειτουργία,—προσίλωσι καὶ φύβος—, ὡς τῶν πιστῶν τὸ σκύμμο,—προσκύνημα κορμιῶ...

Κι' ὅταν ἐφεύγαμε ὅλοι μας ἀπὸ τὴν ἐκκλησοῦλα καὶ οἱ χωριανοὶ γυρῶσανε χαρούμενοι στὰ σπίτια, σὺν μοῦλεγε μιὰ ντροπαλὴ μικρὴ νησιοτοπούλα «Χριστὸς γεννᾶται σήμερον» τὸ κίσσενα στ' ἀλήθεια!...

ΧΙΜΑΙΡΟΚΥΝΗΓΟΙ...

Τὸ σούρουπο, ποὺ πλάθονται ὄνειρα ἀγαπημένα, ἔξαρνα ἤλθε κι' ἄραξε στὴν ἀκροθαλασσιὰ καινούργιο καὶ πρωτόφερτο καΐκι ἀπὸ τὰ ξένα· —Ποιὸς ξέρει τί μᾶς ἔφερε ἀπὸ τὴν ξενιτιά!...

Μὰ 'κεῖνο ἤλθε ἄγνωστο, ἀπ' ἄγνωστά μας μέρη, πῆρε νερό κι' ἐχάθηκε στῆς νύχτας τῆ σιγῆς...

—Καὶ μεῖς πάντα προσμέναμε πῶς κάτι θὰ μᾶς φέροι, αἰώνιοι κι' ἀμετάνοιωτοι χιμαιροκυνῆγοί!...

γίαις του, καὶ ὁ Κήτς ἔσπευδε νὰ τὴν καθυσχίσαι: «Πιστεύω τὰ πρῶτα γράμματα πού σοῦ ἔγραψα: σὲ βεβαιώνω πὼς ἦσαν ἀληθινὰ ὅσα σοῦ ἔγραψα...»

Ἦ εἶχε λοιπὸν συμβῆ; καὶ πὼς ὁ μὲν ὅλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς του ἐρωτευμένος Κήτς, ὁ ὀλοκληρωτικῶς δοσμένος στὴν Φάννυ του, τῆς ἔγραψε γράμματα πού σὰν νὰ μὴν προσορῆζανταν — τόσο ξαφνίζον ὁ τόνος καὶ οἱ ἐκπρόσεις των — γιὰ τὴν Φάννυ, ἀλλὰ γιὰ κάποιαν ἄλλη γυναῖκα; Καὶ στοὺς σφοδρότερους ἐρωτες ὑπάρχουν διαλείψεις, μικρὲς καὶ σύντομες πτώσεις, μετὰ τίς ὁποῖες ξανόρχεται δοσιμότερος ἀπὸ πρὶν ὁ ἐρωτῆς. Τὰ υπερβολικὰ τεταωμένα νεῦρα, ἀποκαμωμένα ἀπ' τὴν μεγάλη καὶ ἀδύνατη ἐνταση, χαλαρώνουν γιὰ λίγο, ὡς πού ἕνας νέος παροξυσμὸς νὰ τὰ τετῶση καὶ πάλιν.

Αὐτὸ εἶχε συμβῆ καὶ μετὰ τὸν Κήτς. Ἦ πολλὴ ἐργασία, οἱ ἀγωνιώδεις καὶ τραγικὲς φροντίδες τῆς βιοπάλης, χίλιες σκοτώδεις καὶ μέριμνες, τὸν εἶχανε ἐξαντλήσει. Δὲν εἶχε πιά τὴ δύναμη νὰ σκεφθῆ οὐδὲ τὴν ἀγαπημένη του Φάννυ. Δὲν ποθοῦσε παρὰ μόνον λίγη γαλήνη καὶ ἀνάπαυση. Καθὼς ὅμως πρέπει νὰ λέμε κάποτε ψέμματα, ἰδίως σ' ἐκείνους πού ἀγαποῦμε, τῆς ἔγραψε λίγο ἀργότερα ὅταν περυστικὸς ἀπὸ τὸ Λονδίνο, δὲν ἐπῆγε καὶ πάλιν νὰ τὴν ἰδῆ στὸ Χάμπσιντ: «Σὲ ἀγαπῶ παραπολύ γιὰ νὰ ρισκινδυνεύσω ἕνα ταξίδι ὡς τὸ Χάμπσιντ. Δὲ θὰ σοῦ-καμνα, τὸ αἰσθάνομαι, μὰ ἐπίσκεψη, ἀλλὰ θὰ ἦταν σὰν νὰ πέφτω ξανά στὴ φωτιά».

Ἦ ἴσως, τότε πού τὸ γράφει, νὰ ἦταν αὐτὸ ψέμμα ἢ τοῦλάχιστον ὑπερβολή; Ὅταν ὁ-μῶς, ὅσοτερον ἀπὸ μιὰ σύντομη διαμονὴ στὸ Γουίντσεστερ, ἐγκατεστάθηκε ξανά στὸ Λονδίνο, γιὰ νὰ κἀν ἐπικερδέστερα ἀπ' τοῦ ποιητοῦ φιλολογικὰ ἐπαγγέλματα — τὸ ἐπάγγελμα τοῦ θεατρικοῦ συγγραφέως καὶ τοῦ κριτικοῦ — καὶ πῆγε στὸ Χάμπσιντ καὶ εἶδε τὴν Φάννυ, τότε αἰσθάνθηκε πόσο δίκαιο εἶχε νὰ τὴν φροβᾶται: «Ἀγαπημένη μου, μοῦ φαίνεται πὼς δὲν ξημέρωσε ἀκόμη γιὰ μένα καινούρια ἡμέρα καὶ πὼς ζῶ ἀκόμη στὴν χθεσινή. Ὅλη τὴ μέρα ἔζησα σ' ἕνα θάμπαμα ὅλου μου τοῦ εἶναι. Αἰσθάνομαι ὅτι εἶμαι στὸ ἔλεός σου. Γράψε μου ἔστω καὶ λίγες γραμμὲς, καὶ πές μου

ὅτι δὲν θὰ εἶσαι ποτέ, ποτέ λιγότερο ἐξαι-σίου ἀπ' ὅ,τι ἦσονται χθὲς μαζί μου... Μὲ θάμπαμας... Δὲν ὑπάρχει τίποτε στὸν κόσμον πὺ λαιπρὸ καὶ πὺ νελικαῖτο ἀπὸ σένα...»

Πάλιν, καὶ τώρα περισσότερον ἀπὸ πρὶν, εἶναι ἀνήμερος ὁ Κήτς ν' ἀντισταθῆ στὴν γοητεία τῆς Φάννυ. Δὲν ἐπιχειρεῖ καὶ ν' ἀντισταθῆ, γιατί ξέρει ὅτι θάταν κόπος χαμένος. Τὰ γράμματά του παίρνουν ξανά τὸν ἀπελπισμένο, τὸν ἱκετικὸ ἐκεῖνο τόνο τῶν ἐρωτευμένων πού ὅλη τους ἡ ζωὴ εἶναι συγκεντρωμένη σ' ἕνα πλάσμα, καὶ πού ξέρουν ὅτι χωρὶς αὐτὸ τοῦς εἶναι ἀδύνατη ἡ ζωὴ: «Δὲν μπορῶ νὰ ζήσω χωρὶς ἐσένα. Ὅλα μπορῶ νὰ τὰ ὑπομείνω, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἰδέα πὼς δὲ θὰ σὲ ξαναἰδῶ... Ἦ ζωὴ μου φαίνεται ὅτι σταματᾷ ἐκεῖ πέρα... Δὲν βλέπω πὺ ἐμπρὸς... Μὲ ἀπερρόφησες... Τούτῃ τῇ στιγμή ἔχω τὴν ἐντύπωση ὅτι διαλύομαι... Θὰ εἶμιον ἐξαισία δυστυχισμένος, ἂν δὲν εἶχα τὴν ἐλπίδα ὅτι σὲ λίγο θὰ σὲ ἰδῶ... Γλυκειά μου Φάννυ, ποτέ λοιπὸν δὲν θάλλάξῃ ἡ καρδιά σου;... Δὲν ἔχει πιά τώρα δοῖα ἡ ἀγάπη μου... Μοῦ φαινόταν περίεργο ἄλλοτε νὰ πεθαίνουν ἄνθρωποι γιὰ τὴν πίστη των... Τώρα δὲν μοῦ φαίνεται περίεργο πιά... Θὰ μπορούσα νὰ μαρτυρήσω καὶ γὼ γιὰ τὴν πίστη μου... Ἦ ἀγάπη εἶναι ἡ πίστη μου... Θὰ μπορούσα νὰ πεθάνω γι' αὐτὴν... Θὰ μπορούσα νὰ πεθάνω γιὰ σένα... Τὸ Πιστεύω μου εἶναι ἡ ἀγάπη καὶ εἶσαι τὸ μοναδικὸ ἄρθρο τῆς πίστεώς μου... Μὲ μάγεψες μετὰ μιὰ δύναμη στὴν ὁποῖαν δὲν μπορῶ ν' ἀντισταθῶ, καὶ ὅμως θὰ μπορέρω ν' ἀντισταθῶ ὡς πὺ νὰ σὲ ἰδῶ καὶ μάλιστα, ἀφότου σὲ εἶδα, πολλὰς φορές ἐδοκίμασα «νὰ λογικευθῶ» κατὰ τῆς λογικῆς τοῦ ἔρωτός μου... Δὲν μπορῶ πιά νὰ ζήσω δίχως ἐσένα...»

* * *

Ἦ ναί! στὰ γράμματα αὐτὰ πλέον δὲν μᾶς περνᾷ οὔτε στιγμή ἀπ' τὸ νοῦ ὅτι μπορεῖ νὰ ὑποκρίνεται ὁ Κήτς, νὰ λήψῃ ψέμματα, νὰ ὑπερβάλλῃ τὰ αἰσθηματά του. Ὁ τόνος των εἶναι γνήσιος: μιὰ ψυχὴ ματωμένη, χιλιοβασανισμένη, ξεχνᾷ τὸν πόνο της, γιατί πόνος εἶναι μιὰ τέτοια ἀγάπη. Τίποτε δὲ θέλει, τίποτε δὲν μπορεῖ πιά

νὰ κούψῃ. Καὶ γιατί, ἄλλωστε, θάκρυβε; Στὴ ζωὴ, μαζί μετὰ τὸ ἔργο του, τὸν κρατεῖ ἕνα μόνον πιά πρᾶγμα: ἡ μεγάλη, ἡ ἀπέριππη ἀγάπη του. Γι' αὐτὴν μόνον πιά ζεῖ.

Μὲς στὸ ἀκράτητο αὐτὸ ξέσπασμα ὅπου ἀκονίζονταν τώρα οἱ ζεστότεροι τόνοι τοῦ πάθους, ἀκοῖμε συγχρόνως καὶ κάτι σὰν ἀγκαμιχητό. Εἶναι ἡ λαχανιασμένη δομὴ τοῦ ἀνθρώπου πού αἰσθάνεται ὅτι εἶναι μετρημένες οἱ μέρες του καὶ πού βιάζεται νὰ χαρῆ, ἔστω καὶ λειψά, ἔστω καὶ βιαστικά, ἔστω καὶ ζυμωμένο μετὰ πόνο, ὅτι μπορεῖ ἀκόμη νὰ τοῦ δώσῃ ἡ ζωὴ.

Στὴν οἰκογένεια τοῦ Κήτς ἦταν κληρονομικὴ ἡ φυματίωσις. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ γιατροὶ τοῦ εἶχαν συστήσει ὅλες τίς δυνατὰς προφυλάξεις. Δὲν παίξει ἡ ὑγρασία στὸ Λονδίνο καὶ τρυπᾷ καὶ κόκκαλα τὸ χειμωνιάτικο κρύο. Κ' οἱ πὺ ὅ γιεῖς ἄνθρωποι κινδυνεύουν ἂν δὲν ντυθοῦν καὶ δὲν καπουτσωθοῦνε καλά. Πόσο μᾶλλον ἕνας ραγισμένος ὁργανισμὸς σὰν τοῦ Κήτς. Μετὰ τὰ κρύα καὶ τίς ὑγρασίας ἔπρεπε πάντα νὰ φορεῖ χοντρό ἐπανωφόρι καὶ παπούτσια χοντρά. Ἄλλ' ἂν δὲν εἶναι ἀπερίσκεπτοι οἱ ποιηταί, ποιοὶ τότε θὰ εἶναι; Ἐνὶ βράδῃ ὁ Κήτς δὲν ἐφόρεσε τὸ χοντρά του παπούτσια καὶ τὸ χοντρά του ἐπανωφόρι, καὶ ὄχι μόνον δὲν τὰ φόρεσε, ἀλλὰ καὶ ἔτσι ἔκανε ὀλόκληρη διαδρομὴ μετὰ στοὺς δρόμους τοῦ Λονδίνου, καθισμένος στὸ ἐπάνω πάτωμα, τὸ ξεσκέπαστο, ἐνὸς λεωφορείου. Μεγαλεῖτερον τρέλλα δὲν μπορούσε νὰ γίνῃ. Ὅταν γύρισε στὴν κάμαρά του, ἔπεσε στὸ κρεβάτι του γιὰ νὰ ξεσταθῆ. Ἦ κρυάδα τῶν σαντονιῶν τοῦ ἔφερε ῥίγη καὶ ἔβηξε (!). Ἐνα κῆμα αἵματος βγήκε ἀπ' τὸ στόμα

του. Ὁ φίλος του Μπράουν ἦταν μαζί του. «Μπράουν, τοῦ φώναξε, φέρε μου φῶς! Θέλω νὰ ἰδῶ αὐτὸ τὸ αἷμα!» Ὁ Μπράουν ἐντρομος τοῦ ἐπῆγε τὸ φῶς. Ὁ Κήτς ἐξήτασε ὄρα πολλή, προσεκτικά, τοὺς λεκέδες τοῦ αἵματος, ὅσοτερον ἐκύτταξε τὸν φίλο του, καὶ μετὰ μιὰ γαλήνη πού αὐτὸς δὲν τὴν λησιμόνησε ποτέ, εἶπε: «Γνωρίζω τὸ χρῶμα τοῦ αἵματος αὐτοῦ. Εἶναι ἀσθησιακὸ. Οἱ στάλες αὐτὲς τοῦ αἵματος εἶναι ἡ καταδίκη μου. Θὰ πεθάνω!»

Καὶ πράγματι, ἀπὸ τὴ στιγμή ἐκείνη ἦταν ἀνέκκλητα καταδικασμένος. Τίποτε δὲν μπορούσε πιά νὰ τὸν σώσει. Ἦ ἔφερε καλὰ

(!) Διήγησις τοῦ κ. Ἐρλάντ.

ὅτι σὲ δύο, σὲ τρεῖς, σὲ ἔξη, σὲ δέκα μῆνες μέσα θὰ πέθνηκα.

Ὅχι, δὲν εἶναι προῖγμα πικρότερο· νὰ εἶσαι γεννημένος γιὰ ἄλλες τὶς χαρὲς, γιὰ τὶς ἐξαισιώτερες ἀπολαύσεις, νὰ ξέρεις ὅτι κόσμοι ὀλόκληροι ζοῦν μέσα σου ἀπ' τοὺς λαμπρότερους ποὺ ἐσάλεψαν σὲ σπλάχνια ἀνθρώπου, νὰ νοιώθης — γιὰ τὸν αὐτὸν Κήτς — ὅτι εἶσαι μέγας ποιητής, ἕνας ἀπ' τοὺς μεγαλειότερους ποὺ ἐγέννησαν τὰ νεότερα χρόνια, καὶ νὰ εἶναι μετρημένες οἱ ὥρες σου, μετρημένες οἱ στιγμὲς σου!

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ στὸ ἐξῆς πιά, ὡς τὸ τέλος, ποὺ εὖτυχως δὲν ἄργησε — πέθανε μετὰ ἕνα ἀκριβῶς χρόνο — ἡ ζωὴ του δὲν ἦταν παρὰ ἕνας ἀργός, μαρτυρικός Γολγοθῆς. Ἄ! ἐπλήρωσε καὶ ὁ Κήτς, μαζί μὲ τόσους ἄλλους, μὲ τὸν κουφὸ Μπετόβεν, τὸν ραχητικὸ Λεοπάρντι, τὸν παράλυτο Χάινε, ἐπλήρωσε ἀκριβὰ τὴν μεγαλοφυΐα του. . .

* * *

Καὶ τώρα πιά τί θὰ ἔγραφε στὴν Φάννου; Κάτω καὶ ἀπ' τὰ πιδ ἦρεμα λόγια — καὶ εἶχε πολλὰ τέτοιες στιγμὲς ἡρεμίας — μαντεύομε τὸν παραγγεμένον, τὴν ἀπέραντη ὀδύνη του.

Ἦσαν μακριὰ οἱ μέρες ποὺ τραγουδοῦσε: «Νύφη μὲ τὸ λοξὸ βλέμμα καὶ τὸ λοξὸ χαμόγελο, σὲ ποιὲς θεϊκότερες στιγμὲς τῆς μέρας εἶσαι πιότερο χαριτωμένη; — Μήπως ὅταν χάνεσαι στοὺς λαβύρινθους τῶν λόγων τῶν γεμάτων ἀπὸ μιὰ γλυκεῖα εὐγλωττία, ἢ ὅταν περιπλανᾶσαι ἡρεμῆ στὸ μάγεμα μιᾶς σκέψης σοβαρῆς — ἢ ὅταν πηγαίνοντας μακριὰ, μὲς στὸ ἀτημέλητό σου ντύσιμο, γιὰ νὰ συναντήσης τὴν πρωϊνὴ ἀχτίνα, ἀλαφροπατᾶς, δίχως νὰ τὰ πατᾶς, πάνω στὰ λούλουδα, χορεύοντας τὸν κυματιστὸ σου χορὸ; . . .»

Τώρα, καθὼς ἡ ζωὴ ποὺ τοῦ ἐφευγε, τοῦ γινόταν ὀλοένα καὶ πιὸ ἀκριβή, τώρα καθὼς τὴν ἔνοιωθε τέτοια ποὺ πράγματι εἶναι, μιὰ σπίθα, μιὰ ἀστραπή, ἀνάμεσα ἀπὸ δύο αἰωνιότητες, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φερόντα τὸν αἰθρίαζε νὰ τραγουδήσῃ τὶς ἐξαισιές τροφῆς τῆς «Ὁδῆς τοῦ ἀπὸ τὸν Ἄρηδον», ὅπου σπαρταρᾶ ὁ πιὸ ἐξαλλοῦς, ὁ πιὸ ἀκράτητος πόθος γιὰ τὴν ζωὴ, γιὰ τὸ ὑπέροστο αὐτὸ ἀγαθόν, τὸ τρομερὸν

καὶ τὸ θεῖο: «Ὡ, ποιὸς θὰ μοῦ δώσῃ μιὰ ρουφηξιὰ κρασί ὅπου καιρὸ δροσολογηθῆκε μέσα σὲ γῆ βαθειά ἀνασκαλεμένη· κρασί ὅπου νάχουν ζυμωθῆ οἱ πράσινοι κάμποι, καὶ ὁ χορὸς, καὶ τὰ προβηγκιανὰ τραγούδια, καὶ ἡ χαρὰ ἡ καμένη ἀπὸ τὸν ἥλιο! — μιὰ κοῦπα γεμάτη ἀπὸ ζεστὴ Μεσημβρία, γεμάτη ἀπ' τ' ἀληθινὸ, ἀπ' τὸ κόκκινο ποτὸ τῆς Ἰσπανίας, ποὺ ν' ἄφροκοπᾷ γύρω στὰ χεῖλη τῆς» καὶ μὲ τὸ στόμα πασαλειμένο ἀπ' τὸ ποτὸ νὰ πῶ καὶ νὰ φύγω ἀπ' τὸν κόσμον, ἀδιώρητος, καὶ νὰ χαθῶ μὲς στὸ σκοτεινὸ δάσος!»

Μὲς στὸ σκοτεινὸ δάσος . . . Ναι, σ' ἕνα δάσος σκοτεινὸ θὰ χανότανε τώρα ὁ Κήτς, ἀλλ' ὅχι σ' ἐκεῖνο ποὺ ὄνειρευότανε στὸ κοίτημά του, στὸ δάσος ποὺ μεθυσμένος ἀπ' τὶς σκιές καὶ τὰ μῦθα του, ἀπ' τὶς χίλιες μυστικὲς φωνές του, θάνοιωθε σιγὰ-σιγὰ νὰ γίνεται ἕνα μὲ τὸ μέγα πᾶν καὶ νὰ ἐξαφανίζεται μὲς στὴν ἀπέραντη ἀγκαλιὰ τῆς πλάσης. Τὸ δάσος ποὺ τώρα ἔμπαινε, ἦταν τὸ σκοτεινὸ μονοπάτι ποὺ ὀδηγεῖ στὸν θάνατο. Δὲν θάκουγε ἐκεῖ τὸ τραγοῦδι «ποῦ ἐγῆταιπε μαγικὰ παράθυρα ἀνοιγμένα στοὺς ἀφροὺς ἐπικίνδυνων θαλασσῶν, σὲ λυπημένες παραμυθιένιες χῶρες», οὔτε θάβλεπε «ἡρεμῆ ν' ἀνεβοκατεβαίνῃ τὸ γλυκὸ στῆθος» τῆς Φάννου του.

Τώρα πιά καὶ οἱ λέξεις ποῦ, ἀλλοίμονο! τόσο μᾶς προδίδουν καὶ τόσο μᾶς παραμορφώνουν, καὶ ποῦ δὲν ἐκφράζουν οὔτε τὰ μισὰ ἀπ' ὅσα αἰσθανόμαστε, τώρα καὶ αὐτὲς ἦσαν ἀνήμπορες νὰ ἐκφράσουν τὸν πόνο του. Στὴν πρώτη περίοδο μετὰ τὸ φανέρωμα τῆς ἀρρώστιας του, κατάρθρωσε νὰ διατηρήσῃ κάποιον ἡρεμῆ, κατόπιν ὅμως ὅσο χειρότερου ἢ κατάρθρωσε τῆς κατάστασής του, τόσο πιὸ ἀκράτητη ξεσποῦσε ἡ ὀδύνη του.

Τὸ μόνον αἰσθητὸν ποὺ ἐνέπνεε πιά στὴν Φάννου ὁ Κήτς, ἦταν ὁ οἶκτος. Ἡ ἀγάπη τῆς εἶχε κάτι τὸ μητρικόν, καὶ, ἐν πάσῃ περιπτώσει, τίποτε τὸ ἐρωτικόν. Μ' ὅλη τὴν κοκετταρία τῆς, κάτι ἔνοιωθε νὰ λυγίζει τὴν ψυχὴ τῆς, κάτι νὰ τὴν γέρνει πρὸς τὸ μεγάλο αὐτὸ πληγωμένο πουλί ποὺ τόσο τὴν ἀγαποῦσε. Ἀλλὰ καὶ ὁ οἶκτος αὐτὸς πόσο λίγος ἦταν πρὸς τὴν ἀπέραντη ἀγάπη τοῦ Κήτς!

Στὸ ἐξοχικὸ σπίτι τοῦ φίλου του Μπράουν, κοντὰ στὸ Λονδίνο, ὅπου τὸν πρωτομετέ-

φεραν ἀρρωστο τὸν Κήτς, καὶ δίπλα στὸ ὀποῖον ἔμενε ἡ Φάννου, καὶ ἀργότερα στὴν Σκωτία ὅπου ταξείδευε γιὰ λίγο, καὶ στὴν Ἰταλία, τέλος, οὔτε στιγμὴ δὲν ἔβγαλε ὁ θανάσιμος χτυπημένος ποιητὴς ἀπὸ τὸ νοῦ του τὴν ἀγαπημένη του. Ἦταν ἀληθινὰ ἡ μόνη του σκέψη.

Τὴν κοκετταρία τῆς τὴν εἶχε ξεχάσει· ἐξεχείλιζε ὀλόκληρος ἀπ' τὶς πιὸ στοργικὲς, ἀπ' τὶς τρομερώτερες ἐννοιές γιὰ τὴν Φάννου, καὶ εὗρισκε τὸν τρόπο, ὅταν ἰδίως καλλιτέρευε λίγο ἢ κατὰστάσή του, νὰ τῆς κἀνῃ τὴν πιὸ χαριτωμένη φλυαρία.

Εἶναι δυνατόν; Καὶ ὅμως φαίνεται ὅτι, παρ' ὅλα τὰ δείγματα τῆς εἰλικρινέστερης, τῆς μεγαλειότερης ἀγάπης ποὺ εἶχε ἡ Φάννου ἀπ' τὸν Κήτς, τοῦ παραπονιότανε κάποτε ὅτι δὲν τὴν ἀγαποῦσε ἀρκετὰ. Δὲν τὴν ἀγαποῦσε ἀρκετὰ ὁ Κήτς ποὺ ἔλυωνε ὀλόκληρος ἀπ' ἀγάπην! «Φοβάσαι κάποτε, τῆς ἔγραφε, ὅτι δὲν σ' ἀγαπᾷ ὅσο θὰ τὸ ἐπιθυμοῦσες. Ἀγαπημένη μου μικρούλα, σὲ ἀγαπᾷ πάντα, καὶ πάντα ἀνεπιφύλακτα. Ὅσο καλλίτερα σὲ γνωρίζω, τόσο περισσότερο σ' ἀγαπᾷ. Μὲ κάθε τρόπο — γιὰτί καὶ οἱ ζήλειες μου στοὺς πιὸ μεγάλους τῶν παροξυσμῶν ἦσαν ἐρωτικὰ μαρτύρια — θὰ ἠθελα νὰ πεθάνω γιὰ σένα. Σὲ δυσανέστησα πολύ. Ἀλλ' ἀπὸ ἀγάπην! Τί νὰ κάνω; Εἶσαι πάντα καινούρια. Τὸ τελευταῖο σου φιλί εἶναι πάντα τὸ γλυκύτερο· τὸ τελευταῖο σου χαμόγελο, τὸ πιὸ φωτεινὸ ἢ τελευταῖα σου κινήσις, ἡ πιὸ χαριτωμένη.»

Γιὰ λίγο καιρὸν εἶχε πάψει νὰ βασανίζεται ἀπ' τὴν ζήλεια ὁ Κήτς. Ἡ Φάννου ἦταν κοντὰ του. Ἦξερε ὅτι δὲν πήγαινε σὲ χοροὺς, σὲ διασκεδάσεις, ὅτι δὲν εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ χτυπήσῃ ἢ μικρούλα τῆς καρδιὰ στὸ ἀντίκρουσμα ἑνὸς ὄμορφου νέου. Ἀλλ' ὅταν ἡ καλλιτερεμένη του κατὰστάση τοῦ ἐπέτρεπε νὰ γυρίσῃ στὸ Λονδίνο, ἡ ζήλεια του τὸν ξανάπιασε. Φοβότανε, λέγει ὁ κ. Ἐρλάντ, νὰ πάῃ νὰ βρῆ τὴν Φάννου στὸ Χάμπστιντ. Ἦξερε ὅτι διασκεδάζε, ὅτι ἐπρόκειτο νὰ παρευρεθῆ σ' ἕνα μιὰ μασκὴ ντυμένη βοσκοπούλα. Καὶ αὐτὸ ἔκανε νὰ ξεσπάῃ ξανά ἢ γιὰ καιρὸν συγκρατημένη τῆς ζήλεια: «Πολυαγαπημένη μου, τῆς ἔγραφε, σοῦ ἔγραψα ἕνα γράμμα χθὲς, γιὰτί περίμενα νὰ ἴδῃ τὴν μητέρα σου. Μολονότι ξέρω ὅτι θὰ

σὲ ἀκακοκαρδίσω λιγάκι, ἔχω ὥστόσο τὸν ἐγωϊσμὸ νὰ σοῦ τὸ στείλω, γιὰτί θέλω νὰ δῆς πόσο δυστυχὴς εἶμαι ἐξ αἰτίας τῆς ἀγάπης μου γιὰ σένα. Κάθε σου βήμα, κάθε ἀνοιγόκλεισμα τῶν βλεφάρων σου, τὸ αἰσθάνομαι βαθειά μέσα μου. — Πεινώ γιὰ σένα. (J'ai faim de vous). Μὴ συλλογίζεσαι παρὰ μόνον ἑμένα. Μὴ ζῆς σὰν νὰ μὴν ὑπῆρχα. Μὴ μὲ ξεχνᾶς. Ἀλλ' ἔχω ἀραγε τὸ δικαίωμα νὰ λέγω ὅτι μὲ λησιμονεῖς; Ἴσως μὲ σκέπτεσαι ὅλη τὴ μέρα. Ἐχω τὸ δικαίωμα νὰ εὐχομαι νὰ εἶσαι δυστυχισμένη γιὰ χάριν μου; Θὰ μοῦ συγχωροῦσες τὴν εὐχή αὐτὴ ἂν ἤξερες σὲ ποιὸ βαθμὸ σ' ἀγαπᾷ. Καὶ γιὰ νὰ εἶναι καὶ ἡ ἀγάπη σου σὰν τὴν δική μου, δὲν πρέπει νὰ συλλογίζεσαι παρὰ μόνον ἑμένα. . .» «Μιὰ ἀληθινὴ ἀγάπη, προσθέτει λίγο παρακάτω, μοῦ φαίνεται ὅτι φτάνει γιὰ νὰ γεμίσῃ τὴν πιὸ μεγάλη καρδιά». Καὶ ἐξακολουθεῖ ἐκλιπαρώνοντας τὴν νὰ γεμίξῃ τὰ γράμματά της μὲ τὶς τρομερώτερες λέξεις: «Ἄν δὲν μπορεῖς πρόθυμα νὰ κἀνης αὐτὸ ποὺ σοῦ ζητῶ, πές το μου, ἀγάπη μου, πές μου ὅτι σκέπτεσαι — ὁμολόγησε ὅτι ἡ καρδιά σου εἶναι πολὺ προσκολλημένη στίς διασκεδάσεις. Ἴσως τότε μπορέσω νὰ σὲ ἴδῃ πιὸ μικρὴν καὶ γίνω ἱκανὸς νὰ σκεφθῶ ὅτι δὲν μοῦ ἀνήκει τόσο ὀλοκληρωτικὰ ὅσο φαντάζομαι ὁμολόγησέ μου πόσα πράγματα σοῦ εἶναι ἀναγκαῖα ἐκτὸς ἀπὸμένα. Θὰ μπορούσα νὰ ἤμουν πιὸ εὐτυχὴς, ἂν βασανίζομαι λιγώτερο».

Τέτοιες ἐκείνες ἐνὸς ἐτοιμοθάνατου καὶ ἐνὸς ἀνθρώπου ποὺ ἀγαποῦσε τόσο σφοδρά, καὶ ποιά γυναίκα καρδιά δὲ θὰ λυγίζαν; Φαίνεται ὥστόσο ὅτι ἡ Φάννου, μολονότι ἤξερε ὅτι πληγώνει τὸν Κήτς, δὲν θέλησε ν' ἀλλάξῃ τὴν διαγωγὴν τῆς. Ἡ μικρούλα τῆς καρδιὰ ἦταν ἀνίσχυρη γιὰ μιὰ τέτοια θυσία. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Κήτς λίγους μῆνες ἀργότερα, ὅταν ἄρχισε νὰ γίνεται λόγος γιὰ νὰ πάῃ στὴν Ἰταλία, τῆς ἔγραφε: «Εἶναι βέβαιον ὅτι δὲ θὰ γιαιτρεντῶ ποτὲ ἂν ἀναγκαστῶ νὰ μείνω τόσο καιρὸ μακριὰ σου. Ὅσο καὶ ἂν σὲ λατρεύω, δὲν μπορῶ νὰ σοῦ ἔχω ἐμπιστοσύνη. . .»

Πῶς νὰ τῆς εἶχε ἐμπιστοσύνη; Δὲν ἤξερε ὅτι ἐπλεεργάζετο ἡ Φάννου καὶ μὲ τὸν καλλίτερον φίλο του ἀκόμη, τὸν Μπράουν, ποὺ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ εἶχε ἀποφασίσει νὰ

μὴν τοῦ ξαναμυλήσει παρὰ μόνον ὅταν θὰ γεργοῦσαν, μολλονότι ὁ Μπαρῶν τὸν εἶχε ἐπανειλημμένως βοηθήσει; Δὲν ἤξερε ὅτι τρελλαινότανε γιὰ τίς διασκεδάσεις, καὶ ὅτι δὲν ἐβασάλιζε μέσα της καμιά ἰδέα, καμιά σκέψη, ὦρα καὶ ὦρα, ἄποσ αὐτό;

Κακόμοιρος Κήτης! Φανταζότανε ὅτι ἡ καρδούλα τῆς Φάννου μποροῦσε νὰ χωρέσει μιὰ ἀγάπη σὺν τὴν δική του, ὅτι μποροῦσε νὰ τὸν ἀγαπήσει ὅσο τὴν ἀγαποῦσε ἐκεῖνος! «Ὁ ἀέρας μὰς κάμαρας ὅπου δὲ βροῖσασα ἐσύ, μοῦ φαίνεται μολυμμένος. Δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο μὲ σένα... Μπορεῖς νὰ εἶσαι εὐτυχισμένη δίχως ἐμὲ! Ὁ καθείς, τὸ κάθε τι φτάνει γιὰ νὰ γεμίσει τὴ μέρα σου. Πῶς πέρασες τὸν μῆνα αὐτό; Ἡοιανοῦ χαμογέλασες;... Δὲν αἰσθάνεσαι σὺν καὶ μένα, δὲν ξέρεις τί εἶναι ἀγάπη. Μιά μέρα θὰ τὸ μάθης. Ἡ ὦρα σου δὲν ἤλθε ἀκόμη. Ρώτησε τὸν ἐαυτὸ σου: Πόσες ὀδυνηρὲς ὥρες ἐγίνε αἰτία ὁ Κήτης νὰ περάσης; Ὅσο γιὰ μένα μαρτύρησα ὅλο αὐτὸ τὸν καιρὸ καὶ γι' αὐτὸ γράφω ὅ,τι γράφω... Μπορεῖ ν' ἀλλάξεις, ἀλλ' ἂν δὲν ἀλλάξεις, ἂν ἐξακολουθήσῃς νὰ φέρεσαι στοὺς χοροὺς καὶ στὶς συναναστροφές, ὅπως σὲ εἶδα νὰ φέρεσαι, δὲν εὐχομαι πιά νὰ ζήσω.»

Ἦ γί μαρτύριο! Καὶ τὸ μαρτύριο μεγάλωνε ὅσο χειρότερον ἢ ὑγεία τοῦ Κήτης, καὶ ὅσο ἐσίμωνε ὁ καιρὸς ὅπου θ' ἀναγκαζότανε νὰ πῆ στην Ἰταλία. Δὲν μποροῦσε ν' ἀντιμετωπίσῃ τὴ σκέψη ὅτι θὰ ζοῦσε μακριὰ ἀπ' τὴν Φάννου του. Τίποτε πιά δὲν τὸν ἐνδιέφερε παρὰ μόνον τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ πού τὸν ἔφεργε ὀλοένα κοντιότερα στὴν ὦρα τοῦ χωρισμοῦ, καὶ πού τὸν μετροῦσε, λέει ὁ κ. Ἐρλάντ, μὲ τοὺς παλμούς τῆς καρδιάς του. «Ὅρες καὶ ὥρες καθότανε ἀκίνητος μ' ἓνα βιβλίο στὰ γόνατα καὶ μὲ τὰ μάτια διάπλατα ἀνοιγμένα καὶ καρφωμένα πρὸς τὴν διεύθυνση τοῦ Χάμπστιντ...»

Στὴν ἀπόγνωσή του τῆς ζητοῦσε τ' ἀδύνατα: νὰ τοῦ βρῆ ἓναν τρόπο νὰ εἶναι εὐτυχισμένος δίχως αὐτήν! Μὰ πῶς, ἀφοῦ «ὦρα τὴν ὦρα ἐνοιώθη νὰ συγκεντρώνονται στὴ Φάννου ὅλο καὶ πλεονεκτήματα ὅ,τι σκέψεις του, καὶ ἀφοῦ κάθε τι ἄλλο τοῦ φαινότανε πιά σὺν ἄγερο, ἀνούσιο»: «Νοιώθω,

τῆς ἔγραψε, ὅτι μοῦ εἶναι ὀλοότερα ἀδύνατο νὰ πῶ στην Ἰταλία. Τὸ γεγονός εἶναι ὅτι δὲν μπορῶ νὰ σ' ἀφήσω καὶ δὲ θάξω στὸ ἐξῆς οὔτε μιὰ στιγμή ἠρεμίας, ὅσο δ' ἐθέσει στὴν μοῦρα μου νὰ μοῦ ἐπιτρέψει νὰ ζήσω μαζί σου. Ἀλλὰ δὲν μπορεῖ ὅμως νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ σημερινὴ κατάσταση. Ἐνας ἀνθρώπος πού εἶναι κιλά σὺν καὶ σένα, δὲν μπορεῖ νὰ φαντασθῆ τὰ μαρτύρια πού νεῦρα σὺν τὰ δικὰ μου, καὶ ἰδιοσυγκρασία σὺν τῇ δικῇ μου, τραβοῦν».

Τὸ πάθος του εἶχε φθάσει στὸ ἀπροχώρητο, στὸ ἀπροχώρητο ἐκεῖνο πού φθάνουν ὅλα τὰ πάθη ὅταν περάσουν ὀρισμένο βαθμὸ. Δὲν μποροῦσε—καὶ πόσο αὐτὸ εἶναι ἀληθινό!—νὰ ζήσει οὔτε κοντὰ της, ἀλλ' οὔτε καὶ μακριὰ της. Καὶ πλάϊ της καὶ μακριὰ της ἦταν ὅμοια δυστυχημένος: «Δὲν πιστεύω νὰ καλλιερέσῃ πολὺ ἡ ὑγεία μου, ὅσο θὰ εἶμαι χωρισμένος ἀπὸ σένα, τῆς γράφει καὶ ἐὺθὺς παρακάτω: «γιὰ ὄλους αὐτοὺς τοὺς λόγους ἀποιρεύω νὰ σὲ ἰδῶ. Δὲν μπορῶ νὰ ὑπομείνω ἀστραπὲς φωτὸς καὶ κατόπιν νὰ γυρίσω στὰ σκοτὶα μου! Δὲν εἶμαι τόσο δυστυχημένος τώρα ὅσο ἂν σ' εἶχα ἰδεῖ χθὲς. Τὸ νὰ εἶμαι εὐτυχισμένος μαζί σου μοῦ φαίνεται τόσο ἀδύνατο! Γιὰ τέτοια εὐτυχία θὰ χρειαζόταν ἀστρο πὸ τυχερὸ ἀπ' τὸ δικό μου. Δὲν θὰ εἶναι γιὰ μένα ποτέ!»

Ἀπ' τὴν Ἰταλία, ὅπου ἀναγκάστηκε νὰ πάη ὕστερα ἀπὸ λίγο, δὲν ἔστειλε κανένα γράμμα στὴ Φάννου. Ἀλλὰ τὴν συλλογιότανε διαρκῶς. Καὶ ὅμως ἡ σκέψη του δὲν ἦτανε πιά ταραγμένη. Μιὰ παράξενη γαλήνη τὸν κατεῖχε. Σχεδὸν ποθοῦσε τὸν θάνατο. Στὸν φίλο του ζωγράφο Σέβερν, πού τὸν εἶχε συνοδεύσει στὴν Ἰταλία καὶ ἔμεινε ὡς τὸ τέλος μαζί του, ἔλεγε λίγες ἡμέρες πρὶν πεθάνει: «Σὲ λυποῦμαι, Σέβερν! Σὲ τί σκοτοῦρες καὶ κινδύνους μπήκες γιὰ χάρη μου! Σὲ λίγο θὰ κείτομαι στὰ βάρη τοῦ ἠρεμοῦ τάφου».

Ὁ ἴδιος ὑπέδειξε τὸ μέρος ὅπου ἤθελε νὰ ταρῆ καὶ ὁ ἴδιος συνέθεσε τὸ ἐπιτάφιο του:

«Ἐδῶ κείται ἓνας πού τ' ὄνομά του ἐγράφηκε στὸ νερό».

(*) Ἐγὼ ὑπογραμμίζω.

Τὰ τελευταῖα του λόγια ἦσαν: (*) «Σέβερν, ἀναστήκωσέ με. Πεθαίλω. Θὰ φύγω χωρὶς νὰ ὑποφέρω. Μὴ φοβάσαι. Εὐχαρίστησε τὸν Θεό. Ἐρχεται (ὁ θάνατος) ἐπιτέλους...»

Ἡ Φάννου τοῦ ἔγραψε σὲ ὅλο τὸ διήμερον

(*) Κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ κ. Ἐρλάντ.

σημια πού βρισκότανε ὁ Κήτης στὴν Ἰταλία. Τὰ τελευταῖα της γράμματα δὲν τὰ εἶχε ἀνοίξει. Ὁ Σέβερν τὰ ἐβίβαζε ἐπάνω στὴν καρδιά του. «Α, τώρα πιά τί ὠφελοῦσε! Τὴν ἴδια τὴν καρδιά τῆς Φάννου, ὅσο ζοῦσε, εἶχε ποθήσει νὰ τὴν νοιώσῃ δική του, καὶ ὄχι τώρα τὰ νεκρὰ γράμματά της πάνω στὴ νεκρὴ του καρδιά!

ΚΑ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ

ΡΗΓΑΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ (*)

Μεγάλην ἀπώλειαν ὑπέστη ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπιστήμη, ἀπ' ἣς στιγμῆς ὁ Ρήγας Νικολαΐδης ἀπεχώρησεν ἐκ τοῦ ἐπιστημονικοῦ σταδίου, ἔνθα ἐν φιλοτίμῳ ἀμίλλῃ ἀγωνίζονταν τὸν καλὸν τῆς Ἐπιστήμης ἀγῶνα τόσο ἀγωνισταί. Μεγίστην δ' ἀπώλειαν ὑπέστη τὸ ἡμέτερον Πανεπιστήμιον, ἀπ' ὅτου ἔπαυσε νὰ συγκαταλέγῃ αὐτὸν μετὰ τῶν καθηγητῶν του.

Διότι ὁ Ρήγας Νικολαΐδης ὑπῆρξεν ἀκάματος καὶ πολύτιμος ἐργάτης τῆς Ἐπιστήμης, οὐ μόνον τῆς ἑλληνικῆς ἀλλὰ καὶ τῆς διεθνούς, εἰς ἣν ἦτο ἐκ τῶν ἐργασιῶν του γνωστότατος.

Διὰ δὲ τὸ Πανεπιστήμιον ἦτο οὐχὶ σύνηθες ὑπόδειγμα διδασκάλου, μετὰ θερμῆς ἀγάπης, μετ' εὐλαβείας ἀληθῶς, ἀφοσιωθέντος εἰς τὸ ἔργον του ἐπὶ 43 ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα μιὰ καὶ μόνη ἦτο ἡ φροντίς αὐτοῦ, ἡ διδασκαλία τῆς Φυσιολογίας, «τῆς βασιλίδος τῶν Φυσιῶν Ἐπιστημῶν», ὡς συχνάκις ἠρέσκετο ν' ἀποκαλῆ ταύτην, ἐπαναλαμβάνων τὴν φράσιν τοῦ du Bois-Reymond. Ἀλλὰ διὰ τὸ ἔργον τοῦ Ρήγα Νικολαΐδου εἶνε περιττὰ τοῦ λόγου τὰ ἄνθη, τῆς ἠθορικῆς οἱ τρόποι καὶ τὰ

σχήματα, διότι καὶ μόνη ἡ ἀκριβὴς ἐξιπόδησις τοῦ βίου καὶ ἡ ἀπλή παράθεσις τῶν παρ' αὐτοῦ πεπραγμένων, δεικνύει τὴν ὅλως ἐξέχουσαν φυσιογνωμίαν τοῦ Ρήγα Νικολαΐδου, ὡς ἐπιστήμονος, ὡς διδασκάλου, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀναμορφωτοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπιστήμης.

Ὁ Ρήγας Νικολαΐδης ἐγεννήθη ἐν Πορταρῆ τοῦ Πηλίου τῇ 26 Ὁκτωβρίου τοῦ 1856, ἐκεῖ δὲ διήκουσε τὰ μαθήματα τῆς στοιχειώδους καὶ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, πλὴν τῶν δύο τελευταίων γυμνασιακῶν τάξεων, ἃς διήνυσεν ἐν Ἀθήναις ἐν τῷ Γυμνασίῳ τῆς Πλάκας.

Ἐγγράφεις τῷ 1872 εἰς τὴν Ἱατρικὴν Σχολὴν, ἀνηγορεύθη διδάκτωρ αὐτῆς τῷ 1876, κατὰ τὸ αὐτὸ δ' ἔτος μετέβη εἰς Γερμανίαν, ἔνθα ἐπὶ 5 ἔτη ἠσχολήθη εἰδικῶς περὶ τὴν Φυσιολογίαν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἔμεινεν ἐν Τυβίγγῃ, εἶτα δ' ἐν Βερολίνῳ καὶ Λειψίᾳ, ἐργαζόμενος ἐν τοῖς Φυσιολογικοῖς καὶ διατελέσας μαθητῆς τῶν διασημῶν φυσιολόγων καθηγητῶν du Bois-Reymond καὶ Ludwig. Ἐκ τῶν ἐργαστηρίων δὲ τούτων προήλθον αἱ πρῶται φυσιολογικαὶ ἐργασίαι τοῦ Νικολαΐδου: περὶ τῆς χρήσεως τῶν πεπτῶν κατὰ τὴν μέτρησιν τῆς ταχύτητος τοῦ αἵματος, καὶ περὶ τῆς πορείας τῶν ἀγγειοκινητικῶν ἰνῶν ἐν τῷ νωτιαίῳ μυελῷ.

Ἐκ Γερμανίας μετέβη εἰς Παρισίους, ἔνθα ἐργάσθη ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τῆς φυσιολογικῆς ἱστολογίας παρὰ τῷ Ranvier καὶ ἐν ᾧ ἐξετέλεσε τὴν περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐρυθρῶν αἰμοσφαιρίων τῶν ἀγγείων τοῦ ἥπατος ἐργασίαν.

(*) Ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ μεγάλου τούτου Ἑλληνος ἐπιστήμονος, ἡ «Νέα Ἑστία» ἀπετάθη πρὸς τὸν ἄξιον διάδοχόν του, τὸν καθηγητὴν τῆς Φυσιολογίας κ. Σ. Δοντιᾶν, ὅπως γράψῃ δι' αὐτήν ἓνα σύντομον χαρακτηρισμόν. Ὁ κ. Δοντιᾶς τὸν εἶχεν ἐτοιμὸν καὶ εὐτυχῶς ἀνέκδοτον: εἶναι ὁ ἐμβριθῆς αὐτὸς περὶ Ρήγα Νικολαΐδου λόγος, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησε κατ' ἐντολὴν τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς, εἰς τὴν αἰθροῦσαν τῶν τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τὴν 18 Νοεμβρίου 1928.—Σ. τ. Δ.

Διὰ τὸν χρόνον τῶν ἐν τῇ Ἐσπερίᾳ σπουδῶν του ἔγραψεν ὁ ἴδιος τὰ ἑξῆς :

«Ἡ διαιωνία ἐν ταῖς εἰρημέναις χώραις ἐγένετο κατὰ τὰ μεταξὺ τοῦ εἰκοστοῦ καὶ τριακοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας ἡδέα ἔτη, καθ' ἃ ὁ ἄνθρωπος ἀκόρεστος ζητεῖ νὰ κατανοήσῃ σύμπαντα τὸν κόσμον, ὅτε τὸ μὲν παρελθὸν αὐτοῦ εἶνε βραχί, τὸ δὲ μέλλον φαίνεται αὐτῷ αἰώνιον.

«Κατὰ τοὺς εὐτυχεῖς ἐκείνους χρόνους τῆς εὐφροσύνης ἐν μέσῳ εὐνομιμένης πολιτείας διατροφῆς καὶ τῆς πρὸς χρηστοὺς καὶ σοφοὺς ἀνδρῶς ὀμιλίας, ἡ προσοχὴ καὶ ἡ μελέτη αὐτοῦ ἐπερῶδη καὶ πρὸς διαμόρφωσιν τῆς περὶ τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς εἰκόνας, ἦν πᾶς ἄνθρωπος πρόπει νὰ ἔχη, ἵνα ἀσφαλῆς ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ βυδίζῃ».

Ἡ χαρακτηριστικὴ αὕτη περιοριστικὴ εἰκονίζει ὡς ἄριστα τὸ φιλοσοφικὸν πνεῦμα τοῦ Ρήγα Νικολαΐδου καὶ δεικνύει ὁποῖαν σημασίαν οὗτος ἀπέδιδεν εἰς τὴν μετὰ χρηστών καὶ σοφῶν ἀνδρῶν ὀμιλίαν.

Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας, ὁ Νικολαΐδης ἐγένετο ὑφηγητὴς τῆς Φυσιολογίας τῷ 1883 καὶ ἤρξατο τῆς διδασκαλίας τῆς Πειραματικῆς Φυσιολογίας, ἣτις διὰ πρῶτην φοράν ἐδιδάχθη ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πανεπιστημίῳ. Ἐν δὲ δωμάτιον τοῦ κτιρίου τοῦ Ἀνατομείου, παραχωρηθὲν ὑπὸ τῆς Πρυτανείας εἰς τὸν νεαρὸν ὑφηγητὴν, ἐχρησίμευσε διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν πρώτων φυσιολογικῶν ἐπὶ ζώων πειραμάτων. Μετὰ τινὰ δὲ χρόνον, ἀνεγερθὲν τοῦ νῦν κτιρίου τοῦ Φυσιολογείου, ἤρξατο ἐν αὐτῷ ἐργαζόμενος ὁ Νικολαΐδης, διορισθεὶς καὶ ἐπιμελητὴς.

Ἡ ἐν τῷ Φυσιολογίῳ ἐργασία τοῦ Νικολαΐδου ἐξηκολούθησεν ἀδιάλειπτος μέχρι τοῦ 1926, ὅτε ἠναγκάσθη ν' ἀποχωρήσῃ, καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ ὄρου τῆς ἡλικίας.

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ὑφηγεσίας του, ὁ Νικολαΐδης ἐδημοσίευσεν πολλὰς ἐπιστημονικὰς ἐργασίας περὶ τῶν μυῶν, περὶ τῶν ἀδενικῶν κυττάρων τοῦ παγκρέατος, καὶ περὶ τῆς γενέσεως τῶν αἰμοσφαιρίων ἐν τῷ μεσεντερίῳ τοῦ Ἰνδικοῦ χοιριδίου.

Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1892 διεδέχθη τὸν Λουκᾶν Παπαϊωάννου εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀνατομικῆς, ἣτις τῷ ἀνετέθη προτάσει τῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς. Τὴν Ἀνατομικὴν δ' ἐδίδαξεν ἐπὶ 8 ἔτη, πρῶτον μὲν

ὡς ἑκτακτος, εἶτα δὲ ὡς τακτικὸς καθηγητῆς.

Ἡ δρῶσις τοῦ Νικολαΐδου ὡς καθηγητοῦ τῆς Ἀνατομικῆς ἦτο ὄντως ἀξία θαυμασμοῦ, διότι, ἂν καὶ πρότερον οὐδόλωσ ἐλχεν εἰδικῶς ἀσχοληθῆ περὶ τὴν ἐπιστήμην ταύτην, ὁ Νικολαΐδης κατώρθωσε, χάρις εἰς τὴν μεγίστην φιλοπονίαν του, νὰ διδάσκη τὴν Ἀνατομικὴν ἐπωφελέστατα διὰ τοὺς σπουδαστὰς, οἵτινες εἰς μέγα πλῆθος συνέρρεον εἰς τὰ μαθήματά του. Ἀλλὰ καὶ τὰς ἀνατομικὰς ἀσκήσεις τῶν φοιτητῶν μεγάλως ἐβελτίωσε καὶ τὸ Ἀνατομεῖον ἐπλούτισε διὰ πολλῶν παρασκευασμάτων, ἰδίως ἐμβρυολογικῶν.

Ἄλλ' ἡ κυρία δρῶσις τοῦ Ρήγα Νικολαΐδου ἤρξατο ἀπὸ τοῦ 1899, ὅτε ὁμοφώνω πῆψεν τῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς κατέλαβε τὴν τακτικὴν ἔδραν τῆς Πειραματικῆς Φυσιολογίας. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δ' ἐκείνης μέχρι τῆς ἀποχωρήσεώς του, ἦτοι ἐπὶ τριάκοντα σχεδὸν ἔτη, ἀφωσιώθη ὁλοπύχως εἰς τὴν Φυσιολογίαν, δι' ἣν εἶχεν ἀληθῆς λατρείαν.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ὁ Νικολαΐδης περὶ οὐδενὸς σχεδὸν ἄλλου ἐφρόντιζεν ἔκτος τῆς Φυσιολογίας. Ἀπηλλαγμένος δ' ἄλλων βιωτικῶν μεριμνῶν, ἀφωσιώθη μετὰ σπανίου φανατισμοῦ εἰς τὴν ἐπιστήμην του. Ἄπαντα σχεδὸν τὸν χρόνον του, ἐν τε τῷ οἴκῳ καὶ τῷ ἐργαστηρίῳ, καθηνάλισκεν ἐργαζόμενος διὰ τὴν Φυσιολογίαν. Ἀκριβῶς δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἠτύχησα καγὼ νὰ ἔχω τὸν Νικολαΐδην ὡς ὀδηγὸν τῶν πρώτων ἐπιστημονικῶν βημάτων μου.

Ἐνθυμοῦμαι δὲ μετὰ πόσου ἐνθουσιασμοῦ ἀνέπτυσεν ὁ διδάσκαλος εἰς ἡμᾶς τοὺς ἐν τῷ Φυσιολογίῳ ἐργαζομένους τὰ διάφορα φυσιολογικὰ ζητήματα κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐπὶ ζῶων πειραμάτων, καὶ πόσον προσεπάθει νὰ μεταδώσῃ τὴν ὑπερτῆς Φυσιολογίας ἀγάπην του καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς νεαροὺς τότε συνεργάτας του.

Ἡ ἐν τῷ Φυσιολογίῳ ἐργασία ἐφθασε τότε εἰς μεγίστην ἔντασιν, ὡστε πολλάκις ἢ ἀπὸ πρωΐας ἀρχομένη ἐργασία παρετίετο ἀδιακόπως μέχρι τῶν ἀπογευματινῶν ὥρων, Ἐνίοτε δ' ἐπὶ πολλὰς ὥρας παρεμένου μετὰ τοῦ Νικολαΐδου νῆστεις πρὸς ἀποπερῶσιν ἀρξαμένου πειράματος.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης ἐργασίας ἦτο ἀφθονος ἐπιστημονικὴ παραγωγή, ἣτις ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Νικολαΐδου καὶ πολλῶν συνεργατῶν αὐτοῦ.

Αἱ κυριώτεραι δὲ τῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὑπὸ τοῦ Νικολαΐδου δημοσιευθεισῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν εἶνε αἱ τῆς ἐπιζήσεως ζῶων μετὰ τὴν τομὴν ἀμφοτέρων τῶν πνευμονογαστρικῶν, αἱ τῆς νευρώσεως τῆς ἀναπνοῆς, αἱ περὶ τῶν ἀνασταλτικῶν νεύρων τῶν μυῶν, αἱ περὶ τοῦ κέντρου τῆς θερμότητος καὶ τῆς ἐκ θερμότητος ταχύπνοιας, αἱ περὶ τῶν ἀλλοιώσεων τῶν γαγγλικῶν κυττάρων τοῦ προμήκους κατὰ τὴν ἐκ θερμότητος ταχύπνοιας, καὶ πολλαὶ ἄλλαι.

Διὰ τῶν ἐργασιῶν του τούτων ὁ Νικολαΐδης κατέλαβεν ἐξέχουσαν θέσιν μετὰ τῶν Φυσιολόγων καὶ τὸ ὄνομά του ἀναγράφεται εἰς πάντα τὰ φυσιολογικὰ συγγράμματα. Ἀποφάσει δὲ τοῦ ἐν Cambridge τῆς Ἀγγλίας συνελθόντος 4ου Διεθνoῦς Συνεδρίου τῶν φυσιολόγων, κατηγορίσθη ἐπιτροπεία, ἥς μέλος ἐξελέγη καὶ ὁ Νικολαΐδης, πρὸς καθορισμὸν κοινῶν διεθνῶν ἐπιστημονικῶν ὄρων ἐν τῇ Φυσιολογίᾳ. Βραδύτερον δ' ἐξελέγη μόνιμον μέλος τῆς διοικούσης τὰ Φυσιολογικὰ Συνέδρια διεθνoῦς Ἐπιτροπέας, ἣτις περιλαμβάνει τοὺς γνωστοτάτους τῶν φυσιολόγων.

Πλὴν τῶν εἰρημένων ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν, ὁ Νικολαΐδης ἐξέδωκε καὶ τὴν τρίτομον Φυσιολογίαν του, ἣτις εἰς λίαν ἐπιμελημένην καὶ ἀρχαῖζουσαν γλώσσαν γεγραμμένη, εἶνε ἐκ τῶν ἀρίστων συγγραμμάτων τῆς συγχρόνου Ἑλληνικῆς Ἰατρικῆς καὶ ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ σύγγραμμα δι' οὗ ἐτέθησαν στερεαὶ αἱ βάσεις τῆς διδασκαλίας τῆς Φυσιολογίας.

Ἐν τῷ συγγράμματι του ὁ Νικολαΐδης ἀνέγραψε πλεῖστους νέους ἐπιστημονικοὺς ὄρους, συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τῆς

ἑλληνικῆς γλώσσης, ἣν κατεῖχεν ὡς ἄριστα. Πρὸς μυσίας δ' ἀντιδράσεις ἀγωνιζόμενος καὶ διὰ τῶν γλίσχρων μέσων αὐτὰ τῷ παρεῖχε τὸ Πανεπιστήμιον, ὁ Νικολαΐδης κατώρθωσε νὰ πλουτίσῃ τὸ Φυσιολογεῖον διὰ πολλῶν ὀργάνων, ὡστε νὰ εἶνε δυνατὴ ἡ πειραματικὴ διδασκαλία τῆς Φυσιολογίας, ὡς καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ἐρευνα. Ἄν ἡδυνήθη ὅμως νὰ ἀποκτήσῃ ἀμφοιθέατρον διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Φυσιολογίας, καίτοι διηνεκῶς ἠγωνίζετο πρὸς τοῦτο.

Τὸ παράδειγμα τῆς ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ ἐπιστημονικῆς ἐργασίας τοῦ Ρήγα Νικολαΐδου ἠκολούθησαν εἶτα καὶ ἄλλοι ἐπιστήμονες, τινὲς μὲν ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, τινὲς δ' ἐξ ἀλλοδαπῶν Πανεπιστημίων ἐλθόντες.

Οὕτω δ' ἤρξατο ἀναπτυσσομένη καὶ παρ' ἡμῖν τῶν ἱατρικῶν ἐν γένει ἐργαστηρίων κίνησις, ἣτις παρὰ τὰς μεγάλας ἐλλείψεις τῶν οἰκοδομημάτων καὶ τῶν λοιπῶν ἀπαιτουμένων μέσων, ὡς καὶ τὰ οὐχὶ σπανίως ἐμφανιζόμενα κολύματα, εὐρίσκειται νῦν εἰς οὐχὶ ἀσήμαντον ἐπίπεδον.

Τῆς ἐργαστηριακῆς ταύτης ζωῆς ἀρχὴ ἐγένετο ἀναμφισβητήτως ὁ Νικολαΐδης. Ὅ,τι ὑπῆρξε διὰ τὰ ἐργαστήρια τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν ὁ Ἀναστάσιος Χρηστομάνος, ἦτο διὰ τὰ τῆς Ἰατρικῆς ὁ Ρήγας Νικολαΐδης. Ἀμφοτέρων δὲ τούτων τὰ ὄνοματα θὰ κατέχωσιν ὄπως ἐξέχουσαν θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου.

Τοιοῦτος ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἦτο ὁ δρόμος τοῦ Ρήγα Νικολαΐδου, εὐθὺς καὶ ἄνευ παρεκκλίσεώς τινος, ὅπως οὕτως καὶ ἀκάματος ἐν γένει ἦτο ὁ χαρακτῆρ του.

Τὴν εὐθείαν ἀκολουθίαν πάντοτε ὁδὸν καὶ ἄνευ ἐλιγμοῦ τινος φερόμενος πρὸς τὸν ὄν ἐξ ἀρχῆς ἔθηκε σκοπὸν, ὁ Νικολαΐδης ἀποτελεῖ ἄριστον διὰ τοὺς ἐπιγινόμενους ὑπόδειγμα ἀνδρός καθ' ὅλον τὸν βίον ἐργαζθέντος ὑπερ τῆς ἐπιστήμης καὶ διὰ τὴν μόνην τὴν ἐπιστήμην.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ Α. ΔΟΝΤΑΣ

Η ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ ΤΟΥ ΣΟΥΜΠΕΡΤ

«Ο Μάιτερλιγκ, στο τελευταίο φιλοσοφικό του σύγγραμμα «Η ζωή του Διασπόμενου», επιχειρεί επιστημονικά ν' αποδείξει ότι ο άνθρωπος, ύστερα από την κατάκτηση της απσπτάσεως, βαδίζει τώρα ασφαλώς στην κατάκτηση του χρόνου. «Έτσι μία μέρα — συμπεραίνει ο ποιητής—ή ιδέα της αιωνιότητος θά παύση πιά νά είναι μία έννοια αφηρημένη. Και τὸ παρελθὸν θά γίνῃ συνώνυμον τοῦ παρόντος.»

Έτσι, τὰ τρία τελευταία χρόνια, οἱ πανηγυρισμοὶ τῶν ἑκατονταετηρίδων τοῦ Μπετόβεν, τοῦ Ρωμαντισμοῦ, καὶ τώρα τοῦ Σούμπερτ, ἀποβλέπουν σὲ μίαν ὁλοκληρωτικὴ ἀναβίωση ἐνὸς παρελθόντος ποῦ μάταια νοσταλγοῦν οἱ στείροι σύγχρονοι καιροὶ μας. Ἐἰς αὐτὸ παρελθὸν δημιούργησε τὸν μεγαλύτερο μελωδιστὴ τῶν λυρικῶν καιρῶν, τὸν Φράντς Σούμπερτ, ποῦ δόξασε γιὰ τοὺς αἰῶνας τὸ Γερμανικὸ, ἀλλὰ καὶ τὸ παγκόσμιον τραγοῦδι.

Ὁ Σούμπερτ εἶναι ὁ μεγάλος ἀπολογητὴς τοῦ Λυρισμοῦ, τοῦ ἐξωρισμένου, τοῦ διωγμένου ἀπὸ τοὺς σύγχρονους καιροὺς. Καὶ ποιά ἀντινομία, ἀλήθεια, στὴ σημερινὴ ἐποχὴ τὴν κορεσμένη ἀπὸ κάθε εἶδος νεοπλουτισμῶ—κοινωνικῶ, διανοητικῶ, πολιτικῶ—νὰ δοξάζεται ἔτσι ἕνας φτωχὸς τραγουδιστὴς, ἕνας ἀνειροπόλος σὰν τὸν Σούμπερτ! Ἦταν ἕνας ἀσημὸς δημοδιδάσκαλος τοῦ Λίχτεντλ... Φτωχὸς, τόσο θαυμάσια, τόσο ὑπέροχα φτωχὸς! Μόνο σὲ μίαν τέτοια φτώχεια μέσα μπορεῖ ν' ἀνθήσῃ παρόμοιος λυρικὸς πλοῦτος. Ὅταν νύχτωνε καὶ δὲν εἶχε ν' ἀνάψῃ λυχνάρι στὸ σκοτεινὸ, στὸ κρύο δωμάτιό του, ἔλεγε στοὺς φίλους του:

— Νύχτα πρέπει νά εἶναι γιὰ νά μᾶς φωτίσουν τ' ἀστρα τῶν ἰδεῶν! Νύχτα πρέπει νά εἶναι γιὰ νά λάμπουν τ' ἀστρα τῆς ψυχῆς μου!

Ὁ Σούμπερτ δὲν ἦταν ὠρατός. Ἐξωτε-

ρικό του, πενιχρὸ καὶ ἀσήμαντο, δὲν ἔκανε ἐντύπωση σὲ κανένα. Οἱ γυναῖκες δὲν τὸν κούταζαν ποτέ. Μὰ Ἰνκείνος ἀγαποῦσε τὴν Ἀγάπη. Φιλία ἢ ἔρωτας, ἢ ἀγάπη στὸ θεὸ καὶ στὴ Φύση, μιά αἰώνια, μιά ἀκατάλυτη ἀγάπη πλημμυροῦσε τὴν ψυχὴ του. Ἐννοῦσε τὸν Ἡμερολόγιό του εἶναι ἕλο ἕνα Ἐδαγγέλιο τῆς Ἀγάπης. Ὁ Σούμπερτ πιστεύει πρὶν ἀπ' ἅλα στὴ Φιλία καὶ στὸν Ἐρωτα:

«Ὅταν ὁ ἄνθρωπος βρῆσκειται ἐμπρὸς στὴ θάλασσα, ἢ ἐμπρὸς στὰ ψηλά βουνά, ἢ ἐμπρὸς στέκεται κάτω ἀπὸ τὴν Πυραμίδα, ἢ ἐμπρὸς στὴ Δυστυχία, καὶ ἀνυψώνεται ἡ ψυχὴ του, τότε ἀλάσκει τὰ χέρια του πρὸς τὴ μεγάλη Φιλία. Καὶ ἔστιν ἡ Μουσικὴ, καὶ ἡ Σελήνη, καὶ ἡ Ἄνοιξις, καὶ τὰ δάκρυα τῆς Χαρᾶς γλυκὰ τὸν συνονοῦν, τότε λυάνει ἡ καρδιά του καὶ ζητᾷ τὸν Ἐρωτα. Κι' ὁποῖος δὲν δοκίμασε ποτέ του αὐτὰ τὰ δύο αἰσθήματα, αὐτὸς εἶναι χίλιες φορές φτωχότερος ἀπ' ἐκείνον ποῦ τᾶχισε καὶ τὰ δύο.

Μὲ τὴν ἀγάπη αὐτὴ ποῦ τὸν πλημμυροῦσε, ὁ Σούμπερτ φανέρωσε στὴ μουσικὴ τὸν ἀγνωστο ὡς τότε θησαυρὸ ἐνὸς αἰσθηματισμοῦ παρθένου, γεμάτου ἀπὸ ἄδολο καὶ ἀγνὸ πάθος. Ἐἰς τὸ τραγοῦδι του εἶναι μιά μεγάλη, ὁμόφωνη ἐπίκληση τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν Ἀγάπη, πρὸς τὴ Φύση καὶ τὸ Φῶς—μιά κραυγὴ θεϊτικὴ γεμάτη ἀπὸ γλυκεῖα ἀγωνία... Ὁ Σούμπερτ πρῶτος ἀτενίζει θαρρετὰ πρὸς τὸν Ἥλιο, ἀνοίγει στὴν ἀπέραντη Φύση τὴν ἀγκαλιά του. Ἐχει ἔλθῃ τὴ νοσταλγία τῆς ζωῆς, αὐτὸς ὁ γλυκύτατος μελλοθάνατος. Καὶ μέσα στὰ τραγοῦδια του, κάθε στιγμὴ, ἀργοπεθαίνει.

Ἀπομονωμένος στὸ παγκόσμιον αἰσθηματικὸ ὄνειρό του, ὁ Σούμπερτ δὲν ἀνήκει στὴν πλειάδα τῶν μεγάλων ρωμαντικῶν, ποῦ ἐνώνουν σὰν φωτεινὴ γέφυρα τὸν Μπετόβεν μὲ τὸν Βάγνερ. Ἦ ἀστρὸ του λάμπει χωριστὰ, μὲ τὸ δικό του φῶς. Μὲ τὴν εὐγένεια καὶ τὴ συνοχὴ τῆς ἐμπνεύσεώς του, στέκεται πάντα ὁ μεγάλος δημιουργὸς τῆς

καθορισμένης μελωδίας καὶ σημειώνει τὸ λαμπρότερο στίχον στὴ λυρικὴ ἐξέλιξη τῆς μουσικῆς.

Κάθε τραγοῦδι του ἀντιφεγγίζει πιστὰ καὶ καθαρά ἕνα ψυχικὸ τοπίο, μιά ψυχικὴ διάθεση, καὶ μέσα στὴ σαφῶς καθωρισμένη μελωδικὴ του μορφή, ἔχει καὶ στὴν ἀκαθόριστη καὶ παναρμόνια μουσικὴ ἀτμοσφαῖρα ποῦ τὸ περιβάλλει σὰν ἤχινον νεφέλωμα. Ὁλητὴ ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ στὴν παλμικὴ φλογερὴ ζωὴ τῆς, στῆς παράφορες ἐπιθυμίες τῆς καὶ στὰ πάθη, στὴν ἀσάλευτη γαλήνη τῆς, στῆς συναισθηματικὴς μεταπτώσεως τῆς, περνᾷ ἀποκρυσταλλωμένη σὲ ρυθμοὺς καὶ σὲ τόνους, μὲ μόνη τὴν ἀνθρώπινη φωνὴ βαθεῖα ἔρμηνεύτρα. Ἐντονος μουσικὸς ζωγράφος, ὁ Σούμπερτ ἀνιστορεῖ τὸ ἀνθρώπινο αἶσθημα μὲ χρώματα θερμά, πλούσια σὲ φῶς, ἢ χλωμά, σελήνοφώτιστα, πάντα παθητικά, ποῦ ὑποβάλλουν μὲ δύναμη τὸ δραματικὸ μεγαλεῖο. Ἡ μελωδία του συμμετρικὴ, εὐπλαστὴ, γεμάτη εὐρυθμία, διαγράφεται σὲ φωτεινὲς καμπύλες. Παρουσιάζεται πάντα συγκεκριμένη, ἀντιληπτὴ, ποτὲ ἀσύλληπτη ἢ φευγαλέα στὴ διαδρομὴ τῆς. Ὁ καθένας μπορεῖ νὰ προβλέψῃ τὴ λύση τῆς, νὰ χαρῆ τὴν ἐπιβόη τῆς. Μὰ κανεὶς ποτέ δὲν μπόρεσε νὰ βρῆ τὸ μυστικὸ τῆς ἀχιτιδόχαρης καὶ τῆς πρωτόφαντης αὐτῆς μουσικῆς—γιατὶ κανεὶς ποτέ δὲν μπόρεσε νὰ βρῆ τὸ μυστικὸ τῆς μεγαλοφυΐας.

Πηγὴ ἀκένωτη ἀγνῶν συγκινήσεων, τὰ τραγοῦδια τοῦ Σούμπερτ καταυγάζονται ἔλα ἀπὸ τὴ φωτερὴ ἀτμοσφαῖρα τῆς λατρείας τῆς φύσεως, τοῦ πλατωνισμοῦ τοῦ αἰσθηματος, καὶ τῆς ψυχικῆς ὁρσιᾶς. Ὁ λυριστὴς αὐτὸς εἶναι ὁ μεγαλύτερος δημιουργὸς τοῦ μουσικοῦ εἰδουλίου, ἀλλὰ καὶ τῆς μουσικῆς ἐλεγείας καὶ τοῦ μουσικοῦ ἔπους καὶ τῆς μουσικῆς μπαλλάντας. Ὁλα τὰ εἶδη ποιήσεως τὰ κλείνει μέσα του τὸ Γερμανικὸ «Lied», ὅπως τὸ δημιούργησε ὁ Σούμπερτ. Κάθε τραγοῦδι του εἶναι ἕνας κόσμος δλόκληρος, μιά αὐτοτελὴς δημιουργία.

Ἐἰς αὐτὸ δοξάζεται σήμερὰ ὁ φτωχὸς αὐτὸς τραγουδιστὴς, ποῦ δόξασε πρῶτος μέσα σ' ἄλλους τοὺς μουσικοὺς, ποῦ ἀνύψωσε καὶ ἀποκρυστάλλωσε τὸ Γερμανικὸ Τραγοῦδι γιὰ τοὺς αἰῶνες. Πρὶν ἀπ' αὐτόν, ὁ λαὸς, ὁ ἀγνὸς καὶ ὁ ἀνίδεος, ὁ μεγάλος ποιητὴς λαὸς, διατηροῦσε πάντα στὰ σπλάχνα του, ἀσθεστὴ μέσα στὴ διαδρομὴ τῶν γενεῶν, τὴν παράδοση τῆς μουσικῆς ποιήσεως, ἐλεύθερης, πολύμορφης, ὁμοδικῆς μαζὶ καὶ ἀτομιστικῆς, συνειδητῆς καὶ ὑποσυνείδητης. Ἐἰς αὐτό, ἐκείνος ποῦ θέλει νὰ χαρῆ ἀληθινὰ τὴν ἀνθήσῃ τῶν τραγοῦδιων τοῦ Σούμπερτ, πρέπει πρῶτα νὰ ρίξῃ μίαν ἀναδρομικὴ ματιὰ στὴν ἱστορικὴ ἐξέλιξη τοῦ ἀνθρώπινου τραγοῦδιου μέσα στοὺς αἰῶνες.

Ἀπὸ τοὺς Ὀμηρικοὺς ἀκόμη καιροὺς, μὲ τραγοῦδια σταματοῦσαν οἱ πολεμιστὰ τῆς Ἰλιάδος τὸ μαῦρο αἷμα ἀπ' τὴς πληγῆς τοῦ Ὀδυσσεύς. Ἐἰς τὸ τραγοῦδι ἐπενεργάσθη μὲ μιά μαγικὴ, ὑπεράνθρωπη δύναμη καὶ στὰ ψυχικά, ὅπως καὶ στὰ σωματικά πάθη. Ὁ Εὐριπίδης, στὸν «Ἴππόλυτον Στεφανηφόρον» ἀναφέρει τὰς

ΦΡΑΝΤΣ ΣΟΥΜΠΕΡΤ

μαγικός έπιπόθεος που γικτρύνουν τὸ έρωτικὸ πάλος. Καὶ στὴν ἀριστερὴ ἀκρόμα Ἑλληνικὴν Ἀρχιτέκτη βρίζομε τῆς πρώτης βασιλεῖς ρίζες τοῦ ἀνθρώπινου τραγουδιοῦ. Ὁ Ἐρπανδρος, ὁ Ἀρλίον, ὁ Ἀνακρέων στὰς σχολὰς τῶν δοξάζουν μὲ τραγουδία τὸν έρωτικὸν καὶ τὸ κρασί. Οἱ Ὀρφικοὶ ἠρώλοι συνοφκόνονται μὲ τραγουδία. Καὶ ὁ αὐλὸς τοῦ Παναγὸς δὲν εἶναι ἄλλο, πκρὰ ἓνα θεϊκὸ, πρωτόγονο, ἀναρθρο ἀκόμη τραγουδί.

Στὴ Ρώμη ὁ Κάτουλλος, ὁ Τίβουλλος, ὁ Προπέριος, ὁ Ὀβίδιος, ὁ Ὀράτιος, δοξάζονται μὲ τραγουδία. Στὴ Γαλλία τοῦ ἐνάτου αἰώνος ὁ βασιλεὺς Λουδοβίκος εἶναι ἓνας ἤρωος τοῦ τραγουδιοῦ. Ἀπ' αὐτὸν οἱ στρατιώται του καὶ ὅλοι οἱ Γαλάται παραλαμβάνουν τὰ Γαλατικὰ τραγουδία καὶ τοὺς θρούλους.

Στὸ Μεσαίωνα, τὸ ἐπικό τραγουδί μὲ τοὺς Τροβαδούρους καὶ τοὺς Μενεστρέλ, ἀναφτεριώνεται καὶ παίρνει μὲ νέα χαρακτηριστικὴ μορφή. Γίνεται ἓνα μουσικὸ ποίημα αὐτοῦσιο, ἓνα δλόκληρο δράμα. Ἡρωϊκὸ, ρωμαντικὸ, ἠρησκευτικὸ, τὸ τραγουδί τῶν πλαγιδίων ραψωδῶν κατακτᾷ τὸν κόσμον. Ἡ «Γενοθέφα τῆς Βραβάντης», ὁ «Πύραμος καὶ Θίσση», ὁ «Δάμων», ὁ «Ἀσωτος Γιόξ», ὁ «Κακὸς πλούσιος», τὰ «Τραγουδία τοῦ Ρενώ», θρούλοι ἱπποτικοὶ καὶ ἠρησκευτικὲς παραβολές καὶ μουσικὸι ἀπόλογοι, τραγουδία ἀγροτικὰ καὶ πολεμικὰ καὶ σατυρικὰ, ἀνθίζουσι καὶ σκορπίζονται στοὺς ἀνέμους ἀπὸ ἀγνωστη σπορά, γὰ νὰ συγκινήσουν τοὺς ἀρχοντας καὶ τοὺς ἀλήτας. Στὴν Ἰσπανία, στὸν 12ον αἰώνα, ἀνθίζουσι ὠραίες πλαστικὲς μελωδίαι μὲ θερμὸ χρῶμα καὶ μουσικὸ παλμό, γεμάτες ἔκφραση καὶ πάθος. Στὴν Προδηγκία, στὴ Φλάνδρα, στὴ Γαλλία, τὸ σατυρικὸ τραγουδί γίνεται αὐτὴ τὴν ἐποχὴν τολμηρότερα, παίρνει τόσες διαστίσεις, ὥστε νὰ μὴ σέβεται οὔτε τὰ θεῖα. Οἱ καθολικοὶ ἐπίσκοποι ἀπαγορεύουσι τὰ ἄσεμνα καὶ ἱερόσυλα αὐτὰ τραγουδία μὲ ποινὴ θανάτου...

Ἡ ἐποχὴ τῶν Στυροφοριῶν σημειώνει ἓνα σημαντικὸ σταθμὸ στὸ λαϊκὸ τραγουδί. Τὸν καιρὸν αὐτὸ πλημμυροῦν τὰ ὠραία αἰσθητικὰ καὶ οἱ μεγάλοι ἱπποτισμοί. Ἡ ἀγάπη τῆς φύσεως, τὰ λουλούδια, τὰ πουλιά, οἱ πόθοι τῶν μεγάλων κατακτήσεων, οἱ ἐλπίδες τῆς νίκης, οἱ μελαγχολίαι τοῦ χωρισμοῦ, τὰ δάκρυα τῆς χαρᾶς καὶ τῶν θριάμ-

βίων, δύνουσι μίαν ἀγνωστην ὡς τότε ἐλευθερία στὴ διατύπωση τῆς μελωδίας, μὲ νέα δροσιὰ στὴν ἔκφραση καὶ στὸ χρώμα.

Στὸν 15ον καὶ 16ον αἰῶνα, φκίζονται γὰ πρώτη φορὰ σὲ μίαν ἄρτια φόρμα ἡ Μπικλιάντα, ἡ Παστοράλ καὶ τὸ Ροντέλ. Τὸ ἐρωτικὸν τραγουδί τὴν ἐποχὴν αὐτὴν σημειώνει τὴν πλουσιώτερη ἀνθήσῃ του στῆς αὐλές τῶν Λουδοβίκων, καὶ ἡ Γαλλικὴ «Romanço» βρίζεται σ' ὅλη τὴ δόξα τῆς.

Τὰ χορευτικὰ τραγουδία μὲ τοὺς ἰδιότυπους ρυθμοὺς τῆς «Bouree», τῆς «Ronde», τῆς «Tigue» καὶ τῆς «Sarabande» ἔχουσι τὴν πρώτη κοιτίδα τους στὴ Νορμανδία, στὴ Βρετανία, στὴ Κορσική, στὴ Φλάνδρα καὶ στὴν Ἀλσατία. Ἡ Προδηγκία διασώζει ὡς σήμερα πλῆθος χορευτικῶν σκοπῶν τῆς ἐποχῆς, τὰ ὁποῖα ὁ ἀθόνατος Μπιζέ χρησιμοποίησε στὴν «Ἀρλεζιάνα» του. Στὸν 15ον αἰῶνα ἐπικρατεῖ σ' ὅλη τὴν Εὐρώπη τὸ Βαχχικὸν τραγουδί, καὶ θέλγει τὸν κόσμον μὲ τὸν αὐθόρητο αἰσθησιασμὸ του.

Τὸ καθυπερῆμος «μουσικὸν τραγουδί», εἶναι ἓνα γνήσιο δημοῦργημα Γερμανικὸ. Εἶναι τὸ «Lied» ποὺ γεννήθηκε, ἀνθῆσε, μεγάλωσε μόνον στὴ Γερμανία, γὰ νὰ φθάσῃ στὸ κορύφωμα καὶ στὴν δλοκληρωτικὴν αὐτοτέλεια μὲ τὴν μεγαλοφυῖα τοῦ Σούμπερτ.

Ἡ ἱστορία τοῦ Lied εἶναι αὐτοῦσια μὲ τὴν ἱστορία τῆς Γερμανίας. Τὸ τραγουδί τὸ λαϊκὸ, τὸ παντοδύναμο, εἶναι πάντα συνοφκασμένο μὲ τὴν ἱστορικὴ καὶ τὴν κοινωνικὴ διαδρομὴ τῆς. Εἶν' ἓνα συστατικὸ στοιχεῖο τῆς ψυχικῆς τῆς ἀτμοσφαιρας.

Τὰ πρῶτα, βέρδρα, πολεμόχαρα, γεμάτα ὄρμη καὶ πρωτόγονον ὕλισμὸν τραγουδία τῆς, ἔξορμῶν ἄγρια, ἀπτόμα καὶ παντοδύναμα στὴν ἐκδήλωσίν τους. Μὲ τὸν καιρὸ, ἡ τραχύτης αὐτῆ ἀπαλύνεται. Τὸ τραγουδί τῆς, ἀπ' τοὺς δρυμοὺς καὶ τὰ βουγά, καταρύνει στὰς πόλεις. Φαίνονται οἱ «Minnesinger» οἱ περίφημοι ἐρωτικοὶ τραγουδισταὶ τῆς Γερμανίας. Ποιηταὶ καὶ μουσικοὶ ἱππῶται μὲ ὀνόματα ποὺ μένουσι ἔκτοτε ἱστορικά: ὁ Φρειδριχ φὸν Χάουζεν, ὁ Βόλφραμ φὸν Ἐσομπαχ, ὁ Φόγκελδάλντε, ὁ Ταγγούζερ. Ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸ, ὁ φεουδαρχικὸς κόσμος καταλύεται, καὶ οἱ μουσικοὶ ἱππῶται παραδίδουσι τὰ δπλα στοὺς «Ἀρχιτραγουδιστάς» (Meistersinger), τοὺς ὁποῖους ἐδόξασε κατόπιεν ὁ Βάγκερ. Ὁ Χάινς Σάξ, ὁ περίφημος ἤρωος του, ἐξαγνίζει τὸ

τραγουδί ἀπὸ κάθε σχολαστικὴ παράδοση, καὶ τὸ ἀνυψώνει στοὺς μεγάλους ἐρίζοντας τῆς Τέχνης.

Στὸ τέλος τοῦ 16ου αἰώνος, ὁ μέγανος Μπάχ ἐμφανίζει τὴ γιγάντια μορφή του μ' ἓνα τραγουδί. Ἐνα Lied εἶναι ἡ πρώτη ἀφιετηρία τοῦ κολλοσιαίου ἔργου του, ποὺ ἀνυψώνει τὰ φρούρια τῆς πολυφωνικῆς μουσικῆς τῶν αἰώνων.

Ἔτσι πάντα, τὸ ἀπλὸ δημοτικὸν τραγουδί εἶναι στὴ Μουσικὴ ἔτι ὁ θρούλος στὴν Ποίηση, ὅτι ὁ μῦθος στὴν Τέχνη: ὁ πυρὴν τῆς συνθετικότητας, ἡ κεντρικὴ ἀφιετηρία καὶ ἀνώτερη δημιουργία. Γι' αὐτὸ, τὸ Γερμανικὸν Lied δοξάζεται ἀπὸ τοὺς μεγάλους πολυφωνιστάς τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰώνος.

Γι' αὐτὸ ὁ Καίτε μὲ τὸν Σίλλερ λατρεύουσι τὰ δημοτικὰ τραγουδία τῆς Ἑλλάδος τοῦ 1820. Τὰ τραγουδία τῶν Γερμανῶν αὐτῶν Διοσκούρων ποὺ ζυμώνονται μὲ τὴν δροσοπηγὴ τῆς δημοτικῆς μας μουσικῆς, ἀναγεννῶνουν ὅλη τὴν ποίησιν τῆς ἐποχῆς τῶν, καὶ ἐξασκοῦν μὲ κολλοσιαία ἐπίδρασι στοὺς μεγάλους Γερμανοὺς συνθέτας. Ὁ Χάιντελ, ὁ Χάυδν, ὁ Μότσαρτ, καλλιεργοῦν τὸ Lied μὲ θερμὴ ἀγάπη, καὶ μὲ τὸν μέγανον Μπετόβεν, ἀνοίγουσι τὸν δρόμον στὸν Σούμπερτ.

Ἄς μὴ ξεχνῶμε ὅτι δλόκληρο τὸ οἰκοδόμημα τῆς Ἐνάτης Συμφωνίας τοῦ Μπετόβεν στηρίζεται ἐπάνω σ' ἓνα ἀπλὸ λαϊκὸν τραγουδί.

Ἀπλὸ, ἀγνὸ καὶ παντοδύναμο. Μὲ τοὺς τόνους του ὁ Μπετόβεν δίνει τὰ πρῶτα φτερὰ στῆς στροφές τῆς Ὀδῆς τοῦ Σίλλερ «Πρὸς τὴν Χαρά». Κι' ἀπ' τὴν ἀφιετηρία αὐτῆ ὁ Προφήτης παίρνει τόλμη, ὑψώνεται, δυναμώνει, γιγαντεύει, ἀνέρχεται στὰ οὐράνια, καταβάζει τοὺς οὐρανοὺς στὴ Γῆ, κι' ἐνώνει τὴ Γῆ μὲ τοὺς οὐρανοὺς σ' ἓνα παναρμόνιο ἀλαλαγμὸν χαρᾶς, ποὺ ἐπήγασε ἀπὸ ἓνα ἀπλὸ τραγουδί!

* *

Ἔτσι ὁ Σούμπερτ βρίζει τὸ λυρικὸν ἔδαφος τῆς Γερμανίας προετοιμασμένο γὰ τὴ μαγεμένη ἀνθήσῃ τῶν τραγουδιῶν του. Ὁ κόσμος τοῦ Lied τὸν ἀπορροφᾷ τόσο δλοκληρωτικὰ, ὥστε μπροστὰ στὴ δημιουργία του, — ποὺ εἶναι μὲ δλόκληρη φιλολογία ἀπὸ ἐξακόσια τριάντα ἔξ τραγουδία, — ὡχρὶ καὶ

χάνεται κάθε ἄλλο συμφωνικὸ ἢ ὀργανικὸ τοῦ ἔργου.

Στὴ φιλολογία αὐτῆ τοῦ Σούμπερτικοῦ τραγουδιοῦ ἀποκρυσταλλώνεται δλόκληρη ἡ ἐποχὴ τοῦ σὲ μὲ λυρικὴ ψυχογράφησιν τῆς αἰώνιας Γερμανικῆς φυλῆς, μὲ τὸν φλογερὸ τῆς ἐθιμικισμὸν, τὴν τρυφερὴ αἰσθηματικὴτητα καὶ τὴν ψυχικὴ τῆς εὐσυγκινησία. Μέσα στὴν πηγάδα καὶ αὐθόρητη ἐμπνεύσιν του τὰ ὑψηλότερα ποιητικὰ νοήματα παίρνουν φτερὰ μὲ τίς ἀγνότερες καὶ τίς ἀπλοϊκώτερες φόρμες τῆς μελωδίας. Ὁ Σούμπερτ δὲν διαλέγει τοὺς ποιητάς του. Ὁ Καίτε ὁ Βαβυστόχαστος, ὁ αἰσθητικώτατος Σίλλερ, ὁ μεγαλόπνοος Κλοπστόκ, ἀδελφώνονται στὴ φιλολογία τῶν τραγουδιῶν του μὲ κοινοὺς στιχοπλόκους, ὅπως ὁ Βίλελμ Μύλλερ. Στὴ μετουσίωσιν τῆς ποιήσεως μὲ τὴ θεία μουσικὴ του, ὁ λυριστὴς αὐτὸς δὲν βλέπει τὴν αἰσθητικὴν, παρὰ μόνον τὸν καθυπερῆτος ἐκφρασιακὸν τρόπο τῆς ἐσώτερης ζωῆς τῆς τέχνης.

Γι' αὐτὸ, τὰ τραγουδία του εἶναι ὅλα ἀγνὸς καὶ εὐρυθμία, εἶναι ὁ «ὠραῖος κόσμος ἠθικός — ἀγγελικὰ πλασμένος» τοῦ Ποιητῆ μας.

Ἡ ἐπιφανειακὴ δμως ἀπλότης αὐτῶν τῶν τραγουδιῶν εἶναι ἡ τελευταία λέξη τῆς λυρικῆς τέχνης. Εἶναι ἡ συγκέντρωσι τῶν ὑψηλοτέρων ἐνοιῶν καὶ μαζί τῆ ἔκφραση τῶν ἀγνοτέρων ἀνθρώπινων αἰσθημάτων. Ἡ τέχνη τους πηγάζει ἀπὸ τὸ ἄδολο αἰσθητικὸ τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ, ἀλλὰ θὰ μείνῃ πάντα μὲ ἀνώτερη τέχνη, αὐτόνομη, μὲ τοὺς δικούς τῆς ποιητικὸς καὶ μουσικοὺς θεσμούς. Γι' αὐτὸ, ποτὲ ἓνας μέτριος μουσικὸς δὲν θὰ μπορέσῃ ν' ἀποδώσῃ στὴν ἐντέλεια ἓνα ἀπλὸν τραγουδί τοῦ Σούμπερτ. Γιὰ τὴν δλοκληρωτικὴ ἀναβίωσιν τοῦ μικροῦ εἰδουλίου, τοῦ μικροῦ δράματος, τῆς μικρῆς ἐλεγείας ποὺ κλείνει μέσα του τὸ καθένα ἀπὸ τὰ ἀμέτρητα αὐτὰ τραγουδία, χρειάζεται ἓνας συμπληρωμένος καὶ ἀπόλυτος καλλιτέχνης, ἓνας ἀληθινὸς ἀναδημιουργὸς τοῦ μουσικοῦ «στιγματόπου» τῆς ἐμπνεύσεως τοῦ Σούμπερτ.

Τὰ τραγουδία τοῦ Σούμπερτ μᾶς δύνουσι πραγματικὰ τὴν «διαπασῶν τοῦ Λυρισμοῦ» κατὰ τὴν ὠραία διατύπωση τοῦ Κωστή Παλαμά:

Ρεματαριά, βουσούλα, ποταμὸς,
ζωῆς νάμα τὸ νερό τοῦ τραγουδιοῦ,
πότε μίς πολιτείας ὁ τιραμὸς,
πότε ἡμέρωμα τ' ἀγρίου λαγκαδιοῦ.

Ρέει, γλαίει, τὸ πῖναί ὁ φερερός διαβίτης,
γιὰ νὰ ὑποβῆ σε' ἀγνά καί στ' ἀνοιχτά . . .
Ἡ ἀναισθηλή ψυχὴ τὴν παρ' ἐμένα τῆς
μέσα του αἰ λουπητῆ ξαναπαρτά!

Ἕνας ἐξαγνεύσιμος, ἀλήθειαν εἶναι ἔλα τὴ
τραγουδία τοῦ Σούπερτ—ἀπὸ τὰ ἀπλὰ καὶ
ἀνιδεὰ καὶ τρυφερὰ τοῦ εἰδύλλια, ὡς τὰ δρα-
ματικώτατα μουσικὰ ποιήματα ποὺ συγκλο-
νίζουσι ὡς τὰ τρίσθαια τὸ ἀνθρώπινο ἐγὼ
μας. Ἐὰν χαρακτηριστικὰ τους γνωρίσματα
εἶναι πρῶτα-πρῶτα ἡ σαφήνεια, ἡ ἐκφρα-
στικὴ ἀπλότης, ποὺ φθάνει στὸν ὑψηλότερο
καλλιτεχνικὸ σκοπὸ μὲ τὰ ἀπλοῦστερα καὶ
τὰ προσαιτώτατα μέσα. Ἐπειτα εἶναι ὁ ἀυ-
θορμητισμὸς. Ἡ μελωδία ἀναδύεται μέσα ἀπὸ
τὴν πηγὴ τοῦ κάθε στίχου καὶ ῥέει ἀβίαστη
καὶ λαμπερῇ σὰν τὸ κρυσταλλένιο νερὸ μέ-
σα στὴν κοίτη τοῦ ρυακιοῦ. Ἐπειτα, ἡ πλα-
στικότης τῆς μουσικῆς φόρμας ποὺ γύρνει
τὸ στίχο, ἰσοτίμη πάντα καὶ ἰσοδύναμη τῆς
κυρίαρχης ποιητικῆς ἰδέας. Καὶ παντοῦ τὸ
βασίλειον, τὸ ἀληθινόν, τὸ ἀνθρώπινο μουσικὸ
αἶσθημα βασιλεύει. Αὐτὸς ὁ διάχυτος λυρι-
σμὸς, ποὺ δὲν διαφεύδεται ποτέ, οὔτε ἀδυνα-
τίζει ἀπὸ κανένα πρόδηλο ἢ νόθο ἐξωτερι-
κὸ στοιχεῖο, ἀναδεικνύει τὸν Σούπερτ μο-
ναδικὸ βασιλέα τοῦ τραγουδιοῦ, αὐτὸν ποὺ
κρατεῖ ὡς σήμερα τὰ σκήπτρα του, ὑστερὰ
ἀπὸ ἕναν αἰῶνα καλλιτεχνικῆς καὶ ἐκλεπτυσ-
μένης ἐξελέξεως τοῦ μουσικοῦ αὐτοῦ εἴδους.
Ὁ πλοῦτος τῆς ἐμπνεύσεως, ἡ ἀγνότης τοῦ
αἰσθημῆτος, ἡ παθητικὴ ὁμορφία, ἡ μουσι-
κὴ συγκίνησις καὶ ἡ δραματικὴ δύναμις τῶν
τραγουδιῶν τοῦ Σούπερτ θὰ μείνουν πάντα
ἄφθαστα καὶ ἀνυπέρδλητα ἀπὸ τοὺς ἐπερχο-
μένους.

Κάθε του δημιουργία εἶναι ὑποδειγματικὴ
ἐνὸς εἴδους. Ἐὸ «Ἄγριο Τριανταφυλλάκι»
καὶ ἡ «Φιλύρα» ἔχουσι τὴν μεγαλοφυὰ ἀ-
πλότητα τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ. Δὲν θὰ
μποροῦσε ποτέ κανεὶς νὰ ἀναιρεθῆ ἀπλοῦ-
στερη καὶ μαζὶ τόσο πλούσια καὶ αὐθόρμητη
μελωδικὴ φόρμα γιὰ νὰ ντύσῃ τοὺς εἰδυλλια-
κοὺς αὐτοὺς στίχους. Ὁ Σούμπερτ, ὁ μεγάλος
θαυμαστῆς τοῦ Σούπερτ, ζήλευε αὐτὴ τὴν ἀ-
πλότητα, χωρὶς νὰ μπορῇ νὰ τὴν πραγματο-
ποιήσῃ στὰ δικά του τραγουδία ἐκεῖνος μὲ
τὴν πολυτέλεστον, τὴν πικρόχολη, τὴ βασανι-
σμένην ψυχῇ. Καὶ γράφει:

«Στὸν κάθε ποιητῇ, ὁ Σούπερτ βρίσκει ἀκο-
πα τὴν πηγαιῖα καὶ ἀνεξάντηλη ἐμπνεύσι του.

Ὁ Αἰσχύλος, ὁ Σαίξπηρ, ὁ Γκαίτε, ὁ Κλόπστοκ,
τόσο αὐτῆροι καὶ ἀνυπότακτοι στὴ συνθετικὴ
τους, ὑποκλόνουσι στὴν ἐμπνεύσι του μὲ τὴν
ἴδια εὐκολία, μὲ τὴν ὁποία καὶ τὰ ἀπλοῦστατα
τραγουδία τοῦ Βίλελμ Μύλλερ καὶ τῶν ἄλ-
λων, ἀπὸ τοὺς ὑπόλοιπους γνώρισαν νὰ ξεχωρίσῃ ἀ-
νάγκη τὰ βαθύτερα σημασιὰς μέρη τοῦ ἔρ-
γου των . . . Τὰ τραγουδία του μᾶς παρουσιάζου-
ν τὴν χωρακτικὴν μῆδαν φυσικῆς δημιουργί-
ας. Σ' αὐτὰ τίποτε τὸ τεχνητό! Ἄναιρηδον
ἕως τὸ νερὸ τοῦ χειμῶνος ἀπὸ τὶς καρφές
ἐνὸς ἱεροῦ βουνοῦ, ποὺ κανεὶς ποτέ δὲν θὰ τὸ
φθάσῃ!»

Ὁ Σούπερτ ἔβαλε σὲ μουσικὴ ἔλα τὰ εἰ-
δη τῆς ποιήσεως καὶ πραγματοποίησε στὰ
τραγουδία ἄλλους τοὺς μουσικοὺς ρυθμούς. Ὁ
Γκρόβε γράφει:

«Ἡ μουσικὴ του ἀλλάζει μὲ κάθε στίχο, σὰν
ἕνα φυσικὸ τοπίο ποὺ φωτίζεται καθε τὸσο
ἀπὸ μίαν ἀκτίδα τοῦ ἡλιοῦ, ἢ συννεφιάζει καὶ
μελαγχολεῖ.»

Ἔτσι ὁ Σούπερτ πραγματοποιεῖ στὰ
τραγουδία του τὸν αἰσθητικὸ ὄρισμό του
Ἄμιελ, ὁ ὅποτος ἰσχυρίζεται ὅτι κάθε το-
πίο φυσικὸ ἐρμηνεύει μὴ ψυχικὴ κατά-
στασι ὁρισμένη. Οἱ μουσικῆς του ἰδέες φεγ-
γοβολοῦν καὶ ἀτράφτουν ἐντονώτερα μέσα
στὰς μεταπτώσεις καὶ τὰς ἀντιθέσεις τῶν
χρωμάτων—μέσα στὶς μαγεμένες ἁρμονικῆς
φωτοσκιάσεις ποὺ δημιουργεῖ τὸ κάθε του
τραγουδί.

* * *

Ὁ ἐλικρὸς ἀριθμὸς τῶν τραγουδιῶν τοῦ
Σούπερτ, ἀπὸ τὰ μικρότερα, τῶν δύο-τριῶν
γραμμῶν, ὡς τὰ μεγάλα ἐπικά τραγουδία
του—ὅπως ὁ «Βουτηχτής» τοῦ Σίλλερ ποὺ
φθάνει εἰς 35 σελίδες—εἰν' ἐξακόσια τριάν-
τα ἔξ. Ὁ Σίλλερ, ὁ Γκαίτε, ὁ Οὐάλτερ
Σκῶττ, ὁ Ὀσσιάνος, ὁ Σαίξπηρ, τοῦ ἐνέ-
πνευσαν τέσσερες μεγάλες σειρές τῶν τρα-
γουδιῶν του. Ἐὰν «ἱερὰ τραγουδία» του ἀπο-
τελοῦν μὴ ξεχωριστὴ σειρά γερμάτη βαθύπνοο
καὶ ἄδολο μυστικισμὸ. Καὶ ἐκτὸς ἀπὸ τῆς
σειρῆς αὐτῆς, ἔγραψε τοὺς τρεῖς ἀθάνατους
κύκλους τῶν τραγουδιῶν: «Ἡ ὠραία μυλωνοῦ»,
τὸ «Χειμωνιάτικο ταξίδι» καὶ τὸ «Κύκ-
νος οἱ τραγουδία». Οἱ τρεῖς αὐτοὶ κύκλοι εἶ-
ναι οἱ γνωστότεροι. Αὐτοὶ δόξασαν καὶ ἀποθα-
νάτισαν τὸν Σούπερτ. Αὐτοὶ θὰ συγκινοῦν
πάντα τὸν κόσμον, ποὺ νοιώθει νὰ πάλλεται
καὶ νὰ δονῆται μέσα τους ἡ αἰώνια ἀνθρώ-
πινη ψυχῇ.

Ὁ ποιητῆς τῆς «Ὁραίας μυλωνοῦς» καὶ

τοῦ «Χειμωνιάτικου ταξιδιοῦ» ἦταν ἕνας
ἀσημὸς ὡς τότε ἐπεισοδικὸς ποιητῆς τῆς
Γερμανίας—ὁ Μύλλερ. Ἦ ὄνομά του θὰ ἦταν
σήμερα ἐλότελα ξεχασμένο, ἀν μὴ συλλογῇ
τῶν στίχων του δὲν ἐπερτα ἐλωσδιῶλου τυ-
χαίως στὰ χέρια τοῦ Σούπερτ στὸ σπῆτι
ἐνὸς φίλου του. Ὁ μουσικὸς φυλλομετρᾶ τὸ
βιβλίον, μὲ τὴν ἴδια στιγμὴ, στὸ διάβασμα
τῶν ἀγροτικῶν ἐπεισοδιῶν ποὺ ζωγραφίζουσι
μὲ τόσην ἀπλότητα οἱ στίχοι τοῦ Μύλλερ,
ἕνα πλῆθος χαριτωμένες μελωδίες ἔμπνεον
μέσα στὴν ψυχῇ του, ζωντανεύουσιν, ἀναφε-
ρώνονται, πετοῦν . . . Ὁ Σούπερτ ἀνυπο-
μονεῖ νὰ τῆς γράφῃ. Παίρνει τὸ βιβλίον μαζὶ
του, καὶ ἔταν τὴν ἄλλη μέρα ὁ φίλος του πη-
γαίνει στὸ σπῆτι του, ὁ μουσικὸς κάθεται στὸ
πίανον καὶ τοῦ τραγουδεῖ ἐλόκληρον τὸν κύ-
κλον τῶν ποιημάτων τοῦ Μύλλερ.

Ἐίκοσι τραγουδία ποὺ τὴγραψε σὲ μιὰ
νύχτα! Εἴκοσι δροσιάτα, ἡλιολουμένα, φω-
τόχαρα εἰδυλλια μουσικὰ, ποὺ τὰ διαπνέει
τὸ ἀπλοῦκώτερον ἐρωτικὸ αἶσθημα, καὶ ποὺ
ζοῦν καὶ πάλλονται μέσα στὸ ἀγνότερον φυ-
σικὸ πλαίσιο τοῦ γαλάζιου οὐρανοῦ, τῶν
κρυστάλλινων νερῶν, τῶν πράσινων κάμπων.
Ὅλο τὸ φῶς, ἡ ἀνοιξις καὶ ἡ δροσιά τοῦ
ἱστορικοῦ ἔκτοτε «Μύλου τοῦ Χαϊλδριχ» κα-
θρεφτίζονται στὴ μουσικὴ του.

Ἐὸ μικρὸ ποταμάκι μὲ τοὺς γελαστοὺς
ἐλιγμούς του κυλάει στὸ πιάνο τὸν ἴδιο μο-
νότονον διαυγῇ σκοπὸ στὰ πρῶτα τραγουδία,
ἐνῆ ὁ νέος, ποὺ ἀκολουθεῖ τὸ χαρούμενον ρεῖ-
θρον του, τὸ ρωτᾷ μὲ τόση γαλήνια πεποί-
θησι: —Wohin? (Ποῦ μὲ πᾶς;) Ἐὸ ρυακί
τὸν ὀδηγεῖ πρὸς τὴν εὐτυχία—πρὸς τὴν νέα
κόρη τοῦ μυλωνᾶ, ποὺ ἔκρυψε τὸν περιμέ-
νει στὸ ὠραῖο σπιτάκι τῆς κοντὰ στὸ μύλον.
Ἐὸ εἰδυλλιο ἀνθίζει μέσα σὲ κάθε τρυφερὸ
τραγουδί. Μελωδίες μαλακῆς, ἀργυροστάλα-
χτες, ποὺ ξεσπᾶνουν ἐξαφνικὰ σὲ μίαν ἐ-
κρηξὴ τοῦ ἀνυπόμονου πάθους. Ungeduld.
(Ἄνυπομονησία.) Στὸ πρωτόφαντον ρυθμοῦ
αὐτὸ τραγουδί, ὁ νέος ἐρωτευμένος δὲν μπο-
ρεῖ νὰ συγκρατήσῃ τὴν ἄρμη ποὺ τὸν πλημ-
μυρίζει:

«Dein ist mein Herz!»

«Δικὴ σου εἶναι ἡ καρδιά μου! Καὶ δικὴ
σου θὰ μείνῃ αἰώνια!» Αὐτὴ εἶναι ἡ χτυπητῇ
ἐπιρῆδος τοῦ τραγουδιοῦ, ποὺ ἀντηχεῖ κάθε
στιγμὴ μέσα στὸν γοργὸ καὶ ἀκάθεκτον ρυθμὸ
τῶν στίχων. Μὰ σύντομα πέφτει ἡ σκιά στὸ

φωτερὸ εἰδυλλιο. Ἡ μελαγχολία τοῦ πόθου
πνίγει τὴν ψυχῇ τοῦ νέου μέσα σὲ μίαν ἀ-
νείπωτη ἀγωνία. Σὲ λίγο ἡ ζήλεια ἐρχεται
νὰ σπαράξῃ τὴν καρδιά του. Ἕνας νέος κυ-
νηγὸς τριγυρνᾷ ἐκεῖ κοντὰ στὴν ἀγαπημένη
του, καὶ ἐκεῖνη τὸν κυττάζει. . . «Μὰ τί
ζητᾷ ὁ κυνηγὸς ἐδῶ στὸ γαλήνιο ρυακί;
Ἔδῳ δὲν βρίσκεται κυνήγι γιὰ σένα. . .
Φύγε, κυνηγέ, πίσω στὰ δικά σου λιμέρια!»
Στὴν παιδικὴ ἀπλοϊκότητα αὐτῶν τῶν στί-
χιων ὁ Σούπερτ χαρίζεται ἕναν ἐντονον ἀνώ-
τερον χαρακτῆρα μὲ τὴν ἐκφραστικὴν δύναμι
τῆς μελωδίας του. Καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ
συγκινηθῇ ὡς τὰ τρίσθαια τοῦ ἐγὼ του καὶ
ὁ πλέον κορεσμένος ἀπὸ μουσικοὺς συνδυα-
σμούς καὶ μουσικὰ «εὐρήματα» εἰδικὸς συν-
θέτης, ἀπὸ τὴν θείαν γαλήνην τοῦ τελευταίου
τραγουδιοῦ τῆς σειρᾶς, «Τοῦ ρυακιοῦ ναπού-
ρισμα», τὴν ὠρα ποὺ ὁ νέος τραγουδιστῆς
ἀποχαιρετῶντας κάθε ἐρωτικὸ ὄνειρον καὶ
κάθε χαρὰ, ἐκπλύνεται στὴν καταπράσινη
ἄχθη καὶ ἐπικαλεῖται τὸ ναπούρισμα τοῦ κρυσ-
τάλλινου ρεῖθρον στὸν τελευταῖον του ὑμνον.

Ποῖος θὰ τολμοῦσε σήμερα νὰ εἰρωνευθῇ
μὴ τόσο ἀπόλυτα ἀγνή ψυχικὴ διάθεση, ποὺ
ὀδηγεῖ τὸν μουσικὸν στὴν ἀνύψωσι τοῦ ἀπλοῦ
καὶ ἀνιδεοῦ ποιητικοῦ στοιχείου ὡς τὴ σφαι-
ρα τῆς μεγάλης τέχνης;

Μὰ, ἐνῆ ἡ «Ὁραία Μυλωνοῦ» κυματίζει
τῆς ἀγνῆς μελωδίας τῆς μέσα στὰ σύνορα
τῆς εἰδυλλιακῆς ὁμορφιάς, τὸ «Χειμωνιάτικο
ταξίδι» τοῦ ἴδιου πάλι φτωχοῦ καὶ ἀνιδεοῦ
Μύλλερ, μελοποιημένο ἀπὸ τὸν Σούπερτ,
φθάνει στὴ μεγάλη συγκίνησι τοῦ Δραματι-
κοῦ Ὁραίου. Καὶ σ' αὐτὸν τὸν κύκλον, κάθε
μουσικὴ αἰσθητικὴ ὑποχωρεῖ ἔμπρὸς στὴν
ἀπόλυτη εἰλικρίνεια καὶ στὸν αὐθορμητισμὸ
τῆς ἐμπνεύσεως. Τί εἶναι στὸ βάθος του αὐτὸ
τὸ «Χειμωνιάτικο ταξίδι» τοῦ Σούπερτ;
Ἕνας ἐλεγειακὸς μονόλογος σὲ εἰκαστικῆσε-
ρα τραγουδία. Ἀπὸ κάθε παιδαριώδη στὴν
προσπάθειά τῆς ποιητικῆς στροφῆς, ὁ Σού-
περτ μὲ τὴ μουσικὴ του μᾶς δίνει ἕνα δρα-
ματικὸν σύμβολον, μὴ ψυχογραφία τοῦ συν-
τριμμένου διαδάτη τῆς ζωῆς, ποὺ πλανιέται
ἐρημος καὶ σκοτεινὸς μέσα στῆς ὄλιβερές, τῆς
ἀτέλειωτες νύχτες τοῦ χειμῶνα. Ποῖος ἐμπρο-
σιονισμὸς ἀπαισιοδοξίας ποὺ παγώνει τὴν ψυ-
χῇ, χειρότερα ἀπ' τὴν ὀμίχλη καὶ τὰ χιό-
νια! Ποῦ εἶναι τώρα τ' ἀχιτιδόχαρα χρώμα-
τα τοῦ μουσικοῦ εἰδυλλίου; Ἐὸ μουσικὸν φόν-

το ἔδω ἀπλόνηται μονόχρωμα σκοτεινὸ καὶ ἀπαίσιον. — Τὰ «Παγωμένα Δάκρυα» τοῦ θλιβεροῦ ταξειδευτῆ, στάζουν ἀποκρυσταλλωμένα ἀπὸ τὸν Μουσικὸν σὲ μαργαριτάρια ἀτίμητα. — Στὴ Wetterfahme, ὁ σαρκαστικὸς ρεαλισμὸς τοῦ ἀνεμοδείκτη πού γυρίζει ἐπίμονα στὸ πιάνο, εἶναι ἕνα σύμβολο τῆς ἀστασίας τῆς γυναικείας καρδιάς, εἶναι ἀπὸ τὰ ἐντυπωτικώτερα στοιχεῖα αὐτῆς τῆς μουσικῆς τοῦ Σούπερτ, τοῦ ἀκακοῦ καὶ πάντα πρόσθυμου στὴν αἰσθηματικὴ ὑπαταγή. Μιά υπέρροχη καλλιτεχνικὴ δημιουργία τοῦ κύκλου αὐτοῦ πού πάλλεται ἀπὸ ζωὴ καὶ συγκίνησι εἶναι ἡ «Πόστα» («Die Post»). Οἱ χαρούμενοι ἀντίλαλοι τοῦ ταχυδρομείου πού περνᾶ, ρυθμικὰ κουδουνίσματα γεμάτα ὑποσχέσεις, συμβολίζουν ἐδῶ τοὺς τρελλοὺς χτύπους τῆς καρδιάς τοῦ θλιβεροῦ ἐρωτευμένου. — Mein Herz! Ach! mein Herz! φωνάζει σὲ κάθε τραγικὴ μετάπτωση ἀπ' τὴν προσδοκίαν, στὴν ἀπελπισμένη ἀποκαρδίωσι, ἐνῶ ὁ καλπασμὸς τῶν ἀλόγων καὶ τὰ κουδουνίσματα τοῦ ἀμαξιοῦ πού φύγει, ἀντηχοῦν τῶρα σάν τραγικὴ εἰρωνεῖα στὴ θλίψη του. . .
 Ὁ «Αυράρης», τὸ τελευταῖον τραγοῦδι τῆς σειράς, εἶναι ὁ ἀριστουργηματικὸς τῆς ἐπιλόγου. Ἄργε, μονότονον καὶ ἐπίμονον μοιρολόγι μιάς ἀσκοπῆς πλανεμένης ζωῆς. . .
 Τὸ «Κύκνειον τραγοῦδι» τοῦ Σούπερτ, γραμμένο τὸν ἴδιον χρόνον πού πέθανε, ἀγκαλιάζει στὸν κύκλον του μὴ ἀνώτερον ποιησι γεμάτη παλμικὴς δονήσεις. Ὁ Πέλσταμπ καὶ ὁ Χάινε δίνουν ἐδῶ στὸν μουσικὸ τῆς φλογερότερες ἀφηγήσεις τῶν τραγοῦδιων του. Ὁ πρῶτος μὲ τὴν «Ἀνοιξιάντικη λαχτάρα» (Frühlingsselnsucht) καὶ τὴ «Στερενάτα» (Ständchen) τὰ χρυσοφτερά αὐτὰ τραγοῦδια τῆς αἰωνίας νεότητος, καὶ μὲ τὴν ὑποβλητικὴ σκηνοθεσία τοῦ ἀγρίου τοπίου τῆς Aufenthalt (Καταφυγή) καὶ τοῦ «Χωρισμοῦ» (Abschied.) Ὁ δευτέρος, ὁ ποιητῆς τοῦ «Βιβλίου τῶν τραγοῦδιων» — ὁ πικρόχολος, ὁ γεμάτος πάθος, ὁ μεγαλόπνευστος παιχνιδιάρης Χάινε—ἐμπνέει στὸν Σούπερτ τέσσερα αὐτατελῆ δημιουργήματα μοναδικὰ καὶ ἀφθάστα στὴν παγκόσμιαν μουσικὴν φιλοσοφίαν. Εἶναι «ὁ Ἄτλας» (der Atlas), αὐτὸς ὁ γίγαντας τοῦ Πόνου, πού ἀγκομαχᾷ ὅλους τοὺς ρυθμοὺς τῆς ἀγωνίας τῆς ἀνθρώπινης, τὸ προαιώνιο ἀγκομαχῆτό τοῦ γένους τῶν Διαλεχτῶν, τοῦ σημαδεμένου ἀπὸ τὴν προαιώνια κατάρα:

«Ich trage Unerträgliches!»

«**Βαστάζω τὸ ἀβάσταχτο!**» φωνάζει ὁ Γίγαντας πού λυγίζει κάτω ἀπὸ τὸ βῆρος «ὁλόκληρου τοῦ κόσμου τῶν Πόνων». Ποίησις καὶ Μουσικὴ, ἰσοδύναμες καὶ ἰσότητες σ' αὐτὰς τῆς δημιουργίης, μοιράζονται ἐξίσου τὴν ἔντασι τῆς ἀποδόσεως τοῦ αἰσθηματος, τὴ δύναμι τοῦ δραματισμοῦ καὶ τοῦ πλάτους. Παρόμοια, στὴν «Πόλη» (die Stadt) τὴ συννεφιασμένη αὐτὴν ὑποβλητικώτατον εἰκόνα' στὴ «Θάλασσα» (Am Meer), τὸ αἰσθητικώτατον αὐτὸ ἐλεγεῖο, μέσῃ στὸ ὄπριον ἡ μελωδία καλπώνεται βαθειὰ καὶ υπέρροχα γιὰ νὰ ξεσπάσῃ σὲ πικροὺς ἀφροῦς· στὸν σπαρχτικώτατον δραματισμὸ τοῦ «Doppelgänger». Τὸ τελευταῖον αὐτὸ κομμάτι εἶναι ἡ τελευταία λέξις τῆς ἀγιάστρευτῆς ψυχικῆς ὁδύνης, πού φθάνει ὡς τὸν δυαδισμὸ τῆς ψυχικῆς ὑποστάσεως, ἐρμηνευμένο μὲ κραυγὰς ἀγωνίας καὶ βαρεὶά βουερὰ ἀκρόρυντα πού πέφτουν σάν ταφόπετρας.

Ὁ τίτλος τοῦ τραγοῦδιοῦ αὐτοῦ δὲν μεταφράζεται ἀπὸ τὴ Γερμανικὴν σὲ ἄλλη γλῶσσον, ὅπως δὲν μεταφράζονται· δυστυχῶς καὶ τὰ περισσότερα τραγοῦδια τοῦ Σούπερτ. Ἐδουχισμένοι ἔκεινοι πού εἶναι σὲ θέσι νὰ χαροῦν τὸν Ποιητὴ μὰζι μὲ τὸ Μουσικόν, στὴν πρώτη καὶ ἀρχικὴ δροσοπηγὴ τῆς ἐμπνεύσεώς τους. Οἱ Γαλλικὲς μεταφράσεις, ἐκτὸς ἀπὸ λίγες μετρημένες τῆς Κας Camille Chivillart, σφραγίζουσι ἀλύπητα κάθε ποιητικὸν νόημα τῶν τραγοῦδιων αὐτῶν, τόσο σφραγισμένο πάντα μὲ τὴ μουσικὴν τοῦ Σούπερτ, πού χάνει τότε τὸ βαθύτερον στοιχεῖον τῆς.

Εἶμαι ἐξαιρετικὰ εὐτυχῆς πού μπορῶ νὰ τονίσω ἐδῶ, ὅτι ὑπάρχουν πολλές ἀρτίες καὶ ὠραίες Ἑλληνικὲς μεταφράσεις τραγοῦδιων τοῦ Σούπερτ φιλοτεχνημέναι ἀπὸ τὴν ποιήτρια καὶ μουσικὴν Αἰμιλίαν Παπαδημητρίου καὶ τὸν Ν. Ποριώτην. Ἰδιαιτέρως ἀξιοσημεῖωτες εἶναι ἐπίσης οἱ ἀνέκδοτες μεταφράσεις τοῦ ἀλησιμονήτου καθηγητοῦ τοῦ Γένους Ἀνδρέα Σπαθάρη, ὁ ὅποιος, περισσότερον ἀκόμη ἀπὸ τοὺς ποιητὰς τῆς «Φαναριώτικης Σχολῆς», τὸν Γανταλίδην καὶ τὸν Ραγκαζῆν, πού δοκίμασαν νὰ μεταφράσουν μερικὰ ἀπὸ τὰ γνωστότερα τραγοῦδια τοῦ Σούπερτ, ἐπέτυχεν ν' ἀποδώσῃ ὀλοκληρωτικὰ τὸ βαθύτερον νόημα τοῦ πρωτοτύπου. Ἡ μεταφράσι τοῦ «Aufenthalt» στὴν ἀκαμπτῇ καθαρεύουσα τῆς ἐποχῆς του, ἀποδίδει

ἐν τούτοις, στὴ συγκεντρωμένη τῆς ἀποκλειστικότητά, ἔχει μόνον τῆς εἰκόνας καὶ τῆς ἔννοιες τοῦ Γερμανικοῦ ποιήματος, ἀλλ' ἀκόμη καὶ τὴν «μυμητικὴν ἁρμονίαν» τοῦ στίχου :

Rauschender Strom
Brausender Wald
Brennender Fels
Mein Aufenthalt!

Ροῦς παταγῶν,
Φοίσιαν δρυμὸς,
Βράχος τραχῦς,
Λημὴν ἐμός!

Εἶναι ἀξιοθαύμαστη ἄλλω ἢ εὐκαμψία, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Σπαθάρης ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴν ἀμείλιχτην αὐτὴν καθαρεύουσα, γιὰ ν' ἀποδώσῃ ἀρτιώτατον τὸν «Leiermann» τοῦ Σούπερτ σὲ μὴν ἀγνή δημοτικὴν πού ταιριάζει ἐξᾶλιστα στὸ ὑποβλητικώτατον αὐτὸ τραγοῦδι. Ἀξίζει νὰ παρατεθῇ ἐδῶ ὀλοκληρο :

Ὁ Ζητιάνος

Πέρ' ἀπὸ τὴ χώρα,
λύρα μὲ βαρεῖά,
μὲ πικρὴ, ζητιάνος
παίζει δοξαριά.

Ποῦς θὰ τὸν κυττάξῃ
νὰ τοῦ πῇ μιλιὰ;
Τὸ φτωχὸ γυμνίζου
ἀπονα σκυλλιά.

Μὲ γυμνὰ ποδάρια
κρούσταλλα πατεῖ,
κ' ἔχει ἔμπροσθεν κέντα
ἄδειο τὸ κουτί.

Ποῦ θὰ κλείσῃ μάτι;
ποῦ θὰ δῇ ἀγνή;
δὲν τὴν μέλει : παίζει
κ' ὄ,τι βγῆ ἄς βγῆ.

—Γέρο οὐρίασμένε,
φεύγοι' ἀπὸ δῶ;
Σὺ νὰ παίζῃς λύρα,
ἐγὼ νὰ τραγουδῶ.

Καὶ νομίζω ὅτι εἶναι ζήτημα ἔχει μόνον ἐθνικῆς φιλοτιμίας, ἀλλὰ καὶ στοιχειῶδους αἰσθητικῆς, νὰ προτιμᾶ κάθε καλλιτέχνης τὴν ὠραία αὐτὴ ἑλληνικὴν μετάφρασιν.

ΣΟΦΙΑ Κ. ΣΠΑΝΟΥΔΗ

ΟΙ ΑΚΡΟΤΕΛΕΥΤΙΟΙ ΤΟΝΟΙ

Καθόσον παρετήρησα καὶ γνωρίζω, οἱ μελετῶντες τὰ τραγοῦδια τῶν διαφόρων ἔθνων, τὰ λαϊκά, δηλαδὴ : τοῦ βουνοῦ, τῆς πλαγιᾶς καὶ τοῦ λόγγου, διότι αὐτὰ καὶ μόνον φανεροῦν ὀλοκάθαρα τὴν ψυχικὴν σύστασιν τῶν ἔθνων, καὶ αὐτὰ πάλιν παρέχουν τὸ πρωτότυπον θέμα — τὸ μοτίβον — εἰς τὸν μουσοργῶν διὰ νὰ δημιουργήσῃ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχικῆς αὐτῆς καὶ γνησίας ἐμπνεύσεως τὸ ἔργον του, (ἢ καὶ νὰ τὴν στρεβλώσῃ ἐνίοτε) οἱ μελετῶντες λοιπὸν αὐτὰ καὶ θέλοντες ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν νὰ χαρακτηρίσουν ἑνὸς ἔθνους ἢ καὶ μίας φυλῆς τὴν ἐμπνευσιν, τὴν πρωτοτυπίαν, τὴν μουσικότητα, ἐν γένει, καὶ δι' αὐτῶν νὰ διαγνώσουν καὶ τὴν βαθμίδα τὴν ὁποίαν ἔχει καταλάβει ὁ λαὸς οὗτος εἰς τὴν κλίμακα τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, τῆς ὁποίας τὸ πρῶτον σκαλοπάτι κατέχει ὁ Διάβολος καὶ τὸ τελευταῖον ὁ Θεός, οἱ μελετῆται αὐτοὶ ἐπὶ τέλους προσέχουν εἰς τοὺς ἀρχικοὺς τόνους τοῦ ἴσματος καὶ εἰς ὅλον τὸ ἴσμα ἐν γένει, περιφρονοῦν δὲ καὶ οὔτε λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν τὸ τέλος τοῦ τραγοῦδιοῦ. Ἀπαράλλακτα ὅπως μιά ὠραία καὶ περιποιημένη κατὰ τὰ ἄλλα γυναῖκα τοῦ λαοῦ θεωρεῖ τὰ πόδια τῆς ἀπλῶς καὶ μόνον ὡς συνέχειαν τοῦ ἐδάφους.

Καὶ ἐν τούτοις εἰς τοὺς ἀκροτελευτίους τόνους τοῦ τραγοῦδιοῦ διαφαίνονται ὅλα τὰ ἀνωτέρω συνοπτικῶς διατυπωθέντα. Καὶ ἕνας ψυχρὸς καὶ μὴ παρασυρόμενος παρατηρητῆς πολὺ ἐνοχλεῖται ἀπὸ τὸ αἰώνιον καὶ ποικίλως ἀνιαρὸν γκρουπέτο τῶν ἰταλικῶν τραγοῦδιων, ἀπὸ τοὺς δύο ἐπιφανηματικούς τόνους, ἕνα πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἄλλον πρὸς τὰ κάτω, τῶν Γαλλικῶν, καὶ ἀπὸ τὸν ἕνα μόνον πρὸς τὰ κάτω, διπλασιαζόμενον ὀμοιομόρφως συνήθως, τῶν Γερμανικῶν καὶ τῶν Βορειῶν ἐν γένει, πού κτυποῦν ὀμοιομομένως καὶ συγκινοῦν τὰ μέσα φύλλα καὶ ἔχει τὰ ξώφυλλα τῆς καρδιάς μας.

Καὶ περὶ Ἑλλήνων τίποτε ;

Πῶς τίποτε ! Ἀλλὰ τὰ ἑλληνικά τραγοῦδια τῶν βουνῶν, τῆς πλαγιᾶς καὶ τοῦ λόγγου δὲν ἔχουν τέλος.

Ἴδου τὸ μυστήριον καὶ Ἴδου ἐν ἀκόμην χαρακτηριστικὸν θαῦμα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ τῆς καθ' ὅλα πρωτοτυπίας τῆς. Οὐδεμία κοινοτομία καταληκτικὴ. Ἐμπνευσις ποικίλη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἕως τὸ τέλος.

Καὶ ἐνθυμοῦμαι ἕνα καλλιφωνότατον τραγοῦδιστῆν, ἀναπτυχθέντα καὶ ἀναδειχθέντα μὲν εἰς τὰ κέντρα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλὰ κρύπτοντα εἰς τὰ

στήθη του τὸν ἑλληνικὸν πόνον, ἓνα τραγοῦδιον καὶ μᾶς ἐτραγουδῆσε μὴ μέρη θαιμάσια τὸ κοινότερον καὶ παιγιώστατον τραγοῦδι «Κάτω στὸ γιαλὸ» καὶ τὴν τελευταίαν του μουσικὴν φροῖση «νεραντζοῦλα φουντωτῆ» τὴν ἐπανέλαβε δις, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν καὶ τελευταίαν αὐτὴν φροῖαν μετέβηλε καταληκτικῶς τὸν τόνον.

Ἡ γενικὴ ἐντύπωσις ὑπῆρξεν ὅτι τὸ τραγοῦδι ἔστι κατεστράφη.

Τί συμβαίνει λοιπόν; πῶς τελειώνουν τὰ Ἑλληνικὰ τραγοῦδια; Ἀπλοῦστατα: **μὲ σφυρίγματα, μὲ ἀλαλαγμοὺς τῶν ἀκουόντων καὶ ἐνθουσιῶντων: ἄ - ἄ - ἄ ααα! . . . καὶ πρὸ παντός μὲ μιὰ ντουφενιά: μπουμ!**

Καὶ τὸ τραγοῦδι, Κυρίαί καὶ Κύριοι, ἐτελείωσε.

᾿Ομιλήσαμεν ὅμως διὰ τὸ τραγοῦδι τοῦ βουνοῦ, τῆς πλαγιάς, τοῦ λόγγου. Εἰς τὰς πόλεις τραγοῦδια δὲν ὑπάρχουν; Βεβαίως πολλὰ καὶ διάφορα· ἀλλ' αὐτὰ χρησιμεύουν

εἰς τὸν ἐρευνητὴν ὡς τεκμήρια τοῦ κατακτητικοῦ καὶ διαφόρων ἄλλων ἐπιδράσεων τοῦ χρόνου καὶ δὲν μᾶς κάνουν, διὰ τὴν τωρινὴν δουλειά μας μίλιστα.

Προκειμένου περὶ τῶν ἁμαρτιῶν τῆς πόλεως, ἢμπορεῖ κανεὶς νὰ ἀντλήσῃ συμπεράσματα μόνο ἀπὸ τὰ **Κάλανδα**.

Καὶ ἀφοῦ ἦλθε περὶ αὐτῶν ὁ λόγος καὶ τὸ φέρνει καὶ ἡ περίστασις, ἀκούσατε ἓνα παλαιότερον Ἀθηναϊκὸν ᾄσμα, πού τὸ ἐφαλλαν τὰ παιδιὰ τὴν Παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων:

Χριστούγεννα, πρωτόγεννα, πρώτη γιορτὴ τοῦ
[Κόσμου,
ἀποῦ γεννήθηκε ὁ Χριστὸς νὰ σώσῃ τοὺς
[ἀνθρώπους.

Στὸ μέλι ἐγεννήθηκε, στὸ γάλα ἀναθράφη.
Τὸ μέλι τρῶνε οἱ ἄρχοντες, τὸ γάλα οἱ ἀφεν-
[τάδες κ.λ.

Καὶ τώρα πῶς τελειώνει τὸ τραγοῦδι;
«**Καὶ χρόνια πολλά!**» βοᾷ ὁ μικρὸς τραγουδιστὴς καὶ βγάζοντας, δι' εὐνοήτους λόγους, τὴν σκούφια του.

Δ. ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥΣ

ΤΟ ΕΞΟΧΙΚΟ ΣΠΙΤΑΚΙ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Καθένας, ἔχει τὴ χίμαιρά του. Ὁ Πέτρος Σπαρτίδης ὄνειρευόταν πάντα ἓνα σπιτάκι, στὴν ἄκρη ἑνὸς ἐξοχικοῦ δρόμου, μακριά, μέσα στὴ μοναξιά καὶ στὴ γαλήνη. Πέντε χρόνια τώρα ὑπάλληλος στὸ Ὑπουργεῖο τῶν Οἰκονομικῶν — Δ/σις ἀμέσων φόρων — τῶξε σὰ μιὰ ξεκούραση μὲς στὴν πεζότητα τῆς καθημερινῆς ζωῆς, σὰν ἓνα δρόσιμα μὲς στὴ θέρη τῶν φροντίδων, νὰ συλλογιέται ἐν' ἀνοιχτῷ παραθυράκι πρὸς τὸν αἴθριο γαλανὸν οὐρανό, μιὰ καμαρούλα πλημμυρισμένη ἀπὸ τὸ ξανθὸ ἀνοιξιάτικο φῶς. Πολλὲς φορές, ἐκεῖ πού καθόταν καὶ στοίβαζε τὸ ἓνα νοῦμερο πάνω στ' ἄλλο, λησμονιόταν καὶ σχεδίαζε τὴν εὐτυχισμένη στιγμή πού θὰ μπορούσε νὰ πεῖ τὸ μεγάλο λόγο:

— Ἐδῶ θὰ γίνῃ τὸ σαλόνι, ἐκεῖ ἡ τραπεζαρία, ἔδῶ οἱ κρεβατοκάμαρες. Ὅσο γιὰ τὴν κουζίνα, μπορούμε νὰ τὴν βάλουμε ἐκεῖ πέρα μαζί μὲ τὴν ἀποθήκη. Ἀντίκου τὸ πλυσταριό. Δυὸ παράθυρα στὸ δρόμο, πράσινες γρίλλιες· ἐκεῖ ἡ σιδερόφραχτη πόρτα, παραπέρα τὸ κάγκελλο τῆς αὐλῆς...

Ἐβλεπε μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μιὰ γλυκιὰ γυναικούλα, νά, σὰν τὴν Ἐρασμία, νὰ ποῦμε, πού εἶχε ἀγαπήσει, παιδί ἀκόμα, στὸ χωριό, νὰ τὸν προσμένει ἓνα παιδάκι, ἴσως δυὸ παιδάκια μὲ καθαρότητα, ὀλοφώτευνα ματάκια νὰ τὸν καρτεροῦν, ἓνα ὀλόασπρο, στρωμένο τραπέζι, ἓνα πιάτο ζεστό, ὀλόκληρη μιὰ σκηνογραφία σπιτικῆς εὐφροσύνης.

Ἄλλος γεννιέται γιὰ τοῦτο, ἄλλος γιὰ κεῖνο. Ὁ Πέτρος Σπαρτίδης εἶχε γεννηθεῖ γιὰ τὴν οἰκογενειακὴ ζωὴ. Ὁ μεγάλος καημὸς του εἶταν νὰ τοῦ μείνῃ ἓνα τοσοδούλι περιθώριο, ἓνα ελάχιστο παρίσσευμα ἀπὸ τὸ μηνιαῖό του· κ' αὐτὸ τὸ τοσο-

δούλι περιθώριο νὰ τὸ πηγαίνει στὴν Ἰράπεζα καὶ νὰ τὸ τοκίζει καὶ νὰ τὸ βλέπει μῆνα μὲ τὸ μῆνα νὰ μεγαλώνει. Ἴσως μ' αὐτὸ τὸν τρόπο γινόταν τίποτα. Μὰ οἱ μῆνες περνοῦσαν καὶ τὰ μηνιαῖα ἔρχονταν πάντα λευρά, στραβά κ' ἀνάποδα. Κ' ἦταν ἀκόμα μοναχὸς του. Ποῦ ν᾿ ἀφρικιανε καὶ σπιτικό!

Βέβαια, λογάριάζε νὰ παντρευτεῖ ὅσο εἶταν μπορετὸ συντομώτερα. Μὰ κράταε γερὸ κεφάλι κ' εἶχε τὰ μάτια του τέσσερα, μιὰ πού ἔρωτας δὲν ὑπῆρχε στὴ μέση, νὰ πάρει γυναῖκα μὲ τὸ ἔχει της, ἴσως καὶ μὲ κανένα σπιτάκι, ἄχ! μακάρι νὰ εἶταν ἓνα σπιτάκι ἐξοχικό. Καὶ τοῦ προξένεψαν τὴν Ἀσπασία.

— Καλὴ κοπέλλα, σεμνή, γνωστικιά, νοικοκυρὰ μὲ τὰ ὄλα της...

— Ἐχει τίποτα, κίνα σπιτάκι, πουθενά;

— Σπία ὄχι. Μὰ ὁ γέρος τὸν φουσαεῖ τὸν παρᾶ. Τῆς δίνει πενήντα χιλιάδες μετρητὰ κ' ἓνα χωράφι στὰ Καλάβρυτα.

— Θὰ σκεφτῶ καὶ θὰ σᾶς ἀπαντήσω.

Κάθησε καὶ σκέφτηκε τί ἀπόκριση νὰ τοὺς δώσει. Νὰ πεῖ τὸ ναι; Μὰ τὸ σπιτάκι, τ' ὄνειρο μιᾶς ὀλόκληρης ζωῆς, μπορούσε νὰ πηγαινε χαμένο. Νὰ πεῖ τὸ ὄχι; Εἶταν ἡ πρώτη φορά, πού τοῦ ἔδιναν πενήντα χιλιάδες μετρητὰ. Ἐνα σωρὸ μηνιαῖα ἐκεῖ πέρα... Νύχτες ὀλόκληρες δὲ μπορούσε νὰ κοιμηθεῖ· στριφογύριζε στὸ κρεβάτι του σὰν κολασμένος. Ἀποφάσισε στὸ τέλος νὰ κάνει μιὰ ἐπίσκεψη στὸ σπίτι τῆς νύφης, νὰ τὴ δεῖ κι ἀπὸ κοντὰ καὶ θὰ φερνόταν κατὰ τὴν περίστασι. Πῆγε καὶ στὸ σπίτι τῆς νύφης· τὸ κορίτσι τοῦ ἄρρεσε. Εἶταν γλυκὸ, δτι χρειαζόταν γιὰ τὸ ζεστὸ ἐξοχικό σπιτάκι πού στοχαζότανε. Στὸ τέ-

λος εἶπε τὸ ναί. Ἐξηγήθηκε κιῦλας μετὸν πεθερὸν νὰ δώσει ἓνα μέρος ἀπὸ τὰ μετροπιά, νὰ πίνει ἓνα οἰκόπεδο πρὸς τὸ πῶρον καὶ ἀργότερα ἔβλεπαν.

Τοῦτο καὶ ἔγινε. Ἀνάμεσα στ' ἀραβωνιάσματα καὶ στὸ γάμο, πῆγαν ἔξω ἀπὸ τοὺς Ἀμπελοκήπους, κοντὰ στὸ Γουδί, βρῆκαν ἓνα καλὸ, εὐρύχωρο οἰκόπεδο, μὲ ἀνοιγμένο πηγάδι στὴ μέση καὶ πού τὸ κυκλογύριζαν μερικὲς ἀσθενικὲς πιπεριές· καὶ ἔκλεισαν συμφωνία νὰ τὸ πάρουν γιὰ εἴκοσι χιλιάδες. Νίαι, λοιπὸν πού καμμιὰ προσδοκία στὸν κόσμιο δὲν εἶταν μίταιρη. Τὴ στιγμή κείνη ὁ Πέτρος Σπαρτίδης αἰσθανόταν τὸν ἑαυτὸ του νικητή. Τοῦ φαινόταν πὼς εἶχε πολεμήσει σ' ἓνα μακρὸν, ἀτέλειωτον ἀγῶνα μὲ τὶς ἐνάντιες δυνάμεις τῆς φύσεως, μὲ τὴ δῖβουλη τύχη του καὶ μὲ τὸ ἀνήλεο πεπρωμένο, καὶ πὼς ἔλευθερος τώρα πιά, χωρὶς ἐμπόδια στὸ δρόμο του, θὰ μποροῦσε νὰ προχωρήσει μπροστὰ πρὸς τὴν εὐτυχία καὶ πρὸς τὴν ἀπολύτρωση. Ἦρθε καὶ ὁ καιρὸς, πού πῆρε τὴν Ἀμαλία γυναῖκα του· ξενοίκιασε τὴν καμαρούλα, πού καθόταν ἴσαμε τότε, στὴ Νεάπολη, καὶ νοίκιασε ἓνα εὐχάριστο φτωχικὸ σπιτάκι μὲ δύο κάμαρες καὶ κουζίνα, ὅσο τοῦ ἐπιτρέπαν τὰ μέσα του, σὲ μιὰ πάροδο τῆς ὁδοῦ Ἀχαρνῶν· μιὰ νέα ζωὴ ἄρχιζε γι' αὐτὸν· τραγουδοῦσε σὰν εὐθυμὸς σπίνος μόλις ξυπνοῦσε, τὸ γραφεῖο πιά δὲν τοῦ φαινόταν σκοτεινὸ, πληγικόν. Τὸ οἰκόπεδο εἶχε παρθεῖ, ἡ γυναῖκα εἶταν γλυκιὰ, τόσο γλυκιὰ, σὰν τὴν πιά γλυκιὰ γυναῖκα τοῦ κόσμου, τὸ παιδί δὲ θάργουσε καὶ τοῦτο νάρθει. Δὲν ἔμενε παρὰ νὰ χτιστεῖ τὸ σπιτάκι. Ἐνα σπιτάκι ἐξοχικόν, μὲ πράσινα παράθυρα, μὲ καγγελοφόραχη πόρτα... Ὅσο γι' αὐτό, ὁ Πέτρος Σπαρτίδης δὲν ἠδημονοῦσε πιά καὶ τόσο πολὺ. Καὶ δὲν ἀνησυχοῦσε καθόλου, μ' ὄλο πού οἱ τριάντα χιλιάδες, τὸ ὑπόλοιπο, εἶχαν μείνει δεκαπέντε. Γιατί ὅσο καὶ νὰ πεῖς, ἓνα σπίτι δὲν ἀνοίγει μὲ τὸ τίποτε. Ἐχρημάστηκε νὰ πάρουν μερικὰ ἐπιπλα, νὰ κάμουν κάμποσα ἄλλα ἀπαραίτητα ἔξοδα, νὰ φανοῦν τὸν πρῶτο καιρὸ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ...

Ἔτσι πέρασε ὁ καιρὸς, ὡς πού εἶτανε νὰ γεννήσει ἡ Ἀμαλία. Μὰ ἡ γέννα τῆς δὲν εἶταν εὐκολή· χρειάστηκε νὰ τὴν πᾶνε

σὲ κλινική, τὸ παιδί βγήκε καχεχτικό, ἡ γυναῖκα πῆγε νὰ πεθάνει καὶ ἔχασε πιά τὴν ἐλπίδα νὰ κάμει ἄλλο παιδί. Τὸ περιστάτικὸ αὐτὸ εἶταν σὰν ἓνα ἀπόσπασμα χτύπημα ἐνάντια στὴ χίμαιρα, σ' ὁλόκληρη τὴν τραγωδία καὶ στὴν παρηγοριὰ τῆς βασισμένης ζωῆς τοῦ Πέτρου Σπαρτίδη. Ἐβλεπε τὰ τελευταῖα χιλιάδικα νὰ φεύγουν ἓνα-ἓνα ἀπὸ τὰ χέρια του καὶ αἰσθανόταν μιὰ βαθιὰ μαχησιὰ μὲς στὰ σπλάχνα. Σχεδὸν δὲν εἶχε τὸ κουράγιο νὰ πεῖ δυὸ λόγια εὐχαριστήρια στοὺς γιατροὺς μὲ τὶς ἄσπρες μπλοῦζες, πού τὸν τριγύριζαν χαρούμενοι γιὰ τὴ σωτηρία τῆς γυναίκας καὶ τοῦ παιδιοῦ.

— Ἐφοβηθήκαμε σοβαρῶς γιὰ τὴ ζωὴ τῆς κυρίας σας, τοῦ ἔλεγε ὁ κ. καθηγητής, ἓνας γέρος κοντὸς μὲ γκριζο μουσάκι. Εἶταν μιὰ πολὺ δύσκολη περίπτωσις. Εὐτυχῶς ὅλα πῆγαν καλά. Καὶ τὸ βρέφος εἶναι μιὰ χαρά.

Τὸ «μιὰ χαρά» αὐτὸ εἶταν ἀπλὸ σχῆμα λόγου. Τὸ παιδί εἶταν σὰν μισοσβησμένο ἰχνογράφημα μὲ ξέθωρο μολύβι: ἓνα ἀνυπαρχτὸ σχεδὸν κορμὶ μὲ μιὰ κοιλιά φρουσκωμένη, ἓνα κεφαλάκι κατακόκκινο, πλακουτσό, καὶ κάτι ἄσφαρες κλωστὲς γιὰ χέρια καὶ πόδια.

Ὁ Πέτρος Σπαρτίδης καθόταν καὶ στοχαζόνταν:

— Ὡστε αὐτὸ εἶναι τὸ παιδί, πού θὰ εὐφρανε μὲ τὸ γέλιο του τὸ χαρούμενο ἐξοχικὸ σπιτάκι; Καὶ ἡ γυναῖκα πού θὰ τὰ ζέσταινε ὅλα μὲ τὴν παρουσία τῆς, ἀνίκανη γιὰ νὰ ξαναγίνει μητέρα· καὶ τὸ σπῆτι, ἡ μοναδικὴ του παρηγοριά, δοσμένο στοὺς γιατροὺς καὶ στὰ φάρμακα... Ὁμορφὴ τύχη...

Μὰ πάλι ἡ ἐλπίδα δὲν τὸν ἀπόλειπε. Ἴσως νάταν καὶ ἀπὸ φυσικοῦ του αἰσιόδοξος ἄνθρωπος, καὶ πάντα πίστευε σὲ μιὰ διόρθωση καὶ ὄλο ἔλεγε πὼς στὸ τέλος θὰ πῆγαιναν ὅλα καλά. Ὅταν μάλιστα ἔφυγαν ἀπὸ τὴν κλινική καὶ ξαναβρέθηκαν στὴ φωλιά τους καὶ εἶδαν καὶ τὸ παιδί νὰ πηγαινὲς καλύτερα, ἡ καρδιά του ζεστάθηκε πάλι καὶ, μ' ὄλο πού τὰ ἔξοδα κάθε μέρα μεγάλωναν καὶ ἀναγκάζοταν νὰ ματίζει τὸ μηνιατικὸ δουλεύοντας ὡς ἀργὰ τὴ νύχτα σὲ διάφορα ἰδιωτικὰ γραφεῖα, σκέφτηκε νὰ πουλήσει ἐκεῖνο τὸ χτήμα στὰ Καλάβρυτα

καὶ νὰ βάλει μπρὸς τὸ σπῆτι. Ἐξήγησε στὴ γυναῖκα του, πὼς ἡ ὑγεία τοῦ παιδιοῦ ἀπαιτοῦσε νὰ τὸ πᾶνε κάπου μακριὰ ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, νὰ τὸ βροῖσει λίγος ἀέρας τοῦ βουνοῦ, πῆρε τὴν ὑπογραφή τῆς καὶ ἔστειλε τὸ πληρεξούσιο σ' ἓναν δικόν τους στὰ Καλάβρυτα μὲ τὴν παράκληση νὰ πουλήσει τὸ χωράφι ὅσο πιὸ συμφερτικὰ μποροῦσε. Ἡ ἀπόκριση δὲν ἄργησε νάρθει. Ἄγοραστής εἶχε βρεθεῖ, μὰ δὲν ἔδινε πολλὰ πράγματα. Ἄν ἤθελαν, πάει καλά. Ἄν δὲν ἤθελαν, σ' αὐτὴ τὴν κρίσιμη ἐποχὴ, εἶταν δύσκολο νὰ βρεθεῖ ἄλλος. Μὲ σφιγμένη καρδιά τοῦ ἔγραψαν νὰ τὸ δώσει. Ἀς ἔχαιζαν πρὸς τὸ παρὸν δυὸ καμαρούλες νὰ νοιώσουν τὸν ἑαυτὸ τους κάτω ἀπὸ ἰδιόχρητη στέγη, ὅπως ἔλεγε ὁ Πέτρος Σπαρτίδης, καὶ γιὰ παραπέρα εἶχε ὁ Θεός· μ' ἓνα δάνειο, στὸ κάτω-κάτω, τ' ἀποτελεῖωναν καὶ ἐνοίκιαζαν ἓνα δωμάτιο κάμποσον καιρὸ γιὰ νὰ βγάλουν τὸν τόκο.

Ἔτσι ξημέρωσε ἄλλη μιὰ εὐτυχισμένη μέρα στὴ ζωὴ τοῦ Πέτρου Σπαρτίδη. Μὲ τὰ χρήματα στὴν τσέπη, πῆρε τὸ μηχανικὸ καὶ πῆγαν ἔξω, στὸ οἰκόπεδο, νὰ πάρουν τὰ μέτρα. Ἄ, πῶς ἄχτινοβολοῦσε ἀπὸ χαρά, ὅταν τοῦ ἔλεγε:

— Ἐδῶ θὰ γίνει τὸ σαλόνι, ἐκεῖ ἡ τραπέζα, ἐδῶ οἱ κρεββατοκάμαρες...

Μόνον πού πρόσθετε μὲ μιὰν ἐξαιρτικὴ σύσπαση πόνου στὴ μορφή:

— Ἐπὶ τοῦ παρόντος θὰ χτίσωμε τὰ δυὸ πρῶτα δωμάτια, καὶ ἀργότερα, περιμένουμε κάμποσα λεπτά, προχωροῦμε καὶ στ' ἄλλα...

Μὰ οὔτε ἡ μίσηρη αὐτὴ ἀρχὴ εἶταν πεπρωμένο νὰ γίνει. Τὸ ἴδιο βράδυ, τὸ παιδί, πού τὸ βάρεισαν κιῦλα καὶ τὸ λέγαν Ἀλέξη, ἔπεσε ἀρρωστο βαριά. Ὁ Πέτρος Σπαρτίδης ξεχώρισε πιά σὲ τοῦτο τὸ περιστάτικὸ τὸ καταχθόνιο πηγνίδι τῆς μοίρας. Εἶδε καθαρά, πὼς καὶ τὰ τελευταῖα λεφτά, πού μὲ τέτοια θυσία ἐξοικονομήθηκαν, ἔπρεπε νὰ φραγοθοῦν σὲ γιατροὺς καὶ σὲ φάρμακα. Καὶ γιὰ πρώτη φορὰ τὸν ἐπίασε βαθὺ παράπονο, πού ξέσπασε σὲ ἀκράτητο κλάμα. Ἐκλαίει γιὰ ὅλα· γιὰ τοὺς ἄνθρώπους, γιὰ τὴν τύχη, γιὰ τὴ φύση καὶ γιὰ τὸ Θεό.

Ὅλα, ὅλα τοῦ ἔφταιγαν. Ὅλα, ὅλα εἶχαν μαζευτεῖ νὰ τὸν πολεμήσουν· αὐτὸν

πού δὲν πείραζε, πού δὲν ἔβλαψε οὔτε μύγα, ὅχι ἄνθρωπο, στὴ ζωὴ του, πού δὲν εἶπε καὶ γιὰ κανένα, δὲν ὑπῆρχε τώρα ἐνάντια δύναμη, πού νὰ μὴν τὸν ἔβανε σήμειο στὰ βέλος τῆς. Ἀγρουποῦσε πίνω ἀπὸ τὸ φλεγόμενο κεφαλάκι τοῦ μικροῦ παιδιοῦ καὶ ὄνειρευόταν πίνω τὸ φτωχικόν, ἀνοιξιματικὸ σπιτάκι, πού τὸ ἄφηνε τώρα πίσω του, πολὺ πίσω του, πολὺ μακριά.

Ἡ ἀρρώγεια τοῦ παιδιοῦ βάσταξε μῆνες. Καὶ ὅταν ἔγινε καλύτερα καὶ δὲν ὑπῆρχε πιά ἄμεσο κίνδυνος γιὰ ὑποτροπή, ὁ γιατρός διάταξε νὰ τὸ πᾶνε μακριά, στὸν καθαρόν ἀέρα, κοντὰ στὸ βουνό, ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, νὰ δυναμώσει. Πού νὰ πᾶνε; Ἀσφῆτα σχεδὸν δὲν ὑπῆρχαν πιά. Μονάχα κάτι ἀπομεινάκια. Καὶ εἶταν μ' αὐτὰ τ' ἀπομεινάκια πού ἀγόρασαν μιὰ σκηνή καὶ πού πῆγαν καὶ τὴν ἔστησαν μὲς στὸ οἰκόπεδο, κοντὰ στὸ πηγάδι καὶ στὶς ἀραιές, ἀσθενικὲς πιπεριές. Εἶταν καλοκαιρὶ, ὁ ἥλιος ἔκαιγε καὶ ὁ Πέτρος Σπαρτίδης ἔπρεπε νὰ κάνει κάθε μέρα ὄλον αὐτὸν τὸ δρόμο πηγαινοντας στὸ γραφεῖο του καὶ γυρίζοντας ἀπ' αὐτό, γιὰ νὰρχεται σὲ κείνη τὴν ἐρημιά, φορτωμένος ψώνια καὶ δυναμιωτικά, γιὰ νὰ βλέπει τ' ὄνειρό του συντριμμένο, τὴν Ἀμαλίαν σκληρομένη πιά ἀπὸ τὴν καταδρομὴ τῆς ζωῆς, τὸ παιδί νὰ πηγαινὲς καθε μέρα χειρότερα, νὰ μὴ μπορεῖ νὰ πάρει ἀπάνου του μὲ τόσα καὶ τόσα. Ἡ πίκρα του πιά εἶταν ἀτέλειωτη, ὁλόκληρες στοῖβες μέσα του. Ἡ ἀπελπισία τὸν περῆζωνε σὰν ἓνα κῆμα ὀρηκτικόν, γύρω-γύρω. Τοῦ φαινόταν πὼς βροῖσεται σὲ μιὰ σκοτεινὴ φυλακί, πού δὲν εἶχε οὔτ' ἓνα φεγγίτη, πού δὲν τὴν ἔβλεπε ὁ ἥλιος ποτέ, δὲν τὴν εὐρασκε οὔτε μιὰ πνοὴ πραῦντικῆς, ὁλόδροσης αὔρας. Ἡ δυστυχία τὸν εἶχε συντρίψει. Καί, βέβαια, ἀπὸ μιὰν ἀντίδραση πρὸς τὴν δυστυχία αὐτὴ εἶταν πού ἔκαμε τὴ μόνη ἠρωτικὴ πράξη, τὴ μόνη τολμηρὴ χειρονομία τῆς ζωῆς του: μάζεψε τὴ σκηνή, πούλησε τὸ οἰκόπεδο, πῆρε καὶ ἓνα μῆνα ἄδεια ἀπ' τὸ γραφεῖο καὶ πῆγε πᾶνω στὰ βουνὰ νὰ περάσει κάμποσον καιρὸ μὲ τὴν γυναῖκα του καὶ τὸ παιδί του. Μὲ τὸ κίνημα τοῦτο ἔκοβε κάθε δεσμὸ μὲ τὸ παρελθόν· μὰ τοῦλάχιστο εἶταν βέβαιος, πὼς θάβρισκαν τὴν ὑγεία τους, πὼς θὰ μποροῦσαν νὰ ξεκουραστοῦν ἓνα διάστημα,

γιὰ νὰ ξαναρχίσουν κατόπι τὸν ἀνήλεο ἀ-
γῶνα τῆς ζωῆς, χωρίς προσδοκίες καὶ χω-
ρίς ὄνειρα. . . "Ὅσο γιὰ τὸ μικρὸ ἔξοχικὸ
σπιτάκι μὲ τὰ κρύσινα παρτίθια καὶ τὴν
καγγελλόφραχτη πόρτα, ὑπῆρχε πάντα μιὰ

μυστικὴ θέση μὲς στὰ κατὰβλιστα τῆς καρ-
διάς του ποὺ θὰ μπορούσε νὰ τὸ ἱστορή-
σει καὶ νὰ τὸ φιλάξει ἀνέγγιχτο καὶ ἀπει-
ραχτο καὶ ἀπὸ τῆς Μοίρας τὶς καταδρομὲς
καὶ ἀπὸ τὶς χειμωνιάτικες φουρτούνες.

ΙΩΑΝ. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΡΩΙΝΟ

Ἐπίνω σ' ὅλα τοῦ ἡλίου τὸ χρυσίφι πέφτει.
Σιγὰ τὰ φύλλα τῶν δεντρῶν τὰ μυστικὰ τους λένε.
Ὁ σκορδαλὸς σπαθίζει τὸν ἀθέρα κελαδόντας.
Τρελλὸ χορὸ χορεύει ἐπίνω στ' ἀνθία ἢ πεταλούδι.
Ρίχνει περίχαρο βουητὸ τῶν μελισσιῶν τὸ σιμάρι.
Τὸ βροντερὸ ρυθμὸ ὁ νερόμυλος σκορπίζει.
Πέφ' ἄσκοπα κοιτάζοντας μουγκρίζει τὸ δαμάλι.
Ἄπ' τὸ καλύβι ὑπνόνεται ὁ καπνὸς χαρούμενης θυσίας.
Στὴν ἄκρη τοῦ οὐρανοῦ ἄσπρο σύννεφο προβαίνει . . .
Γυρνᾷ ἡ ψυχὴ στὸν ἑαυτὸ τῆς καὶ σωμαίνει.

ΔΕΙΛΙ

Μὲς σὲ δειλί, ποὺ ἀργὰ
σβήνει, ὁ πόνος τριγῶ
τὶς στιγμές, ποὺ ἡ γαλήνη
κάποια ἀξία τοὺς δίνει.

Στὸ στερνὸ τοῦ ἡλίου φῶς,
πάλι ὁ ἔχτρος ὁ κρυφός,
ποὺ τοὺς πάθους μαθαίνει,
σὰ δυνάστης προβαίνει . . .

Καθὼς πάντα, ἄς πονῶ
δίχως νὰ ξεφρονῶ.
Κ' ἡ ψυχὴ πάντα ἄς βλέπη
πόσο ἡ λύπη τῆς πρόπει.

ΗΛ. Π. ΒΟΥΤΙΕΡΙΔΗΣ

ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟΝ ΕΝΟΣ ΦΙΛΙΚΟΥ

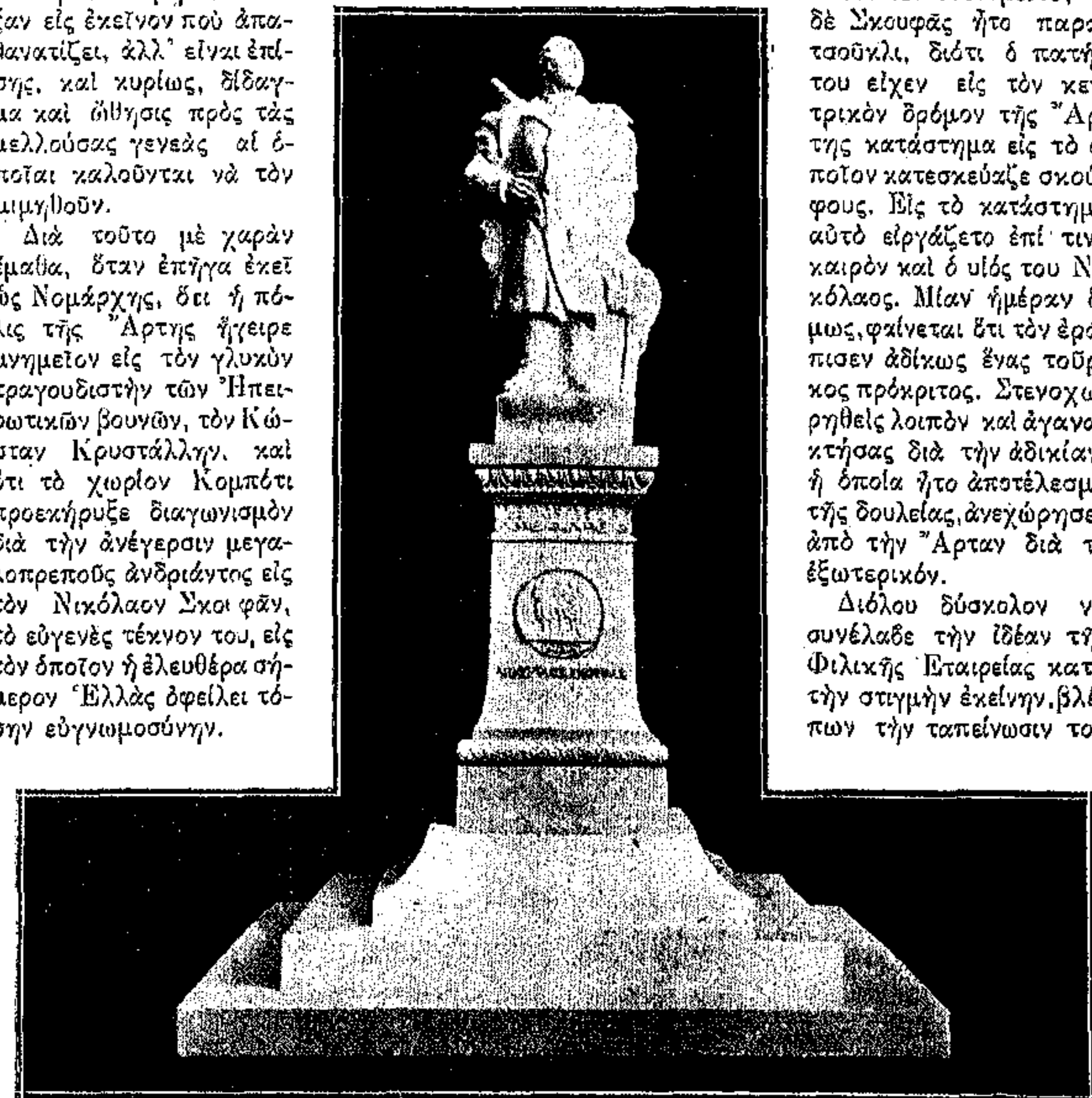
Εἶναι ἀληθῶς εὐχάριστον δείγμα τονώ-
σεως τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τὸ γεγονός,
ὅτι καὶ αἱ ἐπαρχίαι ἐνδιαφέρονται ὅπως δικαι-
νίσουν ἐπάνω εἰς τὸ μάρμαρον τὴν μνήμην
διακεκριμένων τέκνων των ἢ μεγάλων ἱστο-
ρικῶν γεγονότων. Ἐνας λαὸς ποὺ λησμονεῖ
ἐκείνους οὔτινες εἰργάσθησαν ὅπως συντρέ-
ψουν τὰ προαιώνια θεσμά του, δὲν μπορεῖ
νὰ ἔχη μέσα του ζωτικότητα καὶ δὲν εἶναι
δυνατὸν νὰ ἐμπνέεται ἀπὸ ὑψηλὰ ἰδεώδη.
Ἐνας ἀνδριάς δὲν ἀπο-
τελεῖ μόνον τιμὴν καὶ ὀ-
ξαν εἰς ἐκείνον ποὺ ἀπα-
θανατίζει, ἀλλ' εἶναι ἐπι-
σης, καὶ κυρίως, διδασ-
μα καὶ ὄθησις πρὸς τὰς
μελλούσας γενεάς αἱ ἐ-
πίται καλοῦνται νὰ τὸν
μιμηθοῦν.

Διὰ τοῦτο μὲ χαρὰν
ἔμαθα, ὅταν ἐπὶ γὰ ἐκεῖ
ὡς Νομάρχης, διὰ τὴ πό-
λις τῆς Ἄρτης ἤγειρε
μνημεῖον εἰς τὸν γλυκὺν
τραγουδιστὴν τῶν Ἡπει-
ρωτικῶν βουνῶν, τὸν Κώ-
σταν Κρυστάλλη, καὶ
ὅτι τὸ χωριὸν Κομπότι
προεκήρυξε διαγωνισμὸν
διὰ τὴν ἀνέγερσιν μεγα-
λοπρεποῦς ἀνδριάντος εἰς
τὸν Νικόλαον Σκουφᾶν,
τὸ εὐγενὲς τέκνον του, εἰς
τὸν ὅποιον ἡ ἐλευθέρια σή-
μερον Ἑλλὰς ὀφείλει τό-
σην εὐγνωμοσύνην.

Ποῖος ἀγνοεῖ τὸ ὄνομα καὶ τὴν πατριω-
τικὴν δράσιν του; Γεννηθεὶς εἰς τὸ Κομπότι
κατὰ τὸ 1771, ἔδρασε μετὰ τοῦ Ἐάνθου καὶ
Ἀναγνωστοπούλου καὶ Τσακάλωφ τὴν «Φι-
λικὴν Ἐταιρείαν», ἢ ὅποια ὑπῆρξεν ἢ κυρία
ἀφορμὴ καὶ ὁ πρῶτος σπινθήρ τῆς ἐξεγέρσεως
τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ.

Ἵπέργηρως Ἄρτινὸς μοῦ διηγῆθη, ὅτι ἐ-
γνώριζεν ἀπὸ τὸν πατέρα του, ὅτι ὁ Σκουφᾶς
εἶχεν ἄλλα ὄνομα, τὸ ὀ-
ποιον δὲν ἐνεθυμεῖτο, τὸ
δὲ Σκουφᾶς ἦτο παρα-
τσούκλι, διότι ὁ πατήρ
του εἶχεν εἰς τὸν κεν-
τρικὸν δρόμον τῆς Ἄρ-
της κατάστημα εἰς τὸ ὀ-
ποιον κατεσκευάζε σκού-
φους. Εἰς τὸ κατάστημα
αὐτὸ εἰργάζετο ἐπὶ τινα
καιρὸν καὶ ὁ υἱὸς του Νι-
κόλαος. Μίαν ἡμέραν ὀ-
μως, φαίνεται ὅτι τὸν ἐρά-
πισεν ἀδίκως ἕνας τουρ-
κος πρόκριτος. Στενοχω-
ρηθεὶς λοιπὸν καὶ ἀγανα-
κτήσας διὰ τὴν ἀδικίαν,
ἢ ὅποια ἦτο ἀποτέλεσμα
τῆς δουλείας, ἀνεχώρησεν
ἀπὸ τῆς Ἄρτας διὰ τὸ
ἐξωτερικόν.

Διόλου δύσκολον γὰ
συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς
Φιλικῆς Ἐταιρείας κατὰ
τὴν στιγμὴν ἐκείνην, βλέ-
πων τὴν ταπεινώσιν τοῦ

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΝΑΤΣΙΟΣ

ΑΝΔΡΙΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΚΟΥΦΑ (Πρόπλασμα)

ἐλληνικοῦ λαοῦ ὑπὸ τὸ μακρότερον τοῦ βαρβάρου κατακτητοῦ.

Ἀπὸ τὴν ἱστορίαν γνωρίζομεν, ὅτι μετέβη εἰς τὴν Ρωσσίαν, ὅπου κατέλαθεν ἐκλεκτὴν θέσιν μεταξὺ τῶν ἐκεῖ ἐμπροσθενμένων Ἑλλήνων. Κατὰ τὸ 1813 ἐγνωρίσθη μὲ τὸν Ἀναγνωστόπουλον καὶ τὸν Ἰσακάλωφ καὶ ἐξέφρασεν εἰς αὐτοὺς τὴν παλαιὰν σκέψιν του περὶ ἰδρύσεως τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Ἀφοῦ οἱ δύο φίλοι του ἐδέχθησαν, ὁ Σκουφᾶς ἤρχισε τὰς ἐνεργείας του πρὸς ἄγρην καὶ ἄλλων σοβαρῶν μελῶν. Οὕτω κατὰ τὸ 1814 ἔδρασαν εἰς τὴν Ὀδησσὸν τὴν περίφημον κατόπιν καὶ ἐθνοσωτήριαν Ἑταιρείαν. Κατ' ἀρχὰς περιωρίζετο εἰς στενὸν κύκλον, μόλις δὲ κατὰ τὸ 1816 ἐπέξετάθη καὶ ἔδρασαν ἀποτελεσματικώτερον.

Ἀφοῦ εἰργάσθη πρὸς κατὰταξιν μελῶν εἰς τὴν Μόσχαν, ὁ Σκουφᾶς εἶχε τὴν γενναϊότητα νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖ νὰ ἐνεργήσῃ τὴν ἐγγραφὴν μελῶν εἰς μίαν ἑταιρείαν, ἣ ὁποία ἐσκόπει τὴν κατάλυσιν τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας! Καὶ ἐνῶ ἐξηκολούθει τὸ μέγα ἐθνικὸν ἔργον, ἀτυχῶς τὸ 1819 ἀπέβησε, βυθίσας εἰς βαθυτάτην λύπην τοὺς συντρόφους εἰς τὸ ἀπελευθερωτικὸν ἔργον. Ἄλλ' ὁ σπόρος τὸν ὅποιον ἔσπειρε δὲν ἐβράδυνε νὰ βλαστήσῃ καὶ ν' ἀποδώσῃ τοὺς καρπούς του.

* *

Ἡ ἀπελευθερωθεῖσα Ἑλλάς ἔσπευσε νὰ ὀνομάσῃ ἓνα δρόμον τῆς πρωτεύουσῃς μὲ τὸ ὄνομα τοῦ εὐγενοῦς τούτου πατριώτου. Ἦώρα δὲ καὶ ἡ ἰδιαιτέρα αὐτοῦ πατρίς Κομπότι ἀπεφάσισε νὰ τῆ ἐγείρῃ ἀνδριάντα. Ἦδ' ἀπαιτούμενον ποσὸν συνελέγη διὰ πανελληνίου ἑράνου. Πρὸ ἑβδομήκοντα ἐτῶν, ὁ Ι. Φιλῆμων, ὁ ἱστορικὸς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, πλέκων τὸ ἐγκώμιον τοῦ Σκουφᾶ, ἔγραφε:

«Κλείοντες τὸν περὶ φιλικῶν λόγον ἡμῶν, εὐχόμεθα πρὸς τιμὴν τῆς πατρίδος ἵνα ἀνεγερθῶσι τάχιον ἐν μὲν τῷ ποταμῷ Θυάμῳ καὶ ἀπέναντι τῆς Ἄρτης μνημεῖον ἴδιον τοῦ Νικολάου Σκουφᾶ, ἐν δὲ τῇ Ἀκροπόλει Ἀθηνῶν στήλη δικιωνίζουσα τῶν πρωτεργατῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας τὰ ὀνόματα».

Ἦν εὐχὴν αὐτὴν ἐρχεται σήμερον νὰ ἐκπληρώσῃ ὁ ἐλληνικὸς λαός, ἀποτίων φόρον εὐγνωμοσύνης εἰς ἓνα ἐκ τῶν ἀκραιφνεστέρων πατριωτῶν. Ὁ ἴδιος Ι. Φιλῆμων,

εἰς τὸ ἔργον του αὐτὸ δημοσιεύει καὶ τὸ ἐπιγράμμα, τὸ ὅποιον, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ πραιόρου θανάτου του, συνέταξεν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν ὁ φίλος του καὶ μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας Ζαχαρίας Αἰνιάν, καὶ τὸ ὅποιον συνιστῶμεν ὅπως τεθῆ εἰς μίαν πλευρὰν τοῦ ἀνδριάντος, ὅπως συνιστᾷ καὶ ὁ Ι. Φιλῆμων, γράφων ὅτι «κατάλληλος καὶ διὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ προσώπου καὶ διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἐποχῆς, ἐστεφανωμένος μάλιστα ὑπὸ τῆς ἐπιτυχίας τῆς σωτηρίας τῶν φίλων καὶ πατρίδος, ὁ ἐπιτόμβιος οὗτος, ἀδύνατος ἄλλως χαραχθῆναι ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ αἰοιδίμου Σκουφᾶ ἐν τουρκικῇ χώρᾳ, κοσμήσει βεβαίως τὸ μνημεῖον οὗ τὴν ἀνέγερσιν ὀφείλει ἡ Ἑλλάς». Ἦώρα καὶ ἡ Ἡπειρος εἶνε ἐλληνικὴ πλέον καὶ οὐδὲν κωλύει ὅπως τὸ ἐπιγράμμα τοῦτο στολίσῃ τὸ μνημεῖον τοῦ μεγάλου πατριώτου.

* *

Ἡ Ἐπιτροπὴ πρὸς ἀνέγερσιν μνημείου διὰ τὸν Σκουφᾶν προεκήρυξε διαγωνισμὸν πρὸς ὑποβολὴν προπλασμάτων. Δὲν γνωρίζω ἐὰν πολλοὺς ἐκ τῶν καλλιτεχνῶν μας εἴλκυσεν ἡ ἐπιθυμία ὅπως ἐργασθῶν διὰ τὴν διακώμισιν τῆς μορφῆς τοῦ πρώτου Φιλικοῦ. Ἐἶδον ἕμως ἐν πρόπλασμα μὲλλον νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὸν διαγωνισμὸν, τὸ ὅποιον ὁμολογῶ ὅτι μοῦ ἐπροξένησε τὴν ἀρίστην ἐντύπωσιν. Εἰς τὸ καλλιτεχνικὸν καὶ κομψὸν ἀτελιὲ τοῦ γλύπτου κ. Νάτσιου, εἰς τὴν ὁδὸν Πατησίων, εἶναι ἔτοιμον τὸ γύψινον πρόπλασμα τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Σκουφᾶ, τὸ ὅποιον θὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν κρίσιν τῆς ἀρμοδίας ἐλλανοδίκου ἐπιτροπῆς.

Ἦδ' ἔργον αὐτὸ τοῦ γνωστοῦ καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων ἔργων του, καὶ ἴδια ἐκ τῆς ὠραιοτάτης προτομῆς τοῦ Ἀλεξ. Ἰψηλάντου τῆς στηθείσης εἰς τὴν Ἀμερικανικὴν πόλιν Ἰψηλάντης, εἶναι καὶ καλὰ μελετημένον καὶ τελειῶς ἐκτελεσμένον. Ὁ καλλιτέχνης, προτοῦ ἐπιχειρήσῃ τὴν κατασκευὴν τοῦ προπλάσματος τούτου, ἐμελέτησε πᾶν ὅ,τι ἔχει γραφῆ περὶ τοῦ Σκουφᾶ καὶ προσεπάθησε νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ὑπερόχου πατριώτου. Ἐτρεξεν εἰς τὰς βιβλιοθήκας, εἰς τὰ Μουσεία, ἐζήτησε τὴν γνώμην τῶν εἰδικωτέρων περὶ τὸ θέμα τοῦτο, καὶ ἔπειτα ἐπεδόθη εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ ἔργου του. Δυστυχῶς δὲν ὑπάρχει εἰκὼν τοῦ Σκουφᾶ, κατ' ἀ-

νάγκην λοιπὸν ἡ μορφή εἶναι φανταστικὴ. Ἄλλ' ὁ καλλιτέχνης κατώρθωσε νάποτυπώσῃ εἰς τὴν μορφήν του ὅλην τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς ἐνὸς τόσο ἰδεολόγου ἀνδρός. Ἦδ' σύνολον τοῦ ἀγάλματος εἶναι ἀρμονικώτατον καὶ θὰ ἦτο εὐτύχημα ἐὰν ἐξελέγετο ὅπως στολίσῃ τὴν μικρὰν γενέτειραν τοῦ Σκουφᾶ, ἡ ὁποία εἶναι τόσο ὑπερήφανος διὰ τὴν τιμὴν ὅτι ἔδωκε τὸ φῶς εἰς ἓνα μέγαν πατριώτην. Ἦδ' ἔργον τοῦ κ. Νάτσιου εἶναι ἔργον ἐνὸς εὐσυνειδήτου καλλιτέχνου, μὴ ἀποβλέποντος εἰς τὸ ὕλικόν κέρδος ἀλλ' ἐργαζομένου διὰ τὴν τέχνην. Καὶ εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν τοῦ ὑλιστικοῦ ὑπολογισμοῦ δὲν εἶναι ἀτυχῶς πολλοὶ οἱ καλλιτέχνη οἱ ὅποιοι ἐργάζονται διὰ τὴν πραγμάτωσιν ἰδανικῶν.

Τελειώνοντες τὸ πρόχειρον αὐτὸ σημείωμα, θέλομεν νὰ ἐκφράσωμεν τὴν εὐχὴν ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἀνεγείρουν μνημεῖα εἰς τὰ ἐκλεκτὰ αὐτῶν τέκνα, ἰδίως εἰς τοὺς ἡρωϊκοὺς προμάχους τῆς ἐλευ-

θερώσεως τῆς πατρίδος. Διότι, δυστυχῶς, πλείστων ἡρώων τοῦ Βίλκσιένα λείπουν τὰ μαρμάρια μνημεῖα τὰ μέλλοντα νὰ ἀπαθινατίσσουν τὸ ὄνομά των. Καὶ ἕμως θὰ ἤρκει μίαν δραστηρίαν πρωτοβουλίαν ὅπως στολισθῶν πλείστα πόλεις μὲ τοιαῦτα μνημεῖα. Ἀπόδειξις ἡ εὐγενῆς πρωτοβουλίαν τοῦ μικροσκοπικοῦ Κομποτίου, ἐνὸς χωριοῦ χωσμένου μέσα εἰς τὴν νότιαν ἄκρην τῆς Ἡπείρου, τὸ ὅποιον δὲν ἐδίστασε νὰ καλέσῃ δόλοκληρον τὸν ἐλληνομὸν εἰς οικονομικὴν συνδρομὴν διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ μνημείου τοῦ Σκουφᾶ. Ἦδ' παράδειγμα τῶν εὐγενῶν τούτων πατριωτῶν ἄς χρησιμεύσῃ ὡς παράδειγμα καὶ προτροπὴ καὶ διὰ τὰς μεγαλειτέρας πόλεις. Εἶναι πολλοὶ οἱ ἥρωες τοῦ Βίλκσιένα, οἱ ὅποιοι ἀναμένουν ἀκόμη τὸ ἀγαλμὰ των ἀπὸ τὴν εὐγνωμοσύνην ἐκείνων ποὺ ἀπολαύουν σήμερον τῆς ἐλευθερίας των χάρις εἰς τὰς θυσίας τῶν παλληκαριῶν ποὺ ἐπρότειναν τὰ στήθη των καὶ ἔδωσαν καὶ τὴν ζωὴν των παλεμόντες κατὰ τοῦ Τούρκου.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΙΡΟΦΥΛΑΣ

ΤΕΤΡΑΣΤΙΧΑ

I

Χωριὸ 'ποῦ πέρ' ἀκούονται τὰ ρυάκια σου, τὰ μύρα τῶν λεμονιῶν καὶ βούισμα τῶν μελισσῶν πολὺ, δλα καὶ δρόσο κ' εὐωδιῆς κιάνθόμελι τὰ πῆρα κρυφά, σὲ μιᾶς παιδούλλας σου τὸ προφαντὸ φίλι.

II

Ἀσάλευτο τῆς παιδικῆς ἀγάπης τὸ θεμέλιο.—
Ξανᾶδα, ὠραία, στὰ μάτια σου τὸ δασερό περβόλι,
ποῦ βράδυ σὲ κυνήγησα συμμαθητῆς μιὰ σκόλη,
κιἀκόμ' ἀκούω ποῦ σ' ἔσφιγγα τὸ γέλιο, —τὸ γέλιο!

Σ. Μ.

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΑ... ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Σπουδάζαμε μαζί στην Αθήνα και είχαμε γνωριστεί καλά στη Νομική Σχολή. Το τελευταίο έτος παρακολουθούσα με πολλή όρεξη το φροντιστήριο του Ίδιωτικού Διεθνούς Δικαίου και είχε γράψει μια πραγματεία, που την παίνεσε πολύ ο καθηγητής.

Περίμενε μάλιστα να δημοσιευθεί με πρόλογο και έξοδα του κ. καθηγητού, γιατί αυτός ήταν φτωχός.

Ίσως από τις εξετάσεις του, τον έχασα. Τον είχα σχεδόν λησμονήσει, όταν μια μέρα ξαφνικά, τον αντίκρισα μπροστά στην προθήκη ενός τουρκικού βιβλιοπωλείου της Πόλης, εκεί στο δρόμο που ήταν μια φορά η Ύψηλη Πύλη. Δέ μου φάνηκε παράξενο, γιατί και οι δυο είχαμε τον τουρκομερίτη και πολλές φορές τ'α λέγαμε στην Αθήνα ότι έπρεπε να πάμε στην Πόλη, να δώσουμε κ' εκεί εξετάσεις.

— Τι γίνεσαι, Κοκκό; του λέω. Και σ' έδω; Έχεις πολύν καιρό; Τι κάνεις με τ'α τουρκικά, άρχισες να διαβάζεις νομικά; Αλήθεια, πώς διάβολο θ'α τ'α καταφέρουμε με τ'α γλώσσα! Ξέρεις, εγώ κάθουμαι εδώ στη Σταμπούλ σ' ένα αρμένικο σπίτι, για να μπορέσω να συνηθίσω πρακτικά τ'α γλώσσα.

— Άς τα, φίλε μου, δύσκολο πράγμα αυτά τ'α τουρκικά! Εγώ έχω δυο χρόνια τώρα εδώ. Κάτι άρχισα να καταφέρνω. Διαβάζω καλούτσικα και μιλώ κιόλας. Εργάζομαι στο γραφείο ενός Ανατολίτη Ρωμού δικηγόρου, που όλοι εκεί μέσα μιλούν τουρκικά. Τι τ'α θέλεις όμως! τ'α γλώσσα τ'α μάθει κανένας μόνο με γυναίκα... Άχ να μπορούσα να τ'α σιάξω με καμιά Τουρκάλα!

Εκείνη τ'α στιγμή στάθηκαν δυο χανούμισσες μπροστά στην προσθήκη. Σήκω-

σαν τ'α γιασμάκια και φώναχτά διάβαζαν τους τίτλους των βιβλίων. Ντυμένες στα μετξιωτά, με ήρατα κορμίστασια και οι δυο τους, φάνονταν πλούσιες και ήμορφες. Μια που ήταν κρυμμένες ακόμα οι χανούμισσες, δεν μπορούσαν παρά να φάνωνται ήμορφες. Ο φερετζές και τ'ο γιασμάκι, σύμφωνα με τ'α γενική πρόκληση, έπρεπε να κρύβουν τ'ο μυστήριο τ'ης Ανατολίτικης καλλονής.

Ο Κοκκός δεν έχασε καιρό. Μιλώντας σ'εμένα και κωττάζοντας τις χανούμισσες, ξανάρχισε:

— Αυτό τ'ο βιβλίο να τ'ο διαβάσης, Νίκο. Είναι πολύ δυνατό έργο. Έκαμε πάταγο τώρα που βγήκε. «Άσκ-μεμνο» — Έμποδισμένη αγάπη θ'α π'η. Άχ δεν ξέρεις τί ήμορφα που περιγράφει τ'α ζωή τ'ου χαρεμιού! Είναι πρώτη φορά που γράφονται τέτοια πράγματα από Τουρκο συγγραφέα. Ά! ο Καλήλ Ζιά είναι θαυμάσιος. Να και τ'ο άλλο του έργο. «Ματ βέ Σιάχ» — Γαλάζιο και Μαύρο. Τι δύναμη, τί ζωή που έχει μέσα αυτό τ'ο ρομάντσο! Για κ'ότταξε και τούτο: «Μπεγιαζ Γκιουλγκελέρ», είναι οι «Άσπρες Σκιές» τ'ου Τζελάλ Σαχέρ. Ξέρεις τί ήμορφους στίχους που γράφει...

Και θ'α εξακολουθούσε ακόμα να με λιμάρη ο φίλος μου, ανακατεύοντας τουρκικές και ελληνικές λέξεις μαζί, για να μ'α ακούν οι χανούμισσες, αν οι τελευταίες, ρίχνοντας μια προκλητική ματιά κ' ένα τριανταφυλλένιο χαμόγελο, δεν κατέβαζαν τ'ο γιασμάκι και δεν φώναζαν έναν άμαξά για να τραβήξουν προς τ'α θάλασσα κάτω.

— Έ! διάβολε! Και να μην έχουμε τώρα ένα μετζήτι να τις παρακολουθήσουμε! Νά! μετ'α τέτοια έρωμένη νάχη κανένας, τί ήμορφα, τί γλυκά τουρκικά θ'α μπο-

ΣΠΥΡΟΣ ΝΑΟΥΜΙΑΝΣ

ΤΟ ΑΡΜΕΓΜΑ (Βάση Άττικής)

ρούσε να μάθη από τ'ο στοματάκι τ'ης!...

Προχωρήσαμε κ' εμείς προς τ'α κάτω, ως που χάθηκε τ' άμαξί των χανουμισσών, και φθάσαμε στη γέφυρα. Ο φίλος μου ήταν ακόμα συνεπαρμένος από τ'α φλογερή ματιά των χανουμισσών και τ'ον ένθουσιασμό του προς τ'α τουρκική φιλολογία. Σταθήκαμε στη μέση τ'ης Γέφυρας. Θ'α ήταν Άπριλης. Ένα λεπτό αεράκι ρυτίδωνε τ'ον Κεράτιο Κόλπο και αντίκρυ μας ξαπλώνονταν οι πράσινες ήμορφές τ'ης Άσιατικής ήχης τ'ου Βροπόρου με τ'α Κάνλιτζα, τ'ο Βεηλέρβει και τ'ο Σκούταρι, και προς τ'α δεξιά μας λαμποκοπούσαν ο άνοιξιάτικος ήλιος στα γαλανά νερά τ'ης Προποντίδος και χρύσωνε τ'ον πύργο τ'ου Λεάνδρου. Άκόμα δεξιότερα, τ'α παλιά Βυζαντινά ανάκτορα με τ'ο μαύρον ήγκο τους μέσα σ'ε βαθιά αιώνια νύχτα, και παραπάνω εκατοντάδες μιναρέδες με τ'α χρυσά μισοφέγγαρα.

Κάτω από τ'α γέφυρα, ο θόρυβος και τ'α βοή των τροχοφόρων βαποριών που χτυ-

πούσαν διαρκώς τ'α θάλασσα, και οι βρισιές των Κούρδων χαμάληδων. Μακρότερα ακόμα, στενόμακρα έλαφρά καΐκια, που έσχιζαν σαν χελιδόνια τ'α θάλασσα, φορτωμένα καμιά σιλουέτα χανούμισσας. Και ο φίλος μου εξακολουθούσε:

— Τ'α γλώσσα, που λές, Νίκο, θ'α τ'α μάθουμε με τ'α γυναίκα και με τ'α φιλολογία. Είναι αδύνατο να προχωρήσουμε στα νομικά αν δεν ξέρουμε καλά τ'α γλώσσα. Έχω και μια άλλη ιδέα. Μην ξαφνιστής. Άγκαλά τ'α κρατώ για τ'ον εαυτό μου. Άκουσέ τ'α όμως: για να χωνέψη κανένας τ'ο Μουσουλμανικό Δίκαιο, πρέπει να μελετήση τ'α πηγές. Και μια απ' αυτές, ή κυριώτερη, είναι τ'ο Κοράνι. Τ'ο Κοράνι όμως είναι γραμμένο σ'ε άραβική γλώσσα και ατ'α τ'α μόνο στο Κάιρο μπορεί να τ'α μάθη κανένας, στην περίφημη Θεολογο-Νομική Σχολή τ'ου Ήλ-Άζάρ. Μ'α εκεί μόνον Μουσουλμάνοι γίνονται δεκτοί. Έ! λοιπόν, θ'α γίνω Μουσουλμάνος!... Θ'α πάω ως ύπότροφος τ'ου Σουλτάνου στο

"Έλ - Άζάρ, πᾶ ἐμβαθύνω στὸ Μουσουλμανικὸ Δίκαιο καὶ ὕστερα πᾶ κάνω μιὰ συγκριτικὴ μελέτη Μουσουλμανικοῦ καὶ Ρωμικοῦ Δικαίου, ποὺ κανένας δὲν τὴν ἔκανε ἕως τώρα, οὔτε δικὸς μας, οὔτε ἑθνοπῆρας. Θὰ τὴ γράψω γαλλικά. Ἵστερα πᾶ φύγω στὴν Ἑβραϊκὴ καὶ πᾶ ξαναγίνω Χριστιανός. Στὸ ἀναμεταξὺ πᾶ γίνω διόσημος! Γιὰ τὴν ἐπιστήμη, φίλε μου, γιὰ τὴν ἐπιστήμη ἔλα...

Εἶχεν ἰδρῶσει ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμὸ καὶ τὴν πολυλογία. Ἔδγαλε τὸ φεσάκι του καὶ σκουπίσθηκε. Τὸν κύτταξε στὰ μάτια βαθειὰ καὶ μοῦ φάνηκε πὼς ἔδγαζαν σπίθες. Τὸν πρόσεξα καλά. Τὰ ροῦχα του ἦταν τριμμένα. Θὰ ἦταν ἰσὲς εἰκοσιτριῶν χρονῶν. Μέτριο ἀνάστημα, μ' ἕνα μικρὸ μαῦρο μουστᾶκι σηκωμένο ἀλλὰ Κόιτσερ, μαῦρα φρύδια καὶ μαλλιά μεγάλα, μελαγχρινὸς βαθειὰ καὶ λίγο ὡχρὸς, μοῦ φάνηκε τέλειος ἀράπης φοιτητῆς νὰ κάθεται σταυροπόδι στὴ μαρμαροστρωμένη αὐλὴ τοῦ Ἑλ - Άζάρ μ' ἕνα πράσινο σαρίκι στὸ κεφάλι, διαβάζοντας τὸ Κοράνι καὶ κουνώντας ἔλο του τὸ σῶμα μπρὸς καὶ πίσω.

«— Κρίμα, εἶπα μέσα μου, τὸ καημένο τὸ παιδί τρελλάθηκε ἀπὸ τὴ μελέτη». Ἐδγαλα ἀπὸ τὴν τσέπη μου τὸ ρολόγι καὶ σφίγγοντας τὸ χέρι του τὸν ἐχαιρέτησα:

— Μὲ συγχωρεῖς, Κοκκό, πᾶ σ' ἀφήσω. Εἶναι μεσημέρι καὶ πρέπει νὰ γυρίσω στὴ Σταμπούλ. Ποῦ μπορῶ νὰ σε ξαναἰδῶ;

— Γειά σου, Νίκο, μοῦ λέγει. Τὴν ἡμέρα ζήτησέ με στὸ Γραφεῖο τοῦ δικηγόρου μου «Καπλάν Χάν» στὸ Γαλατᾶ, καὶ τὰ βράδυα στὸ καφενεῖο τοῦ Μπαλαμπάνη «Ρούμελη Χάν», Πέραν.

* * *

Ἐημέρωνε Χριστούγεννα. Ἐνα κρύο διαβολεμένο, ὅλοι οἱ δρόμοι τῆς Πόλης σκεπασμένοι ἀπὸ κάτασπρο χιόνι, παγωμένο ἀπὸ τὸ δυνατὸ βοριά πὺ φυσοῦσε λυσσασμένος. Ἐύπησα προτοῦ νὰ χαράξω, καὶ τουρτευρίζοντας ἀπὸ τὴν ψύχρα, ντύθηκα βιαστικά γιὰ νὰ περάσω στὸ Πέραν, ἔπειτα ἕνας συμπατριώτης μου ἔμπορος μὲ εἶχε προσκαλέσει νὰ πάμε μαζὶ στὴν ἐκκλησιὰ καὶ νὰ μοῦ κάμη ὕστερα τὸ χριστουγεννιάτικο τραπέζι στὸ σπίτι του. Κατέβηκα, βαδίζοντας προσεχτικᾶ νὰ μὴ γλυστρήσω, τοὺς κατηφορικοὺς δρόμους τῆς Σταμπούλ καὶ μπήκα στὴ Γέφυρα.

Ἄρξιστο διαβάτες περνοῦσαν βιαστικά, ρίχνοντας τὴ δεκτέρα τους στοὺς κουκουλωμένους βαρδιάνους μὲ τὶς ἄσπρες ποδιές, καὶ κατέβαιναν γρήγορα γρήγορα τὶς σκάλες γιὰ νὰ μποῦν στὰ βαποράκια. Πλησίαζα στὸ Γαλατᾶ ὅταν μὲ σταμάτησε μιὰ γνωστὴ φωνή:

— Ἐ! Νίκο! Καλημέρα! ποῦ εἶσαι πρωτῶ;

Ἦταν ὁ Κοκκός, χωμένος σ' ἕνα βαρὺ παλτὸ καινούργιο, μὲ πρόσωπο χλωμό, χλωμότερο ἀπ' ὅ,τι τὸ ἦξερα, καὶ μ' ἕνα τσερκεζικο μαῦρο σκαῦφο ἀπὸ ἀληθινὸ ἀστράχων στὸ κεφάλι· βάνιζε σχεδὸν σιγανὰ, σὰν νὰ μὴ λογάριζε τὸ κρῦο καὶ τὸν ἰσχυρότατον ἀέρα ποὺ ζύριζε πάνω στὴ γέφυρα. Μὲ τράβηξε ἀπὸ τὸ χέρι σ' ἕνα καφενεῶκι κάτω στὶς ἀποβάθρες τῶν βαποριῶν.

— Δὲν πειράζει, μοῦ λέγει, πᾶς λίγο ἀργότερα στὴν ἐκκλησιὰ μὲ τὸν μπακάλη σου. Ἐλα νὰ πιοῦμε ἕνα ζεστὸ τσάκι ἀτζέμικο τώρα, καὶ νὰ μ' εὐχηθῆς καλὴ ἐπιτυχία. Πάω γιὰ εξετάσεις στὸ Ἀστικὸ Δίκαιο σήμερα.

— Μὰ τί διάβολο! Χριστουγεννιάτικα θὰ δώσης εξετάσεις, Κοκκό; Δὲν εἴδες ἀλλὴ μέρα;..

— Ἐ καημένε Νίκο! τί νὰ κάμω! αὐτὴ ἡμέρα ὠρίσθηκε αὐτὸν τὸν μῆνα γιὰ μᾶς ἀπὸ τὶς ξένες Νομικὲς Σχολές, καὶ εἴμαστε πέντε-ἕξ τέτοιοι. Ἐπειτα ξέρουν οἱ Χοτζάδες τοῦ Ἀστικοῦ Δικαίου πότε ἔχουμε μεῖς Χριστούγεννα; Τοῦρκοι εἶναι ἐπιτέλους!

Ἐνας μονόφθαλμος Πέρσης καφετζῆς μὲ βρώμικη ποδιὰ μᾶς σέρδιρε δυὸ ποτήρια ἀχνιστὸ μυρωδάτο τσάκι, ἐπάνω σ' ἕνα ξύλινο τραπέζι ποὺ κουνιούσαν δλόκληρο κι' αὐτὸ μαζὶ μὲ τὸ γιγάντιο ὑπόβαθρο τῆς Γέφυρας, ποὺ νόμιζες ὅτι θὰ τὴν παρασύρη ἡ μανιασμένη θάλασσα· καὶ ὁ Κοκκὸς ἀνάδοντας τὸ τσιγάρο του ἐξακολούθησε:

— Θὰ σοῦ πῶ κ' ἕνα μυστικὸ, Νίκο. Δὲν θέλω νὰ χάσω τὴν εὐκαιρία. Ἐχω ἕνα συστατικὸ μπιλιετάκι τῆς φιληνάδας μου γιὰ τὸν ὑποδιευθυντὴ τῆς Σχολῆς, τὸν Χακὴ Βένη. Τὸν ξέρεις, πιστεύω. Εἶναι ὁ καθηγητῆς τοῦ Διεθνoῦς Δικαίου.

— Μωρὲ μπράβο, Κοκκό! Τὰ κατάφερες λοιπόν; ἔχεις φιληνάδα Τουρκάλα; Σὰν νὰ λέμε, ὕστερα ἀπὸ τὶς εξετάσεις σου, τραβάς γιὰ τὸ Ἑλ-Άζάρ στὴν Αἴγυπτο καὶ ἔτσι πραγματοποιεῖς τὰ ὄνειρά σου γιὰ τὸ σύγγραμμα...

— Ὁχι, βρέ ἀδερφέ μου, τίποτε ἀπ' αὐτά. Ἡ φιληνάδα μου εἶναι μιὰ ὡμορφὴ Ρωμητᾶ, ἡ Ἀλεξάνδρα. Χαλάει κόσμος ἀπάνω στὸ Πέραν μὲ τὴν ὡμορφιά καὶ μὲ τὶς ἰδιοτροπίες τῆς. Μοῦ φαίνεται παράξενο νὰ μὴν ξέρης τὴν Ἀλεξάνδρα! Δὲν ἔτυχε καμμιά φορά νὰ μὲ ἰδῆς μαζί τῆς;

Πραγματικᾶ δὲν ἦξερα τίποτα ὡς τότε. Ἵστερα ἀπὸ μερικὲς μέρες τὴν εἶδα, μὰ τοὺς ἔρωτές τῆς μὲ τὸν Κοκκό τοὺς ἔμαθα ἀπὸ τὸν ἴδιο.

Τὴν εἶχε γνωρίσει μιὰ μέρα, τὸ καλοκαίρι, στὴν Πρίγκηπο. Ἦταν παντρεμένη μὲ δυὸ χαριτωμένα παιδάκια καὶ δὲν εἶχε περάσει ἀκόμα τὰ εἴκοσι πέντε χρόνια. Ὡνήλῃ, μὲ ἀφθονὰ καστανὰ μαλλιά, ἀγαλματένιο κορμί, κατὰμαυρα ὑγρά μάτια, μὲ μικρὸ στόμα καὶ βαθειὰ κόκκινα χεῖλη, μὲ μιὰ λεπτὴ μύτη καὶ ἔλαφρα ἀνασηκωμένα ρουθούνια, ποὺ πρόσδιδαν ἀμέσως τὶς ἀσυγκράτητες τῆς ὁρμές. Δέχθηκε χωρὶς περιστροφές τὴν ἀγάπη ποὺ τῆς φανέρωσε ὁ Κοκκὸς καὶ τοῦ παραδόθηκε μετὰ δυὸ μέρες σ' ἕνα ἰδιαιτερο σπίτι τοῦ Πέραν, ἔπειτα φαίνεται εἶχε πάει καὶ ἄλλες φορές μπροστῆτερα... Δὲν πέρασε ἕνας μῆνας καὶ ὁ ἀνδρας τῆς τὴν ἔδωξε γιὰ τὴν ἐπίασε μ' ἕνα Μπέη στὸ σπίτι του. Ἵστερα ἀπὸ τὸ σκάνδαλο αὐτό, βγήκε σχεδὸν στὴν πιάτσα. Ἡ ὡμορφὴ Ἀλεξάνδρα ἦταν πασίγνωστη στὸ Πέραν, ἔπειτα εἶχαν γίνει πασίγνωστες καὶ οἱ ἀγάπες τῆς μὲ τὸν Κοκκό. Εἶχε ξετρελλαθῆ μαζί τῆς, καὶ τὸν εἶχε σαγηνέψει σὲ τρόπο, ποὺ νὰ μὴν τοῦ νοιάζω ἂν μοίραζε καὶ σ' ἄλλους τὰ μυστικὰ ἔρωτικά γλέντια καὶ θέλγητρά τῆς, φθάνει αὐτὸς νὰ μὴν ἔδλεπε καὶ νὰ μὴν ἦξερα.

Ὁ Κοκκὸς εἶχε γίνει ὁ ἀγαπητικὸς τῆς καρδιάς τῆς. Μαζὶ του ξενυχτοῦσε ἡ Ἀλεξάνδρα σ' ἕνα ἄλλο σπίτι στὰ Γαταῦλα, ἔπειτα γλεντοῦσε τρελλά, μακριὰ ἀπὸ κάθε ἐνόχληση ποὺ θὰ ἐδοκίμαζε στὸ Πέραν ἀπὸ γνωστούς τῆς.

Ἀλίγες μέρες μπροστῆτερα ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα, ρώτησε τὸν Κοκκό ἡ Ἀλεξάνδρα πότε θὰ δώση εξετάσεις. Καὶ ὅταν ἐκεῖνος τῆς εἶπε ὅτι δὲν τολμᾶ ἀκόμα νὰ παρουσιασθῆ γιὰ τὴν δὲν εἶχε καμμιά γνωριμία καὶ καμμιά σύσταση γιὰ κανένα καθηγητῆ, ἡ Ἀλεξάνδρα ἀνασηκώθηκε ἀπὸ τὸ κρεβάτι, μάζεψε τὰ λυμένα ὠραία μαλλιά τῆς καὶ τὰ ἔρριξε πίσω

μ' ἕνα χαριτωμένο κούνημα τοῦ κεφαλοῦ, σκέφθηκε λιγάκι καὶ τοῦ εἶπε:

— Ἀκουσε, Κοκκό. Ἐγὼ γνωρίζω τὸν Χακὴ Μπέη, ποὺ ἔχει ἀξίωμα στὴ Νομικὴ Σχολή. Μὰ δὲν ξέρω τί εἶναι. Μιλᾶει ὠραία Γαλλικά. Θέλεις νὰ σοῦ δώσω μιὰ κάρτα; Τὸν ξέρω πολὺ καλά. Θὰ κάμη γιὰ σένα ὅ,τι θὰ τοῦ ζητήσω. Θὰ γράψω πὼς εἶσαι ἀδελφός μου!

Ἔδγαλε ἀπὸ τὴν τσέπη του ὁ Κοκκὸς τὴν κάρτα τῆς Ἀλεξάνδρας καὶ μοῦ τὴν ἔδωκε νὰ τὴ διαβάσω, γαλλικά γραμμένη:

«Ἀγαπητὴ Μπέη,

Ὁ ἀδελφός μου ἔρχεται νὰ δώση εξετάσεις στὴ Νομικὴ Σχολή. Κύτταξε νὰ τοῦ δώσης τὸ δίπλωμα. Σὲ περιμένω τὸ Σαββατὸβραδο. Ἡ παιγνιδιάρα φιληνάδα σου.

Φιλιά.»

Τὴν ἔβαλα πάλι μέσα στὸν ἀνοιχτὸ φακέλλο καὶ τὴν ἔδωσα στὸν Κοκκό. Ἔδγαλα τὸ ρολόγι μου καὶ σηκώθηκα νὰ φύγω.

— Ἐ! τί λές, Νίκο; Δὲν θὰ τὰ καταφέρω; Πέρασ' ἕνα λεπτὸ χωρὶς νὰ τοῦ ἀπαντήσω.

— Μὰ γιατί δὲν μοῦ μιλάς; — Τί νὰ σοῦ πῶ, Κοκκό! Θὰ πᾶς γιὰ εξετάσεις!... Καλὴ ἐπιτυχία!... Μὰ... Μὰ ὁ Χακὴ Μπέης τί ἰδέα. Θὰ σχηματίσει γιὰ σένα, ὅταν πᾶς μὲ κάρτα τῆς ἀδελφῆς σου ποὺ εἶναι... μιὰ τέτοια; Ὅ,τι πῆς εἶναι Τοῦρκος. Ναι, μὰ εἶναι Καθηγητῆς!

Τὸ χρώμα του ἔγινε κίτρινο σὰν φλουρί. Ἀνεβαίνοντας τὴ σκάλα τῆς Γέφυρας, τρίκλιζε, δὲν μποροῦσε νὰ περπατήσῃ.

— Ἀγτιό, μοῦ λέει. Θὰ κάμω ὅπως μοῦ καπνίσω!... Καὶ τράβηξε κατὰ τὴ Σταμπούλ, ἐνῶ ἐγὼ ἔφευγα γιὰ τὸ Γαλατᾶ.

Ὁ βορριάς σφύριζε δαιμονισμένα καὶ μοῦ γέμιζε τὸ πρόσωπο παγωμένο χιόνι. Γύρισα τὸ κεφάλι μου πρὸς τὰ πίσω καὶ εἶδα τὸν Κοκκό νὰ στέκεται στὰ κάγκελλα τῆς γέφυρας. Νευριασμένος εἶδα νὰ πετᾶ κάτι κομματάκια χαρτιὰ στὴ θάλασσα. Θὰ ἦταν ἡ κάρτα τῆς Ἀλεξάνδρας πρὸς τὸν Χακὴ Μπέη... Ἐγὼ πήγα στὴν ἐκκλησιὰ.

Τὴν ἄλλη μέρα, οἱ τούρκικες ἐφημερίδες ἔγραφαν ὅτι βρέθηκε τὸ πτώμα ἑνὸς ρωμιοῦ φοιτητοῦ κάτω ἀπὸ τὴ ρόδα τοῦ βαποριοῦ, ποὺ πάει στὸ Χαϊδάρ Πασσᾶ.

Είναι πολύ γνωστός εις τους Έλληνας τῆς Ἀμερικής ὁ ποιητής κ. Π. Α. Χρονόπουλος. Συχνάτα συναντοῦν τὴν ὑπογραφήν του εἰς τὰ ἐκεῖ ἐκδιδόμενα φύλλα. Ἦνθα πρόκειται νὰ γνωρισθῇ καὶ εἰς τοὺς Έλληνας τῆς Ἑλλάδος: Παραρτήσιον εἰς τὰς Ἀθήνας, τυπῶναι μίαν πλουσίαν λυρικήν συλλογὴν, («Ξύπνια Ὁνειρα», Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας», κυκλοφορεῖ κατὰ τὰ τέλη Δεκεμβρίου). Ἀπ' αὐτὴν μᾶς παρεχωρήθη νὰ δημοσιεύσωμεν τὸ κατωτέρω ποίημα.— Σ. τ. Ν. Β.

Ο,ΤΙ ΚΙ' ΑΝ ΕΙΣΑΙ...

Σὺν κάποιῳ χέρι, περὶς καὶ νεύεις
στὰ ξημερώματα,
Σὺν ἴσκιος φεύγεις καὶ μὲ πλανεύεις
μὲς στὰ μουχρώματα.

Σὺν τὸ φτερό πού γοργὰ πετάει
σὲ λόγγο ἀπάτητο,
Καὶ σὺν τὸ σύννεφο πού γλυστράει
ἀλαφροπάτητο.

Ψηλῶν βουνῶν δρασκελῆς καμπύλες
στὸ λιοβασιλέμα,
Κι' ἀνάβεις μύριες λαμπρὲς ζωντήλες
ἀπὸ τ' ἀντὶλεμα.

Πές μου, τί εἶσαι καὶ τί γυρεύεις,
ὦ πνεῦμα ἀθάωτο;
Τί θές μαζί μου καὶ ταξιδεύεις
ξένο κι' ἀπόρητο;

Ἀπ' τὰ μικρά μου, τ' ἀθῶα χρόνια,
σ' ἐννοῶσα γύρα μου,
Πνοὴ αὐρῶνια καὶ καταχθόνια,
δεύτερη μοῖρα μου.

Πότε βαδίζεις δίπλ' ἀπὸ μένα
καὶ πότ' ἀνάγια μου,
Καὶ μὲ τὸν ἴσκιό μου γίνεσ' ἕνα,
μετρᾶς τ' ἀχνάρια μου.

Στὴν ἐρημία, πού σὲ ζητάω,
περὶς βουίζοντας
στὴν πολιτεία, πού σὲ ξεχνᾶω,
ἀκροποδίζοντας.

Καὶ σὲ γυρεύω μὲς στὴ γαλήνη
νὰ κλαῖς, νὰ θλίβεσαι;
Μὰ σὺ ξοπίσω ἀπ' τὴ σελήνη
γελᾶς καὶ κρύβεσαι.

Κι' ὅπου πετάξης, κι' ὅπου περάσης,
κοντὰ σου σέρνε με
Στοὺς παραδείσους καὶ εἰς κολάσεις
μαζί σου πέρνε με.

Π. Α. ΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ

Σὲ περιμένω νάρθης στὴ βράση,
ὦ πνεῦμα ἀθάωτο,
Θάλει ἡ ψυχὴ μου νὰ σὲ ρωτήσῃ
γιὰ τ' ἀνιστόρητο.

Μὰ σὺ πετιέσαι μακρὰ κι' αἰθέρια,
ἀφρὸς στὰ κύματα
Κι' ἀπὸ τὰ νέφη στέλνεις στ' ἀστέρια
κρυφὰ μηνύματα.

Πές μου τί εἶσαι καὶ τί γυρεύεις
ὦ πνεῦμα ἀθάωτο;
Τί θές μαζί μου καὶ ταξιδεύεις
ξένο κι' ἀπόρητο;

Εἶσ' ὅ,τι ἀντρεψύεται μικρὸς στὸ νόμο,
«ἐγὼ μου» δεύτερο,
Ποῦ τὸ σταυρό του πετάει στὸ δρόμο
καὶ φεύγει ἐλεύτερο;

Εἶσ' ὅ,τι ἐντὸς μου θαρρῶ πῶς στέκει
δειλὸ κι' ἀνάπηρο,
Μ' αὐτὸ καβάλλα τ' ἀστροπελέκι
χυμᾶει στ' ἀπειρο;

Ἦ τ' ἀναγέλασμα εἰς' ἐκεῖνο
ἀπὸ τὰ μνήματα,
Ποῦ τὸν ἀπόκοσμο σέρνει θρήνο
σ' ἀεροκύματα;

Καὶ φύλλα κίτρινα στὸ κρασί μου
περᾶσι τινάζοντας,
Καὶ μένει σάρακας στὸ βιολί μου
ἀναστενάζοντας;

Ὅ,τι κι' ἂν εἶσαι, γλυκεῖά ὄπτασία,
θεᾶ ἢ δαιμόνιο,
Τὸ δρόμο δεῖχνε μου πρὸς τὰ θεῖα
καὶ τὸ αἰώνιο.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΓΙΟΣ ΜΟΥ ΚΙ Η ΚΟΡΗ ΜΟΥ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ (*)

Παρουσιάστηκε στὴν πόρτα τοῦ γραφείου μου μὲ τὸ σταχτί του κουστουμάκι, μὲ τὰ βιβλία του στὸ χέρι καὶ μὲ πολλὴ ἐκπληξή, στὸ πρόσωπο. Σὺν νὰ μὴν εἶχε συμβῆ τίποτα τῆ νύχτα, σὺν νὰ τοῦ ἦταν ἀδύνατο νὰ μαντέψῃ τί τὸν ἤθελα καὶ γιατί ἤμουν θυμωμένος. Ἦν ὑποκριτὴ!

Μόλις μπῆκε, ἔτρεξα, ἔκλεισα πίσω του τὴν πόρτα κι' ἐξακολούθησα μὲ τὸν ἴδιο τόνο:

— Ἐλαδῶ, κύριε Τάκης Παναγιωτόπουλε!.. Γιὰ κόπιασε νὰ σοῦ πῶ ἐναλόγο!..

Ὡ, τί μούτρα ἔκαμε, μόλις ἄκουσε νὰ τὸν φωνάζω μὲ τὸ... ψευδώνυμό του! Κάθε ἄλλο φανταζόταν, ὁ κακόμοιρος, παρὰ πῶς μποροῦσε νὰ τὸ ξέρω.

Δὲν τὸν ἄφησα νὰ προφέρῃ λέξη, ἂν καὶ δὲν τὸχε καθόλου σκοπὸ.

— Τί μὲ κοιτάξεις ἔτσι; Δὲν εἶσαι σὺ, ὁ Τάκης ὁ Παναγιωτόπουλος;.. Ἦ σοῦ φαίνεται πῶς εἶχες τὴν Ἀντιγόνη, τὴν ἀνιψιὰ τῆς θεατρίνας ντέ, χωρὶς ἐγὼ νὰ ξέρω τίποτα; Κακόμοιρε, κακόμοιρε! Εἶσαι πολὺ γελασμένος, ἂν νομίζης πῶς μπορείς νὰ κάνης τόσο-δᾶ, χωρὶς νὰ τὸ μαθαίνω ἀμέσως! Ἀμ' τὰποψινὰ πάλι τί ἦταν;.. Ἐ, τί ἦταν τὰποψινὰ;.. Πῶς ἐτόλμησες νὰ μπῆς στὴν κάμαρα τοῦ κοριττοῦ; Ἔτσι κάνουν οἱ ἄνθρωποι μὲ τὰ ξένα κορίτσια, πού τοὺς ἐμπιστεύονται στὸ σπῆτι τους; Ὁραῖα! Πολλὴ ὥρα!.. Μὰ, καλά, ἐσὺ τί νομίζεις; Ὅποια γυναῖκα βλέπεις, ὅποια σάρεσει, μπορείς νὰ τὴν κάνης... Ἀντιγόνη; Ἐ, μὰ δὲν εἶναι ὅλες Ἀντιγόνης! Ἔχεις πολὺ μεγάλο λά-

θος!.. Καὶ τὸ σπῆτι τους, οἱ καθὺς πρέπει ἄνθρωποι, ὅταν ἔχουν μάλιστα μητέρα κι' ἀδερφή, τὸ σέβονται. Ξέρεις τί θὰ πῆ τὸ σέβονται; Δὲν τὸ κάνουν... ἔδὸς ἴαδε, ἀριθμὸς δεκατέσσαρα ἄλφα! Κατάλαβες; Ἐπειτα μοῦ λές τὸν Ἄρη τὸ Μακεσῖνη. Ἔσὺ εἶσαι ἐξώλης καὶ προώλης! Ἔσὺ!

Ὅσο μιλοῦσα, τόσο ἡ ἐκπληξή στὸ πρόσωπό του, πότε φυσική, πότε προσποιητὴ, μεγάλωνε. Μιὰ στιγμή δοκίμασε καὶ νὰ σταυρακοπηθῇ. Γιὰ ποῖδ «κορίτσι» τοῦ ἔλεγα; Σὲ ποιά κάμαρα εἶχε μπῆ τῆ νύχτα; Αὐτὸ ρωτοῦσε ὀλοένα τὸ ὕφος του. Ἀλλὰ στὰ τελευταία μου λόγια, ἡ ἐκπληξή ὑποχώρησε σὲ μιὰ ἔκφραση ζωνηρῆς διαμαρτυρίας.

— Ἔγὼ δὲν εἶμαι ἐξώλης καὶ προώλης! ἐφώναξε.

— Ἀλλά; Εἶναι ὥραια πράγματα αὐτὰ πού κάνεις;

— Μὰ γιὰ τὴ Μαριῶ τώρα μοῦ λέτε;

— Ἀλλά; Ὅχι βέβαια γιὰ τὴν Ἀνθή!

— Καὶ ποῖς σὰς εἶπε πῶς μπῆκα ἀπόψε στὴν κάμαρά της;

(Ἐδῶ χρειάζεται μιὰ παρένθεση. Εἶχα συνηθιστὴν τὰ παιδιά μου νὰ μοῦ μιλοῦν πάντα στὸν ἐνικό. Ἀλλὰ γιὰ δύο λόγους ὁ Νάνης μεταχειρίζεταν αὐτὴ τὴ στιγμή πληθυντικό. Πρῶτο γιὰτὶ ὑπέθετε πῶς τάξερε κι' ἡ μητέρα του, καὶ πῶς τοῦ μιλοῦσα κι' ἐκ μέρους της. Ἐπομένως «τί μοῦ λέτε» καὶ «ποῖς σὰς εἶπε». Δεύτερο, γιὰ νὰ μοῦ δείξῃ, μὲ τὴν πρόφραση αὐτὴ, εὐσχήμως, κάποια ψυχρότητα).

— Μὰς τὰ εἶπε ἡ ἴδια, τοῦ ἀποκρίθηκα. Κι' οὔτε μπορείς νὰ τὴ διαψεύσης, γιὰτὶ ἔφυγε πρὸ πολλοῦ.

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

Ο Νάνης άρχισε πάλι τὰ κωμικά του σταυροκαπήματα:

— Έφυγε η Μαριώ!

— Άλλά; Ημελες νὰ καθήσῃ; Ορίστε! είχαμε μιὰ μαγειρίσσα, τεχνίτρα, τίμα «μέγχοι σχολαστικότητας», καὶ κατάφερες νὰ μάς τή δωήξης!

— Μὰ έφυγε, ἀλήθεια, γιατί άπόψε μπη-κα... στήν κάμαρά της;

— Καὶ τόχεις μικρό αυτό;

— Μὰ έγώ της έκαμα έν' άστειτό!.. Μοῦ ήρθε νὰ πάω νὰ τήν τρομάξω. Πώς τὸ πήρε έτσι αυτή;

— Α, Νάνη, αυτά νὰ τάφήσης! "Όταν σοῦ μιλήω έγώ με τόσο... ειλκρίνεια, δέν σοῦ επιτρέπεται νὰ μοῦ λές ψέμματα!

— Μὰ σοῦ όρκίζομαι!

Ξαναγύριζε, βλέπετε, στον ένικό της στοργής. Κι' αυτό μοῦ έδωσε καινούργιο οίστρο.

"Όσο μπορούσα πιό κορφιάτικα, τοῦ άπο-κρίθηκα:

— Μοῦ όρκίζεσαι; Καὶ σέ τί μωρέ ένφάμε, σαγρίλιο; Στήν «Όδαλίσκη»;

Τοῦ ήλθε πάλι κερκυρός Μὰ κι' αυτό τὸ ήξερα; Καὶ μοῦ ρριξε μιὰ ματιὰ τρόμου, σὰ νάχε μπροστά του κανένα μάγο, κανένα έν υπερφυσικό.

— Πώς; έξακολούθησα. Δέν τόξερα, ένό-μιξες, πώς έντροφάς σέ βιβλία σάν τήν «Όδαλίσκη»;

Συνήλθε σέ λίγο καὶ μοῦ άποκρίθηκε:

— Έγώ, ποτέ!... Ένά παλιόπαιδο, σάν τὸ Μαχεσίνη, μοῦ δάνεισε μιὰ φορά αυτό τὸ βιβλίο, μ' άμα είδα τί ήταν, οὔτε τὸ δικ-εασα, οὔτε πήρα άλλο!

Υποκριτής, ὁ διάβολος, ήρισμένως υπο-κριτής! Κι' οὔτε πώς έμαθα γιά τήν «Όδα-λίσκη» μ' έρώτησε, οὔτε καν γιά τήν Ἄντι-γόνη. Στο βλέμμα του μόνο έξακολουθοῦσα νὰ βλέπω τὸν τρόπο τοῦ υπερφυσικοῦ.

Τὸν έκαμα γούστο κάμποσο άκόμη έπειτα τὸν λυπήθηκα κι' άρχισα νὰ τὸν νουθετώ μαλακά καὶ πατρικά. Τὸ μοτίβο μου ήταν πὸς έξω, σὰ νέος, μπορούσε νὰ κάνη ὅ,τι θέλει. Στο σπίτι του όμως, στο σπίτι μας, δέν ήταν σωστό καὶ δέν θά τοῦ τὸ συγχω-ρούσα.

— Υποθέτω, τοῦ είπα, έλπίζω, πὸς αυτό έγινε γιά πρώτη καὶ τελευταία φορά. Δέν θά ξαναγίνη. Είναι κι' άνήθικο, είναι κι' άσχη-

μο, πρόστυχο. Ἄφνω δὲ πὸς μπορεί νὰ βροῦμε καὶ κανένα μπελά. Γιατί, ξερεis, αυ-τές είναι χωριατοπούλες κι' έχουν συγγενείς άγριους, ποῦ δέν τὰ σηκώνουν αυτά...

Ο Νάνης δέν μπόρεσε νὰ κρατήσῃ έδῶ ένα χαμόγελο, ποῦ μοῦ φάνηκε πολὺ αίνιγ-ματικό. Περιφρονοῦσε τοὺς άγριους συγγε-νεis, άγριότερος αυτός στην άνάγκη; ἢ εί-χε λόγους νὰ δυσπιστῆ πρὸς τήν άρετῆ της χωριατοπούλας;

Τὰ ήξερα όλα ἀλήθεια: μὰ πάντα ὁ Νά-νης ήξερε κάτι παρ' άπάνω από μένα.

Στὸ τέλος έφτασα νὰ τοῦ μιλήσω, ὅχι πιὰ σάν πατέρας, παρὰ σὰ φίλος.

— Δέ μοῦ λές, τὸν ρώτησα, γιατί τήν ά-φησες εκείνη τήν Ἄντιγόνη;... Ἕνα κο-ριτσάκι μιὰ χαρά... κι' άφοσιωμένο σέ σέ-να... καὶ χωρὶς άξιώσεις. Ψέμματα;...

Έγώ, νὰ σοῦ πῶ, στή θέση σου, δὲ θά τήν άλλαζα ποτέ μ' αυτή τῆ λιγδῶσ τῆ Μαριώ, τὸν έλέφηντα. Δέν τῆ σιχαίνεσαι επιτέλους;

Τώρα μόλις ὁ Νάνης μπόρεσε νὰ μ' έρω-τήσῃ:

— Μὰ ποῦ στο διάβολο τὰ ξερεis όλα;

Τοῦ άποκρίθηκα σοβαρά:

— Είναι ὁ πατέρας σου, δηλαδή ὁ κα-λύτερός σου φίλος. Νὰ ξερης πὸς, μπροστά μου, μόντρες νάχουν κι' ὁ Κωστάκης κι' ὅλοι σου. Κι' αυτό είναι ἡ δουλειά μου. Νὰ παρακολουθῶ τὰ βήματα τοῦ γιοῦ μου, νὰ ξερω τί κάνει καὶ... νὰ τὸν γλυτώνω από κακοτοπιές. Ἄμα γίνης καὶ σὺ πατέρας, θὰ καταλάβης... Έ, βέβαια, δὲ θὰ βαστάξῃ πολὺ. Τώρα μόνο, ὅσο είσαι: πολὺ νέος καὶ άπειρος. Λοιπόν... θὰ μοῦ πῆς γιά τήν Ἄντιγόνη; Γιατί τήν άφησες καὶ γυρεύεις τώρα άλλες; Έ, κύριε Τάκη Παναγιω-τόπουλε;

Τὸ είπα με πολὺ διαφορετικό ύφος από τήν πρώτη φορά κι' ὁ Τάκης έβγαλε τὰ γέλια.

Καὶ θὰ τὸ πιστέψετε; Ἕκείνη τῆ στιγμή μοῦ ήρθε νὰ τὸν άγκαλιάσω. Ἕ ξαφνική αυτή τρυφερότη ήταν τόσο ζωηρή, ὥστε κι' έγώ δέν ξερω πὸς κρατήθηκα.

Ἕπειτα σήκωσε τοὺς ὄμους του ταχπί-νικα καὶ, χωρὶς καμμιά συστολή, σὰ νὰ μι-λοῦσε με τὸν Κωστάκη, μοῦ άποκρίθηκε:

— Ξέρω γώ;... Δέ μῆρεσε πιὰ...

— Ὅπως δῆποτε, δέν είχες μαζί της καμ-μιὰ δυσαρέσκεια;

— Καμμιά!... Ἄπειναντίας...

— Φίλους άλλους δέν έχει;

— Ὅχι... Δέν τὸ πιστεύω...

— Μόνο τὸν Κωστάκη.

— Μὰ ὁ Κωστάκης είναι ὅπως είμαι κι' έγώ!

— Τὸν άγαπῶς πάντα τὸν Κωστάκη;

— Πολὺ...

— Νάξερα... ποιός από τοὺς δυό σας είναι πιό έξώλης καὶ προώλης;

Κι' αυτό τώρα τὸ είπα πολὺ άλλουώτικα κι' ὁ Νάνης έγέλασε.

— Κανείς μας! άποκρίθηκε. "Ό,τι κάνο-με μεis, είναι φυσικό καὶ τίμιο.

Μποροῦσα νὰ τὸ άρνηθῶ:

Ἕτσι τελείωσε τὸ ζήτημα καὶ μείναμε σύμφωνοι με τὸ γιό μου; Πρῶτο,—κι' αυ-τό μοῦ τὸ υποσχέθηκε ρητῶς,—τὸ σπίτι στο έξῆς θὰ τὸ σεδῶταν, ὅπως τὸ είχε σεβασθῆ κι' ὡς τώρα, γιατί με τῆ Μαριώ, έπέμενε, άστειύ-θηκε άπλῶς. Καὶ δεύτερο,—αὐτὸ μῆφησε μῆλλον νὰ τὸ υποθέσω,—θὰ γύριζε καὶ θὰ περιοριζόταν στήν Ἄντιγόνη, χωρὶς «νὰ κυ-νηγῆ άλλου» κατὰ τῆ φράση της ίδιας.

Καὶ περάσαμε στήν τραπεζαρία ποῦ μάς περίμεναν, τόσο ευχαριστημένοι κ' οἱ δυό, ὥστε ἡ Λουίζα άπόρησε κι' έξέστη.

— Δέν άμφιβάλλω, μοῦ είπε ύστερα, πὸς θὰ τὸν συγχάρηκες θερμότατα γιά τήν ὡ-ραία του διαγωγή.

— Μὰ άπάνω-κάτω!...

— Δηλαδή; Δέν θὰ τολμήσουμε νὰ ξανα-πάρουμε νέα κι' ὁμορφη ὕπηρέτρια;

— Α, ὅσο γι' αυτό, ὑπ' ευθύνη μου! Κι' ἡ Ἄφροδίτη ἡ ίδια νὰ σοῦ παρουσιασθῆ, πάρ' τη. Τοῦδωσα νὰ καταλάβῃ τοῦ γιοῦ μου, πὸς τὸ σπίτι είναι σπίτι.

— Μακάρι! έκαμε με πολλῆ δυσπιστία ἡ Λουίζα.

Ἄλλὰ ὅταν τήν άλλη μέρα, ὁ μεσίτης μῆς έστειλε μιὰ μαγειρίσσα, νέα κι' ὡμορφη πάλι νησιωτοπούλα, ἡ γυναίκα μου τήν έ-κράτησε.

***

Πέρασαν δυό-τρεις έβδομάδες. Στο διά-στημα αυτό δέν ξαναμιλήσαμε καθόλου με τὸ Νάνη σὰ «φίλοι». Δέν ήξερα οὔτε τί από-γινε ἡ Μαριώ, οὔτε αν ὁ γιός μου είχε ξα-ναγυρίσῃ στήν Ἄντιγόνη. Καὶ γιά νὰ μάθω τοῦλάχιστο γιά τὸ δεύτερο, πήγα ένα πρωτὸ στο σπίτι της κυρίας Μαγδαληνής. Ὁρατίου,

σὲ ὡρα ποῦ ήμουν βέβαιος πὸς δέν εκινδύ-νευα νὰ συναντηθῶ εκεί με τὸ Νάνη.

Κι' αν τὸ βρήτε,—ποιός μοῦ άνοιξε τῆν πόρτα;

Ἕ Μαριώ!

Τάχασε μόλις με είδε,—αν κι' έγώ μπο-ρεὶ νὰ τάχασα περισσότερο,—μοῦ άποκρί-θηκε τραυλιζοντας καὶ κοκκινίζοντας πὸς οἱ κυρίες είναι μέσα, κι' έτρεξε νὰ έξαφανισθῆ στα ένδόθερα.

Πρόφθασα όμως νὰ ιδῶ μιὰ Μαριῶ πολὺ διαφορετική από εκείνη ποῦ ήξερα. Καὶ πρῶτα-πρῶτα καλλάρη καὶ συγυρισμένη. Είχε βγάλλει κι' εκείνες τίς πελώριες βέρες από ταῦτιά της ποῦ τήν έδειχναν σὰ γύφτισσα, καὶ φοροῦσε τώρα χρυσές βιδίτσες με φεύτι-κα μαργαριτάρια. Φαινόνταν άκόμη λιγότερο παχειά, (είχε άδυνατίσει άραγε, ἢ είχε σφιχτεί;) καὶ τὸ συμμάζεμα αυτό τοῦ κορ-μιοῦ μεγάλωνε άκόμη τήν έξωτική ὁμορφιά τοῦ προσώπου με τὰ ζουμπολένια μάτια.

Βρήκα τήν Ἄντιγόνη μονάχη. Ἕ θεατρί-να είχε πάει στίς πρόβες της. (Φαίνεται πὸς της έδιναν τώρα «μεράκια», γιατί είχα πει μισὸ λόγο γι' αυτή στο θιασάρχη, κι' αυτό πάλι... γι' άγάπη τοῦ Νάνη.)

— Πήρατε, βλέπω, κι' ὕπηρέτρια, είπα της Ἄντιγόνης ὅσο άφελέστερα μπορούσα. Μ' αυτή δέν μπορούσε νὰ κρύψῃ κάποια ταραχή.

— Ναι, φιθύρισε. Τήν είδατε;

— Τήν είδα βέβαια!

Ἕ Ἄντιγόνη με κοίταξε στα μάτια. Κι' έ-παιτα, ρίχνοντας κάτω τὸ κεφάλι, μοῦ είπε:

— Πάντα θὰ τῆ βλέπατε, τὸ ήξερα... Μὰ ὁ Τάκης μῆς είπε πὸς είναι... με τήν άδειά σας.

— Μὲ τήν άδειά μου; Ποιό;

Είχα καταλάβῃ στήν έντέλεια. Μὰ έκανα τὸν άνήξερο.

— Α, μῆς είπε ψέμματα;! φώναξε ἡ Ἄντιγόνη. Αὐτῆ δέν τήν είχατε μαγειρίσσει στο σπίτι σας;... Κι' άμα μάθατε σεις πὸς τάχε με τὸ γιό σας, δέν τοῦ είπατε: «πάρ' τη καὶ πήγαινέ τη ὅπου θές' στο σπίτι μου μόνο δὲ θέλω...»

— Έγώ;! Μὰ, αγαπητῆ μου Ἄντιγόνη, έγώ δέν ξερω τίποτ' από αυτά!... Σχεδόν τίποτα!... Για πές μου, σὲ παρακαλῶ, τί συνέβη;

Κι' ἡ μικρῆ τότε μοῦ διηγήθηκα:

Μιά μέρα — την περασμένη εβδομάδα, — πήγε ο Νάνης και παρακάλεσε, τόσο την κυρία Μαγδαληνή, όσο και την ανιψιά της, να πάρουν γι' αγάπη του μια υπηρέτρια που θα τους έφερε αυτός. Ήταν, τους είπε, ένα πολύ καλό κορίτσι. Θα τους έκανε όλες τις δουλιές του σπιτιού. Αυτός πάλι θα της έκανε τα έξοδά της, μισθό, ρούχα, βλα, ώστε να τους έρχεται χάρισμα. Και δεν τους ζητούσε τίποτ' άλλο, παρά κάπου-κάπου να τη βλέπει.

Η πρόταση δεν ήταν λίγο συμφερτική για τις δυο γυναίκες. Πάντα λογάριάζαν να πάρουν μια υπηρέτρια, καμαριέρα προ πάντων — γιατί η κυρία Μαγδαληνή μαγειρεύε βαμμάσια, — και προτιμούσαν βέβαια αυτή που θα την είχαν χάρισμα. Ούτε που τις έννοιαζε καθόλου, αν θα την έβλεπε κάπου-κάπου ο Γάκης σ' ένα σπίτι όπου δεν επήγαινε ως τώρα, παρά για να βλέπει την Αντιγόνη. Μήπως είχαν έρωτα για να ζηλέψει αυτή; Μήπως ζήλευε κι ο Νάνης που δεχόταν η μαιτρέσσα του τον Κωστάκη; Αλλά, μεταξύ τους, κανονίζονταν ευκολώτατα. Μια δυσκολία μόνο υπήρχε, — εγώ. Τι θα έλεγα, — γι' αυτές, — αν έβλεπα στο σπίτι τους τη Μαριώ;

«— Μπά! έκαμε ο Νάνης. Και που θα την ιδή ποτέ ο πατέρας μου;»

Και επειδή επέμενε πολύ, — μ'α δεν ξέρετε, κύριε Δοξαρά, πώς έκανε! έκλαιγε! θα το πιστέψετε πώς έκλαιγε;... — αναγκάστηκαν να του ομολογήσουν πως μ' εγνώριζαν, πως προστάτευα στο θέατρο την κυρία Μαγδαληνή, πως πήγαινα κάπου-κάπου στο σπίτι τους και πως ήξερα, η πως έμάντευα, τις σχέσεις του με την Αντιγόνη.

«— Μά τόσο το καλύτερο!» φώναξε τότε ο Νάνης.

Και τους είπε το ψέμμα, που δεν άπειχε και πολύ από την αλήθεια. Τις έβεβαίωσε δηλαδή, πως άμα ανακαλύφθηκαν στο σπίτι οι σχέσεις του με τη Μαριώ, του έδωσα την άδεια να την πάρει και να την πάει όπου θέλη. Και που άλλου θα μπορούσε καλύτερα, παρά στο σπίτι εκείνο, που τον εγνώριζαν και τον αγαπούσαν; Μήπως είχε κι άλλο; Και τί θα γινόταν, αν δεν του έκαναν τη χάρη;... Ο πατέρας του, να ήταν βέβαιος, δεν θα έλεγε τίποτα. Και δός του κλάματα ο κύριος Νάνης με τα πολιτικά του!

Τόσο που οι γυναίκες εκείνες τον λυπήθηκαν και του είπαν «Φέρ' τη!»

Το ίδιο βράδυ, τους παρουσιάστηκε η Μαριώ, με τη θειά της, με το μπόγο της και μ' ένα μπιλιετάκι του Νάνη. Την κράτησαν. Την άλλη μέρα πήγε ο Νάνης. Ξαναπήγε κ' η θειά μ' ένα λούστρο φορτωμένο το μπαούλο της, (έκεινο που είχε δαχρλώσει την πόρτα της κάμαράς της, στο σπίτι μας). Κ' η εγκατάσταση τελείωσε.

— «Ε, και πώς σας φάνηκε αυτή η Μαριώ; ρώτησα μια στιγμή την Αντιγόνη.

— «Α! έκαμε με θαυμασμό. Να σας πω την αλήθεια... ο γιός σας είχε δίκιο να... κλαίει. Δεν ξαναείδα τέτοια όμορφη! Κι' η θειά μου το λέει. Έχτακτο κεφάλι!»

— Κορπορατούρα όμως, ε;...

«Η Αντιγόνη δεν ήξερε τη λέξη, κατάλαβε όμως από τη χειρονομία που τη συνόδευσε.

— Το σώμα δεν έχει να κάνει, αποκρίθηκε. Και μη βλέπετε που δεν ξέρει ακόμα να ντυθεί. Αφήστε να την ιδήτε σε λίγο, άμα συνηθίσει κάπως να σφίγγεται.

— Δέ μου λές... ο Κωστάκης την είδε;

— «Α, μπά! μπά! Ο κ. Νάνης της απαγόρευσε να παρουσιασθή στο φίλο του. Τη ζηλεύει, φτίνεται, και τη φυλάει.

— Πράγμα που για σένα δεν τόκαμε ποτέ, ε.

— «Ω, για μένα!... Ήταν όλωςδιόλου εξαιρετικό το δικό μας...»

Είναι αδύνατο να παραστήσω με πρόση απλότητα, ανεξικακία και αγαθότητα τάλεγε αυτά η φτωχή Αντιγόνη! Βέβαια που θα αισθανόταν τη φιλοτιμία της πληγωμένη από την ολοφάνερη πια περιφρόνηση του Νάνη. Κι' όμως, όχι μόνο δυσχοέσκεια δεν έδειχνε, παρά φαινόταν κι' ευχαριστημένη που μπόρεσε να τον βοηθήσει στην ανάγκη του. Τα δάκρυά του, αν και για άλλη γυναίκα, την είχαν συγκινήσει. Τον αγαπούσε αδελφικά!

Η ανησυχία της, τώρα που έμαθε πως ο Νάνης δεν είχε την άδειά μου να κάμει ε, τι έκαμε, ήταν μήπως εθύμωνα και του χαλούσα τις μανέστρες. Αλλά την ήσυχασα πως θα δεχόμουν τα πράγματα όπως έγιναν. Μόνο που δεν μπορούσα ακόμα να τα εξηγήσω. Και παρεκάλεσα την Αντιγόνη να φωνάξει την «καμαριέρα» της και να μ' αφήσει μονάχο μαζί της.

ΣΠΥΡΟΣ ΝΑΟΥΜΙΔΗΣ

ΛΙΧΝΙΣΜΑ ΣΤ' ΑΛΩΝΙ (Βάρη Αττικής)

Η Μαριώ παρουσιάστηκε με σχυμμένο κεφάλι. «Όσο κι' αν την ειχ' ενθαρρύνει η Αντιγόνη, ντρεπόταν να με ιδή στα μάτια, άφοβα όπως με κοίταζε τότε που μου έκανε την τιμω κι' ήθελε να φύγει από το σπίτι μας την ίδια ώρα, επειδή της είχε ριχτεί ο «μικρός κύριος»...»

Ήταν λοιπόν κομψότατα εκείνα βλα;

Αυτό ήθελα τώρα να μάθω, και τη ρώτησα πως, ύστερ' από τη φυγή της μπροστά στο φοβερό κίνδυνο, την έδρισα εξαφνα... στο στόμα του λύκου!

— «Αχ, κύριέ μου, να ξέρατε!... Ήτσι που έκανε ο κύριος Νάνης... πως μπορούσα κι' εγώ η κακομαίρα;...»

Και μου τ'α είπε.

Την ίδια μέρα που έφυγε από το σπίτι μας, ο Νάνης, που είχε μάθει το δρόμο και

τον αριθμό από το παιδί του μανάβη, πήγε και τη βρήκε στις θειάς της. Έκανε σαν τρελός. Την παρακαλούσε να μ'ην μπη σ' άλλο σπίτι. Της έλεγε πως την αγαπούσε και πως δεν μπορούσε να ζήσει χωρίς αυτή. Έπειτα έπιασε τη θειά της και της έταξε λαγούς με πετραχήλια. Της έδωσε μάλιστα και λεφτά, για να ντύσει τα παιδιά της. Μπροστά σ' αυτή την επιδρομή, οι δυο γυναίκες δεν ήξεραν τί να κάμουν. Φοβήθηκαν κιόλα μ'ην πάθαινε τίποτα το «παιδί», μ'ην έκανε καμιά τρέλλα... Κι' ύστερ' από δυο-τρεις ημέρες, που ο Νάνης πήγαινε ολοένα και τις παρακαλούσε, αποφάσισαν να ενδώσουν. Τότε τους έπρότεινε να βάλει τη Μαριώ σ' ένα σπίτι «δικό του», γιατί το σπίτι της θειάς δεν ήταν κατάλληλο. Έπειτα η γυναίκα είχε και κορίτσια, δεν μπορούσε να δέχεται κάθε ώρα

τὸ Νάνη. . . Στὴν ἀρχή, δίστασαν. Κατόπι ἔμως, μὲ τὴν ἐπιμονή του, δέχτηκαν. Κι' ἡ Μαριὴ κουβαλήθηκε στὴς θεατρίνας.

Μοῦ τὰ εἶπε λιγνί μπερδεμένῳ, ἀσυνάρτητα, μασσῆμένα. Ἐκείνο ἔμως πού κατὰ λάβα, ἦταν πῶς ὁ γιός μου εἶχε κάνει μιὰ κατὰκτηση. Ἡ Μαριὴ δὲν ἦταν «ἔτσι συνηθισμένη», ἔπως εἶχε πει κι' ἡ ἴδια. Στὸ σπίτι μας εἶχε ἀποκρούσει τίς ἐπιθέσεις τοῦ Νάνη κι' εἶχε φύγει πραγματικῶς γιὰ νὰ γλυτώσῃ. Ἐκείνος ἔμως τὴν κυνήγησε καὶ τὴν κατὰφερε.

Ἔπειτα, — ὑπολέτω, — θὰ τὴν ἐσπρωξέ κι' ἡ θειά της, πᾶμπτοιχη γυναῖκα, μὲ μιὰ τσοῦρμα παιδιὰ, ἅμα εἶδε πῶς κάτι εἶχε νὰ ὠφεληθῇ. Καὶ τέλος, ἔσο τίμια κι' ἂν ἦταν, ἡ Μαριὴ, — ἡ ἴδια μοῦ τόμολόγησε, — εἶχε κάποτε κι' ἕναν ἀρραβωνιαστικὸ πού τὴν ἀπαράτησε κάπως ἀργά.

— Καὶ τὸν ἀφῆσες ἔτσι; ἀπόρησα.

— Καὶ τί νὰ τοῦ ἔκανα; μοῦ ἀποκρίθηκε. Ὁ Μιστόκλης τέτοιος ἦταν. Ἔτσι τᾶκανε μ' ἕλες. Ἄν εἶχ' ἀδερφό, θὰ τὸν ἔβαζα νὰ τὸν σκοτώσῃ. Μὰ δὲν ἔχω κανένα. Οὔτε πατέρα. Μιὰ μάγνα μόνο στὸ χωριό.

Δὲν ξέρω γιατί, ἐνῆ ἡσύχασα ἀπὸ τὸνα μέρος, ἀνησύχησα ἀπὸ τ' ἄλλο μ' αὐτὸν τὸ Μιστόκλη.

— Καὶ πού βρισκεται τώρα;

— Ἐδῶ εἶναι, μὰ μ' ἔχει χαμένη.

— Ἄ, ὥστε σὲ γυρεύει, σὲ θέλει ἀκόμα;

— Γιὰ νὰ μοῦ τρώῃ τοὺς μιστοὺς μου, βέβαια! Μὰ ποιὸς τοῦ ἔδνει ἀκρόαση!

— Δὲν τὸ ξέρει πῶς ἦσουν στὸ σπίτι μου;

— Ὄχι.

— Οὔτε πῶς ἦρθες ἐδῶ;

— Οὔτε. Δὲν πέρασε ἀπὸ τῆς θειάς μου, ἔσες ἡμέρες ἔμεινα κεῖ.

— Δὲν πιστεύω νὰ πάῃ τώρα στὴς θειάς σου καὶ νὰ μάθῃ; . .

— Ἄ, μπά! . . Ἡ θειά μου τοῦ λέει πῶς μ' ἔστειλε στὸ χωριό. Μ' ἔχει χαμένη, σὰς λέω . .

Συλλογίσθηκα τότε τί θὰ γινόταν, ἂν ἡ θειά της τοῦ ἔλεγε καιμιὰ φορά πού εἶναι, ἢ ἂν τὴν ἀνακάλυπτε μονάχος του κατὰ τύχη. . . Ὁμολογῶ ἔμως πῶς, περισσότερο ἀπὸ τὸν κίνδυνο πού μπορούσε νὰ διατρέχῃ, τὴν ἀνησυχούσε τώρα αὐτὸ τὸ κατόρθωμα τοῦ Νάνη. Διάβολε! δὲν ἦταν μικρὸ γιὰ ἕνα παιδί τῆς ἡλικίας του! Νὰ ξετρελαθῇ σὲ τέ-

τοις βαθμῶ μὲ κείνη τὴν ἄμορφη χοντρέλα, νὰ τῆς ριχθῇ τόσο ἄγρια στὸ σπίτι του, νὰ πάῃ νὰ τῆ βρῇ στὸ δικό της, τὰ χαλάσῃ τὸν κόσμο γιὰ νὰ πάρῃ μὲ τὸ μέρος του τίς δυὸ θειάς, καὶ νὰ μὴν ἡσυχάσῃ, παρ' ἀφοῦ τὴν τὴν ἐσπίτωσε καὶ τὴν ἐξασφάλισε! Ἐγὼ βέβαια δὲν ἔκανα τόσα ὅταν ἤμουν σὴν τὸ Νάνη. Κι' ἐνῶ ἔφευγα ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς θεατρίνας, συλλογιζόμουν τίνος διαδόλου ἔμοιασε αὐτὸς ὁ Δοξαράς!

Ἰμένα ὄχι. Χάρηκα κι' ἐγὼ τῆ ζωῆ μου σὰ νέος, μοῦ ἄρεσε πάντα ἡ γυναῖκα κι' ἔκαμα γι' αὐτὴν πολλά. Μὰ δὲν εἶχ' ἀρχίσει τὰ μεγάλα κατορθώματα ἀπ' αὐτὴ τὴν ἡλικία, καὶ τᾶφησα ὀλιωδιδόλου κι' ἡσύχασα, ἅμα παντρεύτηκα κι' ἀπόκτησα παιδιὰ. Κανένας δὲν μπορούσε νὰ μὲ κατηγορήσῃ γιὰ ἔκδοτο, γιὰ καταχραστή, γι' ἀχαλίνωτο, ἔπως φαινόταν ἀπὸ τώρα ὁ γιός μου.

Καὶ θυμῆθηκα τότε, πῶς γιὰ τὸ μακαρίτη τὸν πατέρα μου ἔλεγαν πολλά. Ἦταν διάσημος «γυναικάς» στὸν καιρὸ του. Κι' ἡ μάγια του βιάσταξε ὡς πού πέθανε, ὄχι καὶ πολὺ γέρος βέβαια. Χώρισε ἀντρόγυνα, ἐμονομάχησε μὲ ἀπατημένους συζύγους, χτυπήθηκε δολοφονικὰ ἀπὸ δειλοὺς ἀντίζηλους, ἔκαμε μυθιστορικὲς ἀπαγωγές, εἶχε ἕνα σωρὸ περιπέτειες. Ἦταν ἀπὸ τοὺς «προγόνους» ἐκείνους, πού ἕνας ἥρωας τοῦ Νταννούτσιο τοὺς εὐγνωμονεῖ γιὰ τίς ἄμορφες γυναῖκες πού ἀγάπησαν, γιὰ τὰ ἄμορφα ἄλογα πού καβαλλίκεψαν, γιὰ τίς σαμπάνιες πού ἤπιαν, γιὰ τίς γιορτὲς πού χάρηκαν, καὶ μπόρεσαν ἔτσι νὰ φῆσουν ἐπίγονους μὲ τὰ πιδ φῖνα, ξελεπτυσμένα ἀριστοκρατικὰ γούστα. . . Δὲν ξέρω ἂν κι' ὁ Νάνης θὰ μπορούσε νὰ καυχηθῇ γιὰ τὰ γούστα του, σίγουρα ἔμως εἶχε μοιάσει τοῦ παπποῦ του.

Κι' ἐφριζα μὲ τὴν ἰδέα πῶς θᾶκανε κι' αὐτὸς στὴ ζωῆ του τὰ ἴδια.

Ὁ, ναί! ἴσως καὶ χειρότερα, ἀφοῦ εἶχε ἀρχίσει ἀπὸ τώρα. Ὁ πατέρας μου τοῦλάχιστο, ἔλεγαν—ἦταν κι' ἕνας λαμπρὸς γεωπᾶνος, ἀγαποῦσε καὶ τὰ γράμματα, καὶ τίς τέχνες. Ἦν Νάνη ἔμως τίποτα πνευματικὸ δὲν τὸν τραβοῦσε πολὺ. Μὲ τὸ ζόρι μάθαινε τὰ γράμματα, καὶ τὸ ἔσκαζε ἀπὸ τὸ σχολεῖο του γιὰ νὰ τρέχῃ πότε στὴν Ἀντιγόνη καὶ πότε στὴ Μαριώ.

Ὁ, τί θὰ τραβήξω μαζί του! . .

Μὰ ἔτσι πάντα θὰ τὸν ἐπιτηροῦσα, θὰ

τὸν παρακολουθοῦσα καὶ θὰ τὸν εὐκόλωνα; Ὁραία δουλειά! . .

Κι' ἀξαφνα, μ' αὐτὴ τῆ σκέψη, μ' ἐπικνε ἕνα πείσμα, ἕνας θυμὸς. . .

Μοῦ φάνηκε πῶς γινόμενον γελοῖος μὲ τὸ νὰ εἶμαι τόσο καλὸς καὶ λογικὸς πατέρας. Εἶπα πῶς κ' ἡ στοργή κι' ἡ λογικὴ πρέπει νὰ ἔχουν τὰ ἑριά τους. Κι' ἐφώνησα στὸν ἑαυτὸ μου «ὡς ἐκεῖ!»

Μονάχος του, τὸ κάτω-κάτω, τὰ κατὰφερνε τόσο καλὰ καὶ φρόνιμα, ὥστε ἦταν ὀλιωδιδόλου περιττὸ ν' ἀνακατεύουμαι. . . Ὁχι! Στὸ ἐξῆς θὰ τὸν ἀφῖνα νὰ κἀνῃ ὅ,τι θέλει, χωρὶς νὰ φροντίζω οὔτε κἀν νὰ τὸ μαθαίνω.

Ἄ! στὸ διάβολο! Δὲν ἤμουν ἐπιτέλους

ὕποχρεωμένος νὰ κάνω τὸ Ἰαλέτο τοῦ γιοῦ μου! Τοῦ ἔφτανε πού δὲν τὸν ἔσπασα στὸ ξύλο ἀπ' τὴν ἀρχή, — πού ἦταν ἴσως, ἔλεγα τώρα, καὶ τὰ καλύτερο πού εἶχα νὰ κάμω. . .

Καὶ γύρισα ἀπὸ σπίτι ἀποφασισμένος.

Τίποτα πιά! Κοιμμένο τὸ γελέκι.

Τὴν ἄλλη μέρα, ὁ Νάνης ἔφερε ἀπὸ τὸ Γυμνάσιο τὸ ἀπολυτήριό του.

Εἶχε καταφέρει νὰπολυθῇ μ' ἕνα «καλῶς» κι' ἔλεγε πῶς τὰ Μαθηματικά, ἡ αἰώνια ἀντιπάθειά του, τοῦ εἶχαν κατεβάσει τὸ βαθμὸ. Ἦμουν βέβαιος ἔμως πῶς περισσότερο εἶχαν συντελέσει οἱ συμπάθειές του. . .

(Ἀκολουθεῖ)

ΠΑΤΕΡΑΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ

Ἀγιογραφία στὸν ζωγράφο Μιχαὴλ Ἀξελό.

Κλεισμένος ζωντανεῖει στὸ ἐργαστήρι τοῦ τοῦ ἀξέχαστου παιδιοῦ τῆ ζωγραφιῆς, γεμμένος ἔπα στὴν ἄβυσσο τῆς θλίψης του καὶ νοιώθοντας τοῦ πόνου τὰ κερφιά.

Τὰ ρόδα ξεφυλλίζει κάποιος θύμησης κ' ἐκεῖνο ν' ἀναστήσῃ ἀποζητιὰ τ' ἀσύγκριτο παιδί του πού σὰ λούλουδο ἀμάραντο στὴ σκέψη του κρατιὰ.

Στῆς θύμησής του τὸ ροδοξεφυλλισμα, οὐράνιο τ' ὄραμά του καὶ γλυκὸ, γύρω του φτερουγίζει κ' εἶναι ἀσύλληπτο κ' ἔχει τὸ χαμογέλιο ἀγγελικό.

Τ' ἄυλο προσωπάκι καὶ δυὸ ὀλόφωτα μάτια καὶ τὸ κεφάλι τὸ ξανθὸ σκορποῦνε στὴν καρδιά του φῶς καὶ μοιάζουνε ἀχτίνες ἡλίου πάνω ἀπ' τὸν ἀνθό.

Πῶς ὁ πατέρας νοιώθει μέσ' τὰ στήθια του σκληρὸ κι' ἀβάσταχτο τὸ σπαραγμὸ! — Καταραμένε χάρε, ποῦρθες κ' ἔκλειψες τὸ μόνο τῆς ζωῆς μου στολισμὸ!

Τὸ ζωτικὸ λουλούδι πού μεγάλωνα στὸν κῆπο τῆς καρδιάς μου τρυφερά, σὲ ποιὲς κορφὲς ἀπάτητες τὸ μίδησες, σὲ παιῶν ἀνέμων σκόρπισες φτερά;

Στέκει σκυρτός με πίκρα ακολουθώντας το,
 τὸ τρέξιμο τοῦ νοῦ του τὸ τρελλό.—
 Μὰ ἐκεῖ ποὺ παρυσέρονταν ἀνήμπορος
 στοῦ σκοτισμοῦ τὸ ρέμα τὸ θολό,

Νοιώθει κοντὰ του κάποιον χέρι ἀθώρητο
 νὰ κιάνη τον γλυκὰ καὶ στοργικὰ
 καὶ στὴν καρδιά τὴν πληγωμένη ἀθόρυβα
 νὰ χύνη κάποια φίλτρα μαγικά.

Τώρα τὸ βλέμμα του σηκώνει στὸ ἄπειρο,
 σὲ προσευχὴ τὰ χεῖλη του κινεῖ,
 τῆς Τέχνης ἀντικρούζει τὸ χαμόγελο,
 τῆς Ἐμνευσης ἀκούει τὴ φωνή.

Καὶ νά, μπροστά του στέκεται ὀλοζιόντανο
 τ' ἀγγελικὸ παιδί καὶ τὸν θωρεῖ,
 οὐράνιο φῶς μέσ' στὴν ψυχὴ του ἀπλώνεται
 κ' ὄλα μὰ λάμψη ἐπῆσαν ἱερή.

Πατέρας καὶ Τεχνίτης μὲ κατάνυξη
 χωράζει τὴν εἰκόνα στὸ πανί,
 τὸ χέρι του, ὀδηγημένο ἀπὸ μιὰ δύναμη
 καινούργια, πρωτογνωρίστη, τρανή.

Χρῶμα γλυκό, γραμμοῦλες ροδοχάραχτες
 σκορπάει, χρυσὲς ἀχιτίνες στὰ μαλλιά,
 χαμόγελα στὰ μάτια καὶ στὸ μέτωπο
 χάρδια, λαχτιάρια, λούλουδα, φιλιὰ...

Κι' ὄσο περνοῦν οἱ μέρες ἀνασταίνει το
 καὶ μέσ' στοῦ ἐργαστηριοῦ του τὴ σιγή
 τὴ δίψα σβεῖ στῆς Τέχνης τ' ἅγια νάματα,
 στῆς πάναγνης Ἀγάπης τὴν πηγὴ.

— Κι' ἂν ἔσβυσεν ὁ χάρος τ' ἀστεράκι μου
 στῆς λίμνης του τὰ σκοτεινὰ νερά,
 στὸ σάλπισμά σου ὁ Θάνατος σωριάστηκε
 καὶ νίκησες τοῦ χρόνου τὴ φθορά,

Τέχνη, γλυκειὰ παρηγοριά μου! Κ' ἔγινε
 προσκυνητὴς σου τώρα ὁ πῶς πιστός.
 Καὶ στὸ Παιδί μου ἐγὼ ποὺ μοῦ τ' ἀνάστησες,
 λατρεύω Ἐσᾶς τοὺς δυὸ γονατιστός!

ΑΘΗΝΑ Ν. ΤΑΡΣΟΥΛΗ

ΟΙ ΒΡΑΒΕΥΜΕΝΟΙ ΤΟΥ ΝΟΜΠΕΛ

Μαζί με τὸν γάλλο φιλόσοφο Ἐρρίκο Μπερξόν, ποὺ πῆρε τὸ βραβεῖο Νομπέλ τοῦ 1927, βραβεύθηκε με τὸ Νομπέλ τοῦ 1928 κι' ἡ νορβηγίδα συγγραφεὺς Ζίγκριντ Οὐνδζερ, τρίτη γυναίκα αὐτῆ, ὕστερα ἀπὸ τὴν Σέλμα Λάγκερλεφ καὶ τὴν Γκράτσια Ντελέντα, ποὺ τιμᾶται με τὸ μεγαλύτερο διεθνὲς βραβεῖο τῆς λογοτεχνίας. (Ἡ κυρία Κιουρι πῆρε ἕνα Νομπέλ τῆς Χημείας.) Γιὰ τὸν Μπερξόν δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ σημειώσωμε τίποτε. Ὁ κοσμογάπητος ἀπόστολος τῆς αἰσιοδοξίας εἶναι πολὺ γνωστὸς καὶ στὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἔχουν γραφεῖ κι' ὀλόκληρα βιβλία γιὰ τὴ φιλοσοφία του. Ἡ Ζίγκριντ Οὐνδζερ, ἀπεναντίας, δὲν ἦταν προτύπια γνωστὴ παρὰ μόνο στοὺς ἀναγνώστες τῆς «N. Ἐστίας», καὶ μόνο ἀπὸ ἕνα σημεῖωμα ποὺ δημοσιεύθηκε στὸ τεύχος τῆς 1 Μαΐου γιὰ τὸ τελευταῖο βιβλίο της.

Γεννήθηκε τὸ 1880 καὶ προωριζόταν νὰ γίνῃ ζωγράφος· ἀλλὰ ὁ πρόωρος θάνατος τοῦ πατέρα της, ἐνδὲς ἀπὸ τοὺς πῶς διακεκριμένους νορβηγοὺς ἀρχαιολόγους, τὴν ἀνάγκασε νὰ διαλέξῃ ἄλλο ἐπάγγελμα, πρακτικώτερο. Ἔτσι μπήκε δακτυλογράφως σὲ κάποιο γραφεῖο. Ἡ καλλιτεχνικὴ της ὁμῶς φύσις δὲν μπόρεσε νὰ μείνῃ ἀργὴ κι' ἡ Ζίγκριντ Οὐνδζερ, μιὰ καὶ δὲν μπόρεσε ν' ἀφιερωθῇ στὴ ζωγραφικὴ, ἐπιδόθηκε στὴ λογοτεχνία. Τὰ διηγήματά της ἔκαναν ἀμέσως μεγάλη ἐντύπωση, καὶ σὲ ἡλικία εικοσι μὲν ἔτων ἡ πτωχὴ δακτυλογράφος ἦταν σὲ θέση νὰ ζῆ ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο ἀπὸ τὴ φιλολογικὴ της πέννα. Ἀργότερα παντρεύθηκε, καὶ τώρα ζεῖ με τὴν οἰκογένειά της σὲ μιὰ πολυτελέστατη βίλλα, κτισμένη με τὴν παλιὰ ἀγροτικὴ ἀρχιτεκτονικὴ, κοντὰ στὴν πόλη Λιλλεχάμερ.

Οἱ φιλολογικὲς της ἀσχολίες δὲν τὴν ἔκαναν νὰ παραμελήσῃ τὰ οἰκογενειακά της καθήκοντα· ἀπεναντίας μάλιστα εἶναι τόσο ἀφοσιωμένη στὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν της καὶ στὸ νοικοκυριά, ὥστε ἐλάχιστες εἶναι οἱ ὥρες ποὺ τῆς μένουν γιὰ τὴν ἄλλη τῆς ἐργασία.

Ἄν καὶ δὲν εἶναι φεμινίστρια, ἡ κ. Οὐνδζερ ἀσχολήθηκε με τὴ μελέτη τῆς γυναικεῖας ψυχολογίας, καὶ τὸ μυθιστόρημά της ποὺ τὴν ἔκανε διάσημη, «Kristin Lavransdatter», εἶναι ἡ ἱστορία μιᾶς φιλόδοξης γυναίκας, ποὺ μόνο στὸ τέλος τῆς ζωῆς της, ὅταν βλέπει τὸν ἑαυτὸ της ἀπομονωμένο κ' ἐγκαταλελειμμένο ἀπὸ ὅλους, καταλαβαίνει ὅτι ἡ ἀληθινὴ εὐτυχία δὲν βρίσκεται στὴ δόξα καὶ στὴ δύναμη, ἀλλὰ στὴν αὐταπάρηση καὶ στὴν προσπάθεια νὰ κἀνῃ κανεὶς τοὺς ἄλλους εὐτυχισμένους.

Ὅλα τὰ ἔργα τῆς Ζίγκριντ Οὐνδζερ ἔχουν θέμα μᾶλλον ἱστορικὸ καὶ εἶναι γραμμένα σὲ ρεαλιστικὸ ὕφος. Σ' αὐτὸ τὸ εἶδος ἀνήκει καὶ ἡ «Kristin Lavransdatter» καὶ τὰ τελευταῖα της ἱστορικὰ ἔργα, ὁ «Olav Audunsøn» καὶ ἡ συνέχειά του «Olav Audunsøn og hans hærn».

Ἑλληνικὰ δὲν ἔχει μεταφρασθεῖ κανένα ἔργο τῆς Οὐνδζερ, παρ' ὅλο ποὺ ἡ φιλολογικὴ της φήμη ἔχει ἀπὸ καιρὸ ξεπεράσει τὰ ὅρια τῆς πατρίδας της. Ἐλπίζομε ὁμῶς ὅτι τώρα ποὺ πῆρε τὸ βραβεῖο Νομπέλ, θὰ γίνουν καὶ σὲ μᾶς γνωστὰ τὰ ἔργα τῆς μεγάλης Νορβηγίδας.

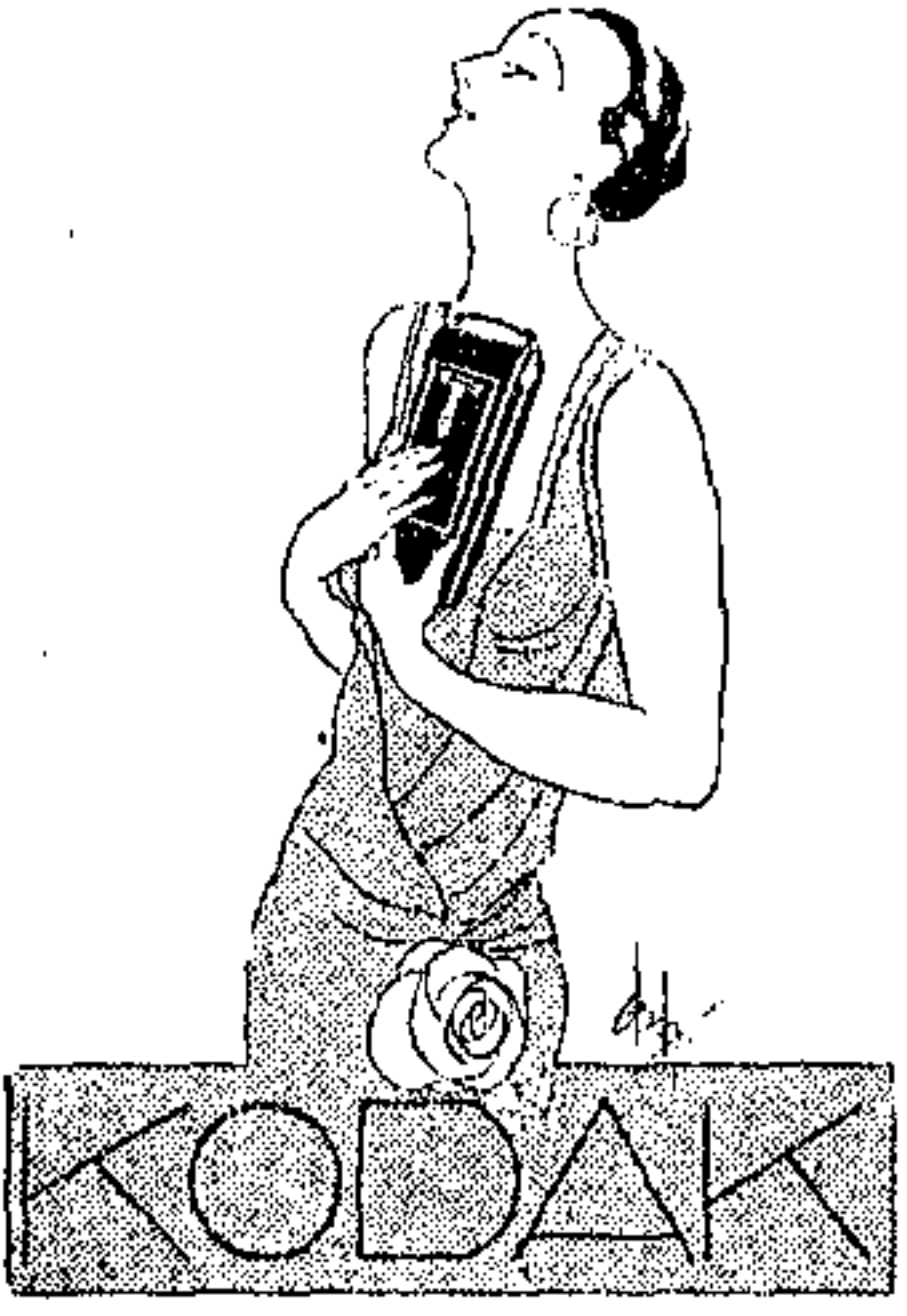
ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

11 Δεκεμβρίου

Υπενθουμίζομεν, ότι οι συνδρομηταί της «Νέας Εστίας» χαίρουσιν πάντοτε τὸ προνόμιον νὰγορῶσιν τὰς ἐκδόσεις τοῦ Ὄγκου Κολλάρου καὶ Σας μὲ τιτῶσιν 20⁰⁰. (Ὁ «Κατήφορος» π. χ., βιβλίον 50 δραχμῶν, δι' αὐτοὺς τιμᾶται μόνον 40). Ἐπίσης διὰ τοὺς ἀπὸ σήμερον μέχρι τέλους Φεβρουαρίου ἐγγραφόμενοι διὰ τὸ 1929 ἢ ἀναεσθύντες ἐτησίαν συνδρομήν, λιμβάναν κατ' ἐκλογὴν τῶν βιβλίων ἢ βιβλία, πάντοτε ἀπὸ τὰς ἐκδόσεις Κολλάρου καὶ Σας, ἀξίας 30 δραχμῶν, οἱ δὲ ἐξάμηνοι δρ. 15. (Π. χ. ὁ ἐτήσιος, ὁ ὅποιος θὰ ἤθελεν ὡς δῶρον τὸν «Κατήφορον», θὰ πληρώσῃ μόνον τὴν διαφορὰν, ἥτοι δρ. 20, καὶ τὰ ταχυδρομικά, δρ. 5 διὰ τὸ Ἐσωτερικόν, καὶ δρ. 10 διὰ τὸ Ἐξωτερικόν).

Μὲ τὸ τεῦχος τοῦτο, διανέμεται ἡ Προμετωπίς καὶ ὁ Πίναξ Περιεχομένων τοῦ συμπληρωθέντος Δ' Τόμου τῆς «Νέας Εστίας». Τὸ ἡμίφυλλον αὐτό, τὸ ὅποιον δὲν εἶναι ραμμένον μὲ τὰλλα φύλλα, πρέπει νὰ τεθῆ εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ τοῦ Τόμου, δηλαδὴ εἰς τὸ 13-37 τεῦχος τῆς 1 Ἰουλίου. — κ. Κ. Κ. Καύμανι. Ἡ ἐτησίαν συνδρομὴ τῶν «Ἑλληνικῶν», τοῦ ἱστορικοῦ περιοδικοῦ τοῦ Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν Ὁφελίμων Βιβλίων, εἶναι δρ. 75. Θάποταθῆτε πρὸς τὸ Βιβλιοπωλεῖον Ι. Ν. Σιδέρη, ὁδὸς Σταδίου 52. Εὐχαριστοῦμεν πολὺ δι' ὅσα γράφετε περὶ «Νέας Εστίας». — κ. Η. Γ. Τ. φ. φ. Ἀδόκιμοι ἀκόμα οἱ στίχοι σας. Δὲν ἔχουν παρά ἓνα αἶσθημα. — κ. Ν. Β. Τ. Χανιά. Εὐπρόσδεκτη ἡ συνεργασία σας. Θὰ παίρνωμεν κάποτε ἀπὸ τὴν ἡμέραν αὐτὴν συλλογὴν. Θὰ σᾶς παρακαλέσωμεν μόνον νὰ μὴ δώσετε ἄλλοῦ κανὲν ἀπὸ τὰ ἴδια ποιήματα, γιατί θάργουν νὰ δημοσιευθῶσιν ὅλα. Ὅσον διὰ τὸ γράμμα σας, μᾶς ἐφάνη πολὺ ἐκτενὲς διὰ μίαν ἀσήμαντον ἀγγελίαν ἐπυπόρθωσιν. Τὸ σημαντικόν ἦτο νὰ ἐπανορθωθῆ ἡ ἀνακρίβεια, ὅτι ὁ «Ὑμνος τῆς Ἀθηνᾶς» ἀπερρίφθη τότε διὰ τὴν γλώσσαν του, ἐνὸς ἐβραβεύθη. Τὸ ἐσημειώσαμεν. Ἀς προσθέσωμεν ἀπλῶς διὰ τὴν ἱστορίαν, ὅτι ἡ κριτικὴ ἐπιτροπὴ ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς Ἐμμ. Ροῖδην, Ν. Πολίτην καὶ Ἀρ. Προβλεγγίον εἰσηγητὴν. — κ. Σ. Θ. Πειραιᾶ. Θέλτε καὶ εἰς τὸ προσεχές; Μὰ δώστε μας λίγον καιρὸ νὰ τὰ διαβάσωμεν!

κ. Κ. Μ. Δουβλίτσι. Γιὰ τὸ Χριστουγεννιάτικον, δυστυχῶς, ἐφθάσαν ἄργά. Τὰ «Καρκατζέλια» ἡμῶς ταιριάζουν καλύτερα στὸ Πρωτοχρονιάτικον. — κ. Παν. Τρίκυλα. Εὐχαριστοῦμεν πολὺ διὰ τὰ καλά λόγια μὲ τὰ ὅποια συνοδεύετε τὴν ἀνανέωσιν τῆς συνδρομῆς σας. — κ. Σ. Σ. Σ. Ἀλεξάνδρειαν. Βεβαίως μπορεῖτε νὰ ἐγγραφῆτε ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου καὶ νὰ στείλετε τὸ ἔργον σας μέχρι τέλους τοῦ ἴδιου μηνός, διαγίγει ἡ παραταθῆσα προθεσμία. — κ. Ι. Α. Μεσσήνην. Δὲν ἐλάβωμεν προηγουμένην ἐπιστολήν σας, ἀλλέως θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ σᾶς ἀπαντήσωμεν. Ἴον Εἰς τὸ ἔργον τοῦ ὁ συγγραφεὺς εἰμπορεῖ νὰ σημειώσῃ στοιχειωδέστατα τὸν σκηνοκὸν διάκοσμον ὁ σκηνοθέτης, ἔχων ὑπ' ὄψιν τὸ ἔργον, θὰ τὸν συμπληρώσῃ. 2ον Ἡ κωμῶδία, ὅταν εἶναι ἀληθινὰ ἔργον τέχνης, εἶναι ἰσότητος μὲ τὸ δράμα καὶ μὲ τὴν τραγωδίαν. Ἄλλωςτε ὁ Διαγωνισμὸς μας ἀποβλέπει κυρίως εἰς ἔργον θεατρικόν, δηλαδὴ ποὺ νὰ στέκεται εἰς τὸ θέατρον. Ἐπομένως δὲν ὑπῆρχε λόγος νὰποκλεισθῆ ἡ κωμῶδία ἢ νὰ λάβῃ βραβεῖον κατώτερον. 3ον Ἐπίσης τάνοικτὰ ἔργα θὰ κριθοῦν κατὰ τὴν ἀξίαν των. Δὲν θὰ ἐδιστάζωμεν νὰ παύσωμεν καὶ τὸ πλέον ἀνοικτὸν ἔργον, — ἔγω καὶ εἰς σομαρὲ νοῦν, ἥτοι καίτοι αἱ κωμῶδιαι τοῦ Ἀριστοφάνους, — ἐὰν τὸ εὐρίσκωμεν ἠθικῶς βάσιμον καὶ λαγοτεχνικῶς ἀριστοτέλεσμα. — κ. Κ. (Δυσανάγνωστον) Ἐνταῦθα. Διὰ τὸν «Θλιμμένον Ταξιδιώτην» θὰ σᾶς εἰποῦμεν εἰς τὸ ἐρχόμενον. Ἀλλὰ διὰ τὴν περίπτωσιν ποὺ θὰ ἐνεκρίνεται, πρέπει νὰ μᾶς στείλετε καθαρογραμμένον τὸνομᾶ σας. — κ. Χ. Κ. (ὃν ἐδιαβάσαμεν καλὰ τὴν δυσανάγνωστην ὑπογραφὴν) Λαμῖαν. Αὐτὰ ὅλα εἶναι σχετικὰ. Διὰ τοῦτο δὲν εἰμποροῦμεν νὰ σᾶς δώσωμεν μίαν ἱκανοποιητικὴν ἀπάντησιν, ἐὰν δὲν μάθωμεν τὴν ἡλικίαν σας καὶ τὴν ἰδιότητά σας. Ἀπὸ τὸ γράμμα σας εἰκάζομεν ὅτι εἰσθε μαθητὴς τοῦ Γυμνασίου, ἀλλὰ πιθανόν καὶ ν' ἀκατῶμεθα. Λάβετε λοιπὸν τὸν κόπον νὰ μᾶς διαφωτίσετε, καὶ θὰ σᾶς ἀπαντήσωμεν εἰς ὅλα. — κ. Π. Κ. Γύθειον. Ἐλάβωμεν καὶ τὰ νέα καὶ εὐχαριστοῦμεν πολὺ. Ἀλλὰ διὰ νὰ σᾶς ἀπαντήσωμεν, πρέπει νὰ εὐκαιρήσωμεν κάποτε νὰ διαβάσωμεν τὸ πολυσέλιδον γράμμα σας. Μόνον εἰς τὸ ἄρθρον σας ἐρρίψαμεν μίαν ματιάν καὶ μᾶς ἐφάνη ἐνδιαφέρον καὶ καλογραμμένον.

**ΠΟΣΕΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΣΕΙΣ ΜΟΥ ΔΙΔΕΙ
ΑΥΤΟ ΤΟ ΜΑΥΡΟ ΚΟΥΤΑΚΙ!
ΟΛΑ ΤΑ ΕΧΩ ΒΑΡΕΘΗ, ΑΛΛΑ
ΤΗΝ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΗΧΑΝΗ
KODAK ΠΟΤΕ.**

ΜΟΔΕΛΑ ΑΠΟ 230 ΚΑΙ ΑΝΩ.

Θά δημοσιευθῆ. — κ. Ν. Α. Σικαγον, Εὐχαριστοῦμεν πολύ. Τὸ ἄρθρον σας ἔλαβε σειράν καὶ δημοσιευθῆ. Ἴσως θάρρησι, διότι προηγουμένως μερικά ἄρθρα. Θά σὰς ἐγράψωμεν καὶ ἰδιαιτέρως, ἐάν μᾶς ἐσημειώνατε τὴν διεύθυνσίν σας, κ. Ν. Σ. Γκ. Ἐνταῦθα. Τὸ ἄρθρον σας μὲ τὰς εἰκόνας θά δημοσιευθῆ συντόμως. Δὲν σὰς ξαναεἶδαμε, γὰρ νὰ σὰς τὸ ποῦμε. — κ. Π. Ψ. Καλάμας, Εὐχαριστοῦμεν, ἀλλὰ δὲν θά μεταφέρωμεν εἰς τὰς σελίδας τῆς «Νέας Ἑστίας» τὴν γελοῖαν αὐτὴν συζήτησιν. Πολὺ ἦτο ποῦ ἐκίμαμεν δι' αὐτὴν καὶ λόγον. — κ. Δ. Β. Μυτιλήνην, Σὰς ἀπαντήσαμεν ἰδιαιτέρως. Ἐλάβατε τὸ γράμμα μας; — κκ. Β. Η. Σόρον, Ρίσε, Ἐνταῦθα, Α. Κ. Παρίσι, Μ. Μ. Κομοτηνῆν, Α. Ζ. Ἐνταῦθα, Φοῖβον, Ἐνταῦθα, Β. Α. Η. Κουκουνάρα, Ηρόδοτον, Η. Κ. Ἐνταῦθα, Τ. Τ. Σικαγον, Ἰούλ. Η., Γ. Κ. Κέρκυραν. Τὰ ἔλαβον καὶ θά σὰς ἀκατήσσωμεν εἰς τὸ ἐρχόμενον. — Μερικά χειρόγραφα «Ἀλληλογραφίας» ἐλάθησαν μεταξὺ γραφείου καὶ τυπογραφείου. Διὰ τοῦτο δὲν ἔχουν ἀπάντησιν περὶ ἔργων των ὅσοι ἐπερίμεναν σήμερον. Ἄν θέλουν, ἄς μᾶς τὰ ξαναστεύουν, μὲ τὴν δήλωσιν ὅτι στέλλονται ἐκ δευτέρου, διότι δὲν ἔχομεν πλέον οὔτε τὰς ἐπιστολάς οὔτε τὴν ἀποκριθῆναι χειρόγραφα.

Η «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ»

Ἡ «Θρονιασμένη Παναγία»

Τὸ ἀριστοῦργημα, τὸ ὅποσον δημοσιεύομεν σήμερον ἐκτὸς κειμένου, εἶναι γνωστὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἰταλικῆς Τέχνης ὡς «Θρονιασμένη Παναγία», ἢ «Παναγία τοῦ Καστελλοράγκο», ἢ «Ἡ Παναγία μὲ τοὺς δύο Ἁγίους». Ὁ δεξιόθεν εἶναι ὁ Ἅγιος Φραγκίσκος, ὁ ἀριστερόθεν μὲ τὸ λάβαρον ὁ Ἅγ. Ἐλευθέριος (Libérale). Εἰς τὸ βάθος φαίνεται τοπίον τοῦ Καστελλοράγκο, τῆς πατρίδος τοῦ μεγάλου ζωγράφου, τοῦ Giorgio Giorgione, ὁ ὅποιος ἐγεννήθη τὸ 1477 καὶ ἀπέθανε τὸ 1511.

Ἡ Διάπλασις τῶν Παιδῶν

Ἀπὸ 1ης Δεκεμβρίου τὸ ἀριστον τῶν παιδικῶν περιοδικῶν εἰσήλθεν εἰς τὸ εἶλον τοῦ ἔτος καὶ ἠξήθη ἀπὸ 8 εἰς 12 μεγάλας σελίδας καθ' ἑβδομάδα. Ἡ ὕλη του εἶναι πάντοτε ἐκλεκτὴ καὶ ἡ ἐμφάνισις του τελεία. Μεταξὺ τῶν ἄλλων, κατὰ τὸ 1929, ἡ «Διάπλασις» θά δημοσιεύσῃ καὶ μέγα πρωτότυπον, εἰκονογραφημένον μυθιστόρημα διὰ παιδί, τοῦ κ. Γρ. Ξενοπούλου: «Ἐνα παιδί μὲ τρεῖς οἰκογένειες».

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Δ' ΤΟΜΟΥ

Ἐκθεσις Δ. Γιολδάση

Τὴν Κυριακὴν, 23 Δεκεμβρίου, ἀνοίγει εἰς τὸ Ζάππειον ἡ ἐκθεσις τοῦ ζωγράφου κ. Δ. Γιολδάση. Δὲν ὑπάρχει, ἀτυχῶς, εἰς τὸ παρὸν τεῦχος χώρος διὰ νὰ γράψωμεν περισσότερα, οὔτε χρόνος διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν κλισέ, ὥστε νὰ παρουσιάσωμεν μερικά ἀπὸ τὰ ἔργα. Θά τὸ κάμωμεν εἰς τὸ προσεχές. Πρὸς τὸ παρὸν, σημειώνομεν μόνον ὅτι πρόκειται περὶ ὡραιότητος συλλογῆς Θεσσαλικῶν τοπίων καὶ προσώπων, ἐκτελεσμένων μὲ σύγχρονον τεχνοτροπίαν ἀπὸ τὰς ἀρτιωτέρας. Ἡ ἐκθεσις τοῦ κ. Γιολδάση θά ἔξη ἀσφαλῶς μεγάλην ἐπιτυχίαν.

Ὁ Θεατρικὸς Διαγωνισμὸς

Ἔως τῆς 11 Δεκεμβρίου, ὑπεβλήθησαν ἀκόμη τὰ ἐξῆς: «Ἡ Πίτσα» σὲ πράξεις τρεῖς. — «Ἡ Γουρτεία» δράμα σὲ τρεῖς πράξεις. — «Γιατί!» δράμα μὲ τέσσαρα μέρη. — «Τὸ Ἡμερολόγιον» εἰδυλλιακὴ κωμῶδια σὲ πράξεις τρεῖς.

“ΒΟΥΤΡΥΣ”

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΟΙΝΩΝ & ΟΙΝΟΠΝΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΑΝΩΝΥΜΟΣ
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΕΤΟΧΙΚΟΝ & ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟΝ
ΔΡΑΧ. 60.000.000
Τὴν 31 Δεκεμβρίου 1927
ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΠΡΑΤΗΡΙΟΝ
ΟΔΟΣ ΑΘΗΝΑΣ 27^α
ΟΙΝΟΙ ΧΥΜΑ:
Λευκοί, ἔρυθροί, γλυκοὶ μοσχάτοι
ΟΙΝΟΙ ΕἰΣ ΦΙΛΙΑΣ:
Ἐπιτραπέζιοι, ἐπιδόρπιοι, ὀρεκτικοί, τονωτικοί.
ΒΕΡΜΟΥΤ
ἐκ παλαιοῦ μοσχάτου οἴνου.
ΜΑΥΡΟΔΑΦΝΗ ἀπαράμιλλος.
ΠΑΛΑΙΟΝ ΑΠΟΣΤΑΓΜΑ ΟΙΝΟΥ ΒΟΥΤΡΥΣ
ΤΥΠΟΥ ΚΟΝΙΑΚ
ἐγάμιλλον τῶν καλύτερων Γαλλικῶν Κονιάκ.
Πωλοῦνται εἰς ὅλα τὰ κέντρα καταναλώσεως

Ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου εἰς τὴν «ΝΕΑΝ ΕΣΤΙΑΝ»

Η ΩΡΑΙΟΤΗΣ
ΤΟΥ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ

ΥΠΟ ΤΟΥ Δ^{ΡΟΣ} C. H. STRATZ

ΔΙΑ ΜΗΤΕΡΑΣ, ΙΑΤΡΟΥΣ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΑΣ

Μὲ 130 εἰκόνας καὶ σχήματα

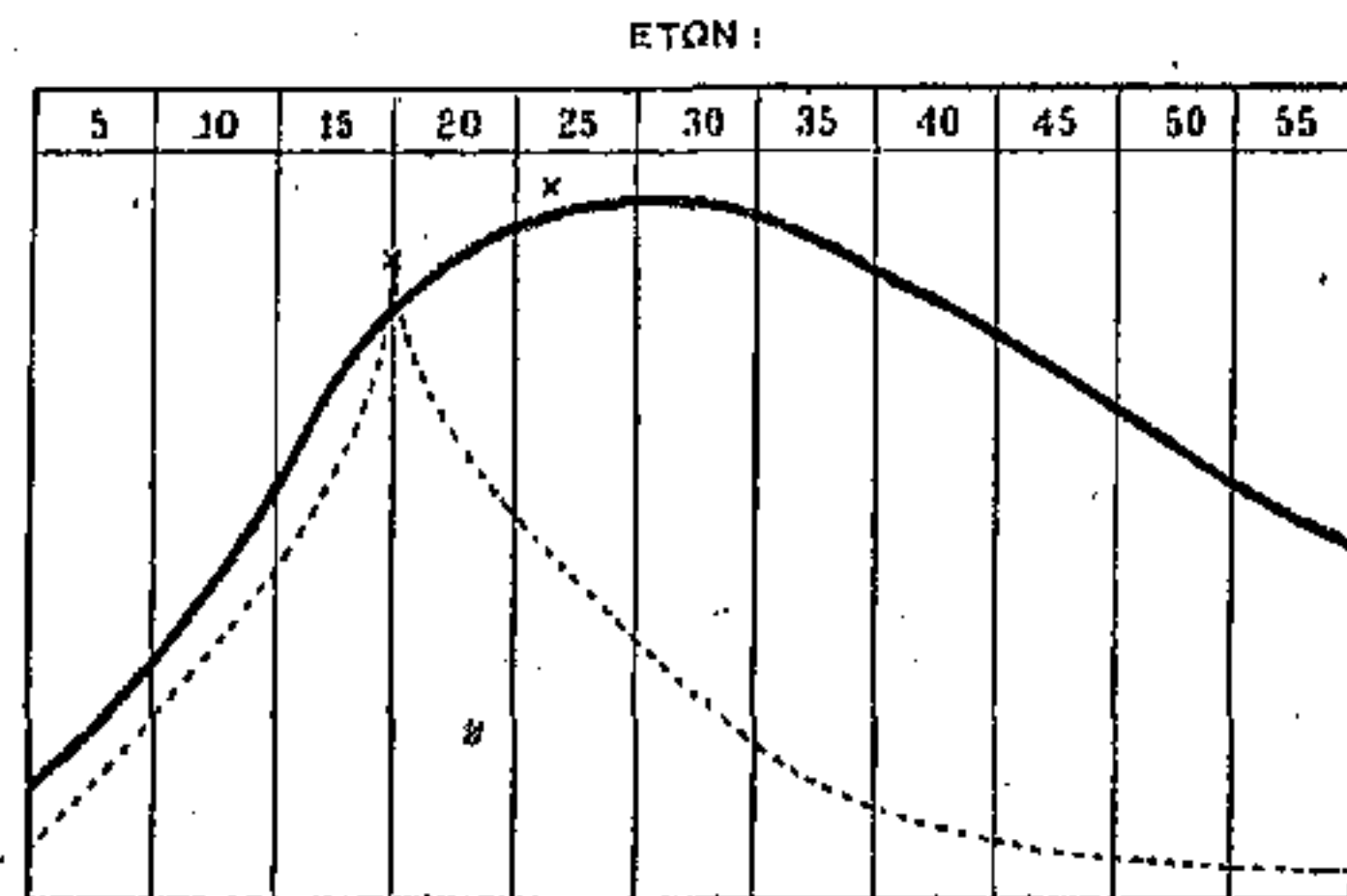
ΒΙΒΛΙΑ ὡς τὸ ἀνατὲρον ἀγγελῶμενον, πραγματευόμενα περὶ τῆς ὡραιότητος τοῦ ἄνθρωπίνου σώματος, ἀνδρικοῦ ἢ γυναικείου, καὶ ἀπαραίτητα προπαινεῖται εἰς τοὺς καλλιτέχνους καὶ τοὺς τεχνοκρίτας, ὑπάρχουν ἄπειρα εἰς ὅλας τὰς γλώσσας τοῦ κόσμου. Μόνον εἰς τὴν γλῶσσάν μας δὲν ὑπῆρχε κανέν. Κ' ἐσκέφθημεν νὰ δώσωμεν ἐν μεταφράσει τὸ παρὸν, τὸ ὅποσον κρίνεται ὡς ἓν ἀπὸ τὰ καλύτερα καὶ τὰ προσιωτάτερα τοῦ εἶδους. Ναί μὲν εἶναι μονομερές, καθ' ὅσον μόνον τὸ γυναικεῖον σῶμα ἐξετάζει. Ἀλλὰ καὶ τοιοῦτον θά θεραπεύσῃ κάπως τὴν ἄλλειψιν, εἴμπορεῖ δὲ ἀργότερα νὰ δώσωμεν καὶ ἄλλο ποῦ νὰ τὸ συμπληρώνη.

Ὁ συγγραφεὺς τῆς «ΩΡΑΙΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ», ὁ Δ^Ρ C. H. Stratz, εἶναι ἰατρός γυναικολόγος. Τοῦτο ἐξηγεῖ καὶ τὴν ἀποκλειστικότητα τοῦ συγγράμματός του: δὲν εἶχεν εἰς τὴν διάθεσίν του τόσα πρότυπα καὶ δοκουμενὰ διὰ τὴν μελέτην τοῦ ἀνδρικοῦ σώματος, ὅσα εἶχε διὰ τὴν μελέτην τοῦ γυναικείου. Ἀλλὰ ὁ Δ^Ρ Stratz δὲν εἶναι μόνον ἰατρός· εἶναι καὶ φιλόσοφος καὶ κοινωνιολόγος καὶ αἰσθητικὸς. Διὰ τοῦτο τὸ σύγγραμμά του, ὑπὸ τὰς ἄλλας ἐσφοδρῆς, εἶναι τόσον εὐρύ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εἰς τὴν προηγουμένην ἀγγελίαν ἐδώσαμεν μίαν ἰδέαν τοῦ κειμένου του. Θά τὴν συμπληρώσωμεν, δίδοντες σήμερον τοὺς τίτλους ὅλων τῶν κεφαλαίων:

- I. Ἡ σύγχρονος ἀντίληψις περὶ γυναικείας ὡραιότητος.
- II. Ἡ ἀναπαράστασις τῆς γυναικείας ὡραιότητος διὰ τῶν εἰκαστικῶν Τεχνῶν.
- III. Ἡ γυναικεία ὡραιότης εἰς τὴν Λόγοτεχνίαν.
- IV. Θεωρία τῶν ἀναλογικῶν καὶ ὁ κανὼν τοῦ ὡραίου γυναικείου σώματος.
- V. Ἐπίδρασις τῆς ἐξελίξεως, τῆς διαίτης καὶ τοῦ τρόπου ζωῆς ἐπὶ τῆς διαπλάσεως τοῦ σώματος.

Schönheitskurve ————— Beauté du diable -----

Ἡ καμπύλη τῆς Γυναικείας Ὠραιότητος

Ἡ συνήθης γυναικεία ὡραιότης κορυφῶται περὶ τὸ 25ον ἔτος καὶ ἀρχίζει βαθμηδὸν νὰ καταπίπτῃ. Ἡ λεγομένη «εἰς τοὺς 17 ἔτη» ὡραιότης (beauté du diable) κορυφῶται πρόωρον περὶ τὸ 17ον καὶ καταπίπτει ἀποτόμως. (ΒΙΒΛΙΟΝ ΑΠὸ ΤῆΝ «ΩΡΑΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ»)

VI. 'Επίδρασις τοῦ φύλου, τῆς ηλικίας καὶ τῆς κληρονομικότητος.

VII. 'Επίδρασις τῶν ἀσθενειῶν.

VIII. 'Επίδρασις τῆς ἐνδυμασίας.

IX. 'Εξέτασις τοῦ σώματος ἐν γένει.

X. 'Εξέτασις τῶν μερῶν καθ' ἕναστον: α, 'Ἡ κεφαλή. β, 'Ο κορμὸς. 'Ο κορμὸς ἐν τῷ συνόλῳ. Γὰ μέρη τοῦ κορμοῦ: Θώραξ, κοιλία, ράχις. Οἱ σύνδεσμοι τοῦ κορμοῦ μετὰ τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ ἄκρα: 'Ο λαιμὸς, οἱ ὄμμοι, τὰ ἰσχία. γ, 'Τὰ ἄνω ἄκρα. δ, 'Τὰ κάτω ἄκρα.

XI. Συνοπτικὴ ἐπισκόπησις τῶν χαρακτηριστῶν ἐνὸς φυσιολογικοῦ σώματος. Σύνολον καὶ ἀναλογίαι. Προτερήματα καὶ ἐλαττώματα.

ΚΟΡΗ ΤΗΣ ΣΑΜΟΣ (ΩΚΕΑΝΙΑ) ΣΤΟΛΙΣΜΕΝΗ ΜΕ ΑΝΘΗ
(ΕΙΚΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ «ΩΡΑΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ»)

XII. Πρακτικὴ χρησιμοποίησις τῆς ἐπιστημονικῆς ἀντιλήψεως περὶ γυναικείας ὀφαιότητος.

XIII. Χρησιμοποίησις εἰς τὴν Τέχνην καὶ τὴν Τεχνοκριτικὴν. Τὰ Μοντέλα.

XIV. 'Οδηγίαι πρὸς διατήρησιν καὶ αὐξήσιν τῆς γυναικείας ὀφαιότητος.

VX. 'Ἡ γυναικεία ὀφαιότης εἰς τὰς διαφορὰς ἀνθρωπίνους φυλάς.

Ἡ «ΩΡΑΙΟΤΗΣ ΤΟΥ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ», κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ γερμανικοῦ ὑπὸ τῆς δ. Γεωργίας Ταρσοῦλη, θ' ἀρχίσῃ εἰς τὴν «ΝΕΑΝ ΕΣΤΙΑΝ» ἀπὸ τὸ ἐρχόμενον τεύχος καὶ θὰ διαρκέσῃ καθ' ὅλον τὸ 1929. Κάθε φορὰν θὰ δημοσιεύονται 8 πλήρεις σελίδες μετὰ 5—6 εἰκόνας. Αἱ δὲ σελίδες αὐταί, προσηρητημέναι εἰς τὸ τέλος κάθε τεύχους, θὰ ἔχουν ἰδιαιτέραν ἀριθμῆσιν, ὥστε ἀποσπώμεναι, ν' ἀποτελέσουν κατόπιν βιβλίον αὐτοτελές.

Ἡ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ

ΤΑ ΩΡΑΙΟΤΕΡΑ ΚΑΙ ΕΚΛΕΚΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΟΣ ΚΑΠΕΛΛΑ

ΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ & ΚΑΣΔΟΝΗΣ

ΣΤΑΔΙΟΥ 25Α

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΚΑΟΥΦΜΑΝ, ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 24
ΑΘΗΝΑΙ

Ἐκυκλοφόρησεν εἰς πολυτελῆ ἔκδοσιν τὸ Βιβλίον

ΣΚΑΡΑΒΑΙΟΙ ΚΑΙ ΤΕΡΡΑΚΟΤΤΕΣ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΟΥ Ι. Ν. ΓΡΥΠΑΡΗ

— ΕΘΝΙΚΟΝ ΑΡΙΣΤΕΙΟΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ —

Ἔνας τόμος σχ. 4^{ου} σελ. 150.

Ἔκδοσις καλλιτεχνικὴ εἰς περιορισμένα ἀντίτυπα, ἐπὶ χάρτου πολυτελείας, μὲ εἴκοσι σχέδια (ξύλογραφίας) τῆς Κ^{ας} Πολυξένης Δημαρᾶ καὶ ἓνα πανομοιότυπον αὐτόγραφον τοῦ ποιητοῦ.

ΟΡΟΙ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

Ἔτυπώθησαν μόνον 800 ἀντίτυπα ἠριθμημένα ὡς ἑξῆς :

50 ἀντίτυπα ἀριθ. 1—50 (ἐκτὸς κυκλοφορίας)

50 ἀντίτυπα ὑπογεγραμμένα ἀπὸ τὸν κ. Γρυπάρη

καὶ τὴν Κ^{αν} Π. Δημαρᾶ ἀριθ. 51-100 Δρχ. 235

700 ἀντίτυπα ἀριθ. 101-800 Δρχ. 195

Πωλεῖται εἰς τὰ κυριώτερα Βιβλιοπωλεῖα καὶ
εἰς τὸ Βιβλιοπωλεῖον ΚΑΟΥΦΜΑΝ, Σταδίου 24.

ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

ΤΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΤΕΡΟΝ ΜΝΗΜΕΙΟΝ
ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΙΑΣ

Συνεργάται οἱ ἀριστεῖς τῆς Ἑλληνικῆς διανοήσεως

ΤΟ ΟΛΟΝ ΕΡΓΟΝ ΘΑ ΑΠΑΡΤΙΣΘΗ ΑΠΟ 24 ΤΟΜΟΥΣ

Ἐκυκλοφόρησαν ἤδη οἱ 6 πρῶτοι τόμοι καὶ οἱ ὑπόλοιποι θὰ ἐκδίδωνται μὲ ταχύτητα ἐνὸς τόμου ἀνὰ τρεῖς μῆνας

ΕΓΓΡΑΦΟΝΤΑΙ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΙ

ΔΙΑ ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΗΜΙΣΥ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ, ΗΤΟΙ ΔΙΑ 12 ΤΟΜΟΥΣ

ΠΡΟΣ ΔΡΧ. 3000

καταβαλλομένας εἰς 30 μηνιαίας 100δράχμους δόσεις

Πληροφορίαι καὶ ἐγκύκλιοι ἐγγραφῶν εἰς τὰ Γραφεῖα τῆς ἐκδο-
τρίας Ἑταιρίας ΠΥΡΣΟΣ, Α. Ε. ΕΚΔΟΣΕΩΝ καὶ ΓΡΑΦΙ-
ΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ, Λυκούργου 18, ΑΘΗΝΑΙ

καὶ εἰς τοὺς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀντιπροσώπους.

Ο
Κ
Α
Τ
Η
Φ
Ο
Ρ
Ο
Σ

ΑΘΗΝΑΪΚΟΝ
ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΥΠΟ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

[Ἐθνικῶν ῥητορικῶν Γραμματικῶν καὶ Τεχνῶν]

«Ἄν εἶχα κέρη δεκάτη χρονῶν,
θὰ ἔκανα νὰ διαβάσῃ κρυφὰ αὐτὸ τὸ
βιβλίον, καὶ θὰ μὲν ἤσυχος ὅτι ποτὲ
δὲν θὰ κινδύνευε νὰ παρεκτραπῇ».

ΑΘΗΝΑΙ
ΕΚΔΟΤΑΙ : Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ
ΒΙΒΛΙΟΠΛΑΣΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", -ΣΤΑΔΙΟΥ 50
1929